

**HAZIR ENDÜSTRİYEL SERAMİK
ÜRÜNLERİN SANAT OBJESİ OLARAK
KULLANIMI: SERAMİK BEBEKLER**

Yüksek Lisans Tezi

Müge ARIN

Eskişehir 2022

**HAZIR ENDÜSTRİYEL SERAMİK ÜRÜNLERİN SANAT OBJESİ OLARAK
KULLANIMI: SERAMİK BEBEKLER**

Müge ARIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seramik Anasanat Dalı

Danışman: Prof. S. Sibel SEVİM

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Güzel Sanatlar Enstitüsü

Mayıs 2022

ÖZET

HAZIR ENDÜSTRİYEL SERAMİK ÜRÜNLERİN SANAT OBJESİ OLARAK KULLANIMI: SERAMİK BEBEKLER

Müge ARIN

Seramik Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Mayıs 2022

Danışman: Prof. S. Sibel SEVİM

18. yüzyılda Endüstri Devrimi ile birlikte seramik endüstrisi de gelişme sürecine girmiş, seramik hammaddelerin işlenmesi sonucu endüstriyel seramik ürünler ortaya çıkmıştır. Buna paralel olarak insan hayatını kolaylaştıran hazır endüstriyel seramik ürünler, kendi kullanım amacı dışında, yeni sanat anlayışları ile çeşitli biçimlere bürünerek, çağdaş seramik sanatında sanat objesi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Bu bağlamda hazır endüstriyel seramik ürünlerin sanat objesi olarak kullanımında konu olarak bebeklerde yer almaya başlamıştır. Dünya coğrafyalarına bakıldığında oyuncak, sanatsal ve koleksiyon amacıyla seramik ve farklı malzemelerden yapılan insan formundaki her türlü figür “bebek” olarak nitelendirilmiş ve Dünya’da 20. yüzyılda sanat bebekleri (art doll) olarak yerini almıştır. Dünya bebeklerinden örnekler incelendiğinde her birinin ait olduğu coğrafyanın inanç ve kültürel kodlarını yansıttığı görülmüştür. İlk örneklerine Antik Çağ’da rastlanan seramik (pişmiş toprak) bebekler ise günümüz çağdaş seramik sanatında da sanatçıların her zaman ilgi alanına girmiş ve aynı zamanda eserlerinde ifade aracı olmuştur.

Üç ana bölümden oluşan tez çalışmasının ilk bölümünde; endüstriyel seramik ürünler araştırılmış, çağdaş seramik sanatında hazır endüstriyel seramik ürünleri sanatsal ifade aracı olarak kullanan sanatçıların eser örnekleri incelenmiştir. İkinci bölümünde; dünya bebeklerinden örneklere yer verilmiş ve seramik bebeklerin tarihsel süreci araştırılmıştır. Çağdaş seramik sanatında serbest şekillendirme ve hazır endüstriyel seramik parçalar kullanarak seramik bebek üretimi yapan sanatçıların eser örnekleri incelenmiştir. Araştırma kapsamının üçüncü bölümünde ise; tezin ana konusunu da teşkil

eden seramik bebeklerle ilgili konular seçilerek uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Uygulama aşamasında bisküvi pişirimi yapılmış ürünler tercih edilmiş ve özgün çalışmalar ortaya çıkarılarak uygulama süreci ve sonucu anlatılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hazır endüstriyel seramik, Sanat objesi, Seramik bebekler.

ABSTRACT

USE OF READY-MADE INDUSTRIAL CERAMIC PRODUCTS AS ART

OBJECTS: CERAMIC DOLLS

Müge ARIN

Department of Ceramic

Anadolu University, Graduate School of Fine Arts, May 2022

Supervisor: Prof. S. Sibel SEVİM

In the 18th century, with the Industrial Revolution, the ceramic industry, entered a development process, and industrial ceramic products emerged as a result of the processing of ceramic raw materials. In parallel with this, ready-made industrial ceramic products, which facilitate human life, have begun to be used as art objects in contemporary ceramic art by taking various forms with new artistic understandings, apart from their own purpose of use.

In this context, the use of ready-made industrial ceramic products as art objects has started to take place in dolls as a subject. When we look at the world geographies, all kinds of human-shaped figures made of toys, ceramics and different materials for artistic and collection purposes are described as “dolls” and have taken their place as art dolls in the world in the 20th century. When the samples from the world’s dolls were examined, it was seen that each of them reflected the belief and cultural codes of the geography they belonged to. Ceramic (terracotta) dolls, the first examples of which were encountered in Antiquity, have always been in the field of interest of artists in today’s contemporary ceramic art and have also been a means of expression in their works.

In the first part of the thesis, which consists of three main parts; industrial ceramic products were researched, and examples of the works of artists who used ready-made industrial ceramic products as a means of artistic expression in contemporary ceramic art were examined. In the second part; examples from world dolls are included and the historical process of ceramic doll is investigated. The examples of works of artists who produce ceramic dolls by using free-forming and ready-made industrial ceramic pieces in contemporary ceramic art were examined. In the third part of the research scope; The

topics related to ceramic dolls, which also constitute the main subject of the thesis, were selected and their applications were carried out. In the application phase, biscuit-fired products were preferred and original studies were revealed and the application process and result were explained.

Keywords: Ready-made industrial ceramic, Art object, Ceramic dolls.

TEŞEKKÜR

“Hazır Endüstriyel Seramik Ürünlerin Sanat Objesi Olarak Kullanımı: Seramik Bebekler” başlıklı yüksek lisans tezimin her aşamasında bana ve fikirlerime olan inancını, desteğini her daim hissettiren, bilgi birikimi ile yol gösteren saygıdeğer tez danışmanım Prof. S. Sibel Sevim’e teşekkür ederim.

Ayrıca bu çalışmamda ve eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen çok kıymetli annem, babam ve kardeşime teşekkür ederim.

Müge ARIN

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Müge ARIN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
GÖRSELLER DİZİNİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xxii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ENDÜSTRİYEL SERAMİK ÜRÜNLER VE ÇAĞDAŞ SERAMİK

SANATINDAKİ YERİ	3
1.1. Endüstriyel Seramiğin Tanımı	3
1.2. Endüstriyel Seramiğin Tarihçesi	5
1.3. Endüstriyel Seramikte Tasarımın Önemi ve Özgünlüğü	14
1.4. Endüstriyel Seramik Ürünlerin Tanımı ve Kullanım Alanları.....	18
1.5. Çağdaş Seramik Sanatında Hazır Endüstriyel Seramik Parçaların Sanat Objesi Olarak Kullanımı ve Örnekleri.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÜNYA BEBEKLERİ, SERAMİK BEBEKLER VE ÇAĞDAŞ SERAMİK

SANATINDAKİ YERİ	39
2.1. Dünya Bebeklerinden Örnekler	40
2.1.1. Kokeshi Bebekleri	49

	<u>Sayfa</u>
2.1.2. Matruşka Bebekleri	50
2.1.3. Akuaba Bebekleri.....	52
2.1.4. Barbie Bebekleri.....	53
2.1.5. Damal Bebekleri.....	54
2.2. Seramik Bebeklerin Tarihçesi.....	55
2.3. Çağdaş Seramik Sanatında Seramik Bebekler.....	71
2.3.1. Çağdaş Seramik Sanatında Serbest Şekillendirme ile Seramik Bebek Üretimi Yapan Sanatçılardan Örnekler.....	71
2.3.1.1. <i>Stephanie Blythe</i>	72
2.3.1.2. <i>Marina Bychkova</i>	73
2.3.1.3. <i>Oksana Sakharova</i>	74
2.3.1.4. <i>Inga Ivashchenko</i>	74
2.3.1.5. <i>Alexandra-Camelia Stanciu</i>	76
2.3.1.6. <i>Zulu Kam</i>	77
2.3.1.7. <i>Aline Ogura</i>	78
2.3.2. Çağdaş Seramik Sanatında Hazır Endüstriyel Seramik Parçalar Kullanarak Seramik Bebek Üretimi Yapan Sanatçılardan Örnekler	79
2.3.2.1. <i>Bouke De Vries</i>	79
2.3.2.2. <i>Andrea Salvatori</i>	80
2.3.2.3. <i>Fugi Naim</i>	81
2.3.2.4. <i>Noa Holtzshtein</i>	83
2.3.2.5. <i>Frida Badoux</i>	84
2.3.2.6. <i>Lorelie Kay</i>	85
2.3.2.7. <i>Shenna Shepard</i>	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HAZIR ENDÜSTRİYEL SERAMİK ÜRÜNLER KULLANILARAK

	<u>Sayfa</u>
YAPILAN KİŞİSEL UYGULAMALAR	88
3.1. Hazır Endüstriyel Seramik Ürünler Kullanılarak Yapılan Seramik	
Bebeklerin Uygulama Aşamaları.....	88
3.1.1. Mizuki Serisi.....	89
3.1.2. Sarafan Serisi	92
3.1.3. Umut Serisi.....	94
3.1.4. Türkan Serisi.....	97
3.1.5. Anadolu Serisi.....	99
3.1.6. Melodi Serisi.....	103
3.1.7. Leda Serisi.....	106
3.1.8. Helena Serisi	108
3.1.9. Hana Serisi.....	110
3.1.10. Asker Serisi	112
SONUÇ	114
KAYNAKÇA.....	116
ÖZGEÇMİŞ	

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1.1. Seramik endüstrisinin tuğla, kiremit ve drenaj borularının yapımından porselen dekorasyonuna kadar çeşitli yönleri, 1870	3
Görsel 1.2. Endüstriyel seramik üretim aşamaları (Kura, 1989).....	4
Görsel 1.3. Çin’de geleneksel porselen yapımı (Küçükerman, 1987)	5
Görsel 1.4. Meissen porselen çaydanlıklar, 1720-1735	6
Görsel 1.5. Josiah Wedgwood, “Kapaklı Vazo”, 27,4x45,4 cm, 18. yy.	7
Görsel 1.6. William De Morgan, “Tabak”, 40,6x6,4 cm, 1890–1907, Galeri 516'daki Met Fifth Avenue	8
Görsel 1.7. Edmond Lachenal, “Art Nouveau Seramik Vazo”, 1900.....	9
Görsel 1.8. Henry Van de Velde, Meissen Porseleni, 1904, Victoria&Albert Müzesi Koleksiyonu	10
Görsel 1.9. Clarice Cliff, “Crocus”, 1928, Victoria ve Albert Müzesi, Londra.....	11
Görsel 1.10. Gerhard Marcks tarafından bezenmiş Max Krehan çömleği.....	12
Görsel 1.11. Hakkı İzet, Kuş biçimli sürahi, 1950.....	13
Görsel 1.12. Theodore Bogler, “Mocha Machine”, 1923	17
Görsel 1.13. Tasarımcı Byung’un Bauhaus’tan ilham alarak tasarladığı geometrik seramikler, 2017	17
Görsel 1.14. Yapı Seramikleri	18
Görsel 1.15. Sıhhi Tesisat Seramikleri	18
Görsel 1.16. Ev Eşyası Seramikleri	19
Görsel 1.17. Sofra Seramikleri	19

	<u>Sayfa</u>
Görsel 1.18. Pablo Picasso, “Kraliçe”, 37,1x26x16,8 cm, 1953	20
Görsel 1.19. Füreyâ Koral, Kuşlar, 1977	20
Görsel 1.20. Marcel Duchamp, “Çeşme”, 1917	21
Görsel 1.21. Marcel Duchamp, “Bisiklet Tekerleği”, 1913	22
Görsel 1.22. Pablo Picasso, “Pour Lump”, 1957	23
Görsel 1.23. Daniel Spoerri, “Eaten by Marcel Duchamp”, 1964	23
Görsel 1.24. Julian Schnabel, “Bir Kız Portresi”, 243.8x213.4 cm, Yağlı boya, porselen tabaklar, ahşap pano, 1980	24
Görsel 1.25. Ken Little, “Blossom”, 1985, John Michael Kohler Sanat Merkezi, Sheboygan, Wisconsin	25
Görsel 1.26. Beril Anılanmert, “İki Kişilik Çay+Kahve”, 1994, Prag Dekoratif Sanatlar Müzesi Koleksiyonu	25
Görsel 1.27. Jean-Baptiste Mondino, Lavazza kahve markası için yaptığı fotoğraf çekimi, 2003.....	26
Görsel 1.28. Ayşe Kurşuncu Aydoğu, “Mutfak”, 2008	26
Görsel 1.29. Yee Sookyung, “Translated Vase”, 89x52x49 cm, 2008	27
Görsel 1.30. Marie Perle, “La Dot”, 2008	28
Görsel 1.31. Joana Meroz, “İçeri ve Dışarı Sofra Takımı”, 2008	28
Görsel 1.32. Ismael Ivo, “Çok Kahve İçtim”, 2008	29
Görsel 1.33. Herve Matejewski, “Lampe Porcelaine”, 2010	29
Görsel 1.34. Katharina Mischer ve Thomas Traxler, “The Ben Side Table”, 35x58x80 cm, Ahşap, porselen ve metal, 2011	30

	<u>Sayfa</u>
Görsel 1.35. Ayşe Balyemez, “Daima Beni Hatırla”, 2011	30
Görsel 1.36. Anke Eilergerhard, “Annas Serisi”, 2011-2015	31
Görsel 1.37. Caroline Slotte, “Çoklu Manzara Serisi”, 52x42x7 cm, 2013.....	32
Görsel 1.38. Aygün Dinçer Kırca, “Drift”, 2013	32
Görsel 1.39. Elif Aydoğdu Ağatekin, “Muska Baklava”, 30x5 cm, 2013	33
Görsel 1.40. Paul Scott, “Bir Çayırda Cumbrian Mavi İneği”, 2013	34
Görsel 1.41. Nino Cais, “Venüs”, 2013	34
Görsel 1.42. Li Xiaofeng, “Bin Yıllık Jürilerde”, 133x90x70 cm, Ming ve Qing dönemi seramikler, paslanmaz çelik ve tel, 2015	35
Görsel 1.43. Li Xiaofeng, “Origin”, 175x56x38 cm, Ming ve Qing dönemi seramikler, paslanmaz çelik ve tel, 2014	35
Görsel 1.44. Ron Baron, “Yeniden Koleksiyonlar”, 2016.....	36
Görsel 1.45. Jacqueline Poirier, Manzara ile bütünleşen tabak, 2016	36
Görsel 1.46. Burçak Bingöl, “Yakın Temas”, 34x16x13 cm, 2017.....	37
Görsel 1.47. Marie- Claude Marki, “Hepsi Bir Rüyaydı”, 20x20 cm, 2019	37
Görsel 1.48. Glen Martin Taylor, “Her Şey Dökülür”, 2021	38
Görsel 2.1. “Kürek Bebek”, Ahşap, Antik Mısır Dönemi, MÖ 2000	40
Görsel 2.2. Antik Çin Dönemi Ahşap Bebekler.....	41
Görsel 2.3. Olmec Bebek Figürü, Yeşil benekli serpantin taşı, Meksika, MÖ 10. yy.	41
Görsel 2.4. “Pandora Bebek”, 17. yy.	42
Görsel 2.5. Ahşap Bebek, 1850.....	43

Görsel 2.6. Zehra Müfit Saner, “Kitre Bebek”, Kil, tahta, alçı, kumaş ve kağıt hamuru, 1936, Ankara Rahmi Koç Müzesi Koleksiyonu	44
Görsel 2.7. İlknur Osmanoglu, “Çingene Kızı”, Kitre Bebek, Türk Sanat Bebeği (Turkish Art Doll), 2020	45
Görsel 2.8. Naciye Ürün, Kitre Bebek, Türk Sanat Bebeği (Turkish Art Doll), 2020.....	45
Görsel 2.9. Anna Potapova, “Agnia”, Keçe, 2017	46
Görsel 2.10. Catherine Mather, “Yvette Art Nouveau”, Porselen, 2015	47
Görsel 2.11. Michael Zajkov, Polimer kil, 2014.....	47
Görsel 2.12. Sinem Temiz, “Su”, Polimer kil, 2021	48
Görsel 2.13. Özlem Işık Sarıhan, “Şapkacı Kız”, Polimer kil, 2020	48
Görsel 2.14. Üretim bölgelerine göre Kokeshi Bebekleri.....	49
Görsel 2.15. İç içe geçmiş Kokeshi Bebekleri	50
Görsel 2.16. Japon Tanrısı Fukurokuju’nun ahşaptan yapılmış bebek figürü	50
Görsel 2.17. İlk Rus Matruşka Bebek, 1890	51
Görsel 2.18. Modern Matruşka Bebek yorumu.....	51
Görsel 2.19. Akuaba Bebekleri, 20x4 cm, Güney Afrika (Prof. S. Sibel Sevim, kişisel arşiv)	52
Görsel 2.20. 1959 yılında üretilen ilk Barbie Bebek.....	53
Görsel 2.21. Damal Bebek, 1996	54
Görsel 2.22. “Shabti Bebek”, 18x6 cm, Pişmiş toprak, MÖ 1200-1075.....	55
Görsel 2.23. “Boiotia Bebek”, MÖ 720-700, Yunanistan	56

Görsel 2.24. Eklemli Bebek, Pişmiş Toprak, MÖ 5. yy., Yunanistan, Korinth.....	57
Görsel 2.25. Eklemli Bebek, 8,5x5,5 cm, Pişmiş Toprak, MÖ 5. yy. ortaları, Yunanistan, Boeotian	57
Görsel 2.26. Eklemli Bebek, Pişmiş Toprak, MÖ 5. yy., Anadolu, Çanakkale Troya Müzesi, (Müge Arın, fotoğraf arşiv)	58
Görsel 2.27. “Plagon Bebek”, Pişmiş Toprak, MÖ 4. yy., Atina	58
Görsel 2.28. “Oturan Bebek”, 21.5x 8.5 cm, Pişmiş Toprak, MS 1-2. yy., Roma Dönemi	59
Görsel 2.29. “Asker Bebek”, Pişmiş Toprak, Anadolu Roma Dönemi	59
Görsel 2.30. “Yunan Dönemi Bebek”, Pişmiş Toprak, MÖ 3. yy., Gaziantep Medusa Cam Eserler Müzesi	60
Görsel 2.31. “Olmec Seramik Bebek”, MÖ 1000-300, Meksika	60
Görsel 2.32. “Teotihuacan Eklemli Seramik Bebek”, MS 400-600, Meksika	61
Görsel 2.33. “Mojave Bebek”, Kıl, boncuk ve pamuk, 1910, Elizabeth Cole Butler Koleksiyonu	61
Görsel 2.34. “Karaja Bebek” (Ritxoko Bebek), Pişmiş toprak, 1940	62
Görsel 2.35. “Dogu Bebek”, Jomon Dönemi, MÖ 10-4. yy.	63
Görsel 2.36. “Jomon Venüs Bebek”, Jomon Dönemi, MÖ 3. yy.	63
Görsel 2.37. “Haniwa”, Bir Tapınak Görevlisinin Haniwası, Kofun Dönemi, MS 250- 538.	64
Görsel 2.38. Fushimi Ningyo, 16.yy.	65
Görsel 2.39. Fushimi Ningyo, 16. yy.	65

	<u>Sayfa</u>
Görsel 2.40. Hakata Ningyo, 18.yy.....	66
Görsel 2.41. Hakata Ningyo, 18.yy.....	66
Görsel 2.42. “Thanjavur Bebek”, Pişmiş toprak, 19.yy.	67
Görsel 2.43. “Thanjavur Dans Eden Bebek”, Pişmiş toprak, 19.yy.	67
Görsel 2.44. “Kruseler Bebekleri”, Pişmiş Toprak, 14-15. yy., Nürnberg, Almanya	68
Görsel 2.45. “Çin Bebek”, 1840, Meissen, Almanya.....	69
Görsel 2.46. “Parian Bebek”, 1870, Dorheim, Koch ve Fisher, Almanya	69
Görsel 2.47. “Fransız Bisküvi Bebek”, 58 cm, 1885	70
Görsel 2.48. Stephanie Blythe, “Caroline 1920”, 2012	72
Görsel 2.49. Marina Bychkova, “Cindirella”, 2015	73
Görsel 2.50. Oksana Sakharova, “Zambak”, 2015.....	74
Görsel 2.51. Inga Ivashchenko, “Bird Girl”, 2016.....	75
Görsel 2.52. Alexandra-Camelia Stanciu, “Bendis”, 2017	76
Görsel 2.53. Zulu Kam, “Writer”, 2017	77
Görsel 2.54. Aline Ogura, “Mimi”, 2021	78
Görsel 2.55. Bouke de Vries, “Bringe Drinker”, 27x21x29 cm, 2010	79
Görsel 2.56. Bouke de Vries, “Bir Kırık Bulutun İçinde Guan Yin”, 77x27x27 cm, 2019.....	80
Görsel 2.57. Andrea Salvatori, “Invasata”, 28x21 cm, 2016	81

	<u>Sayfa</u>
Görsel 2.58. Fugi Naim, “Dolls”, 2017	82
Görsel 2.59. Fugi Naim, “Teapot”, 2017	82
Görsel 2.60. Noa Holtzhtein, “Pierrot”, 19x13 cm, 2019	83
Görsel 2.61. Noa Holtzhtein, “Geometrik küçük palyaço”, 45x18 cm, 2019.....	83
Görsel 2.62. Frida Badoux, “Kırmızı gül ile mavi kız”, 25x15 cm, 2019	84
Görsel 2.63. Frida Badoux, “Mavi kız”, 25x15 cm, 2019	84
Görsel 2.64. Lorelie Kay, “Lucy Bebek”, 2020.....	85
Görsel 2.65. Shenna Shepard, “Sonbahar”, 2020	86
Görsel 2.66. Shenna Shepard, “Flo Blue”, 2020	87
Görsel 3.1. Mizuki eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)	89
Görsel 3.2. “Mizuki Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)	89
Görsel 3.3. Müge Arın, “Mizuki Serisi”, 8,5x8,5x23 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2020 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020).....	90
Görsel 3.4. “Mizuki Serisi Duvar Panosu”, Bisküvi ve dekorlu ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	91
Görsel 3.5. Müge Arın, “Mizuki Serisi Duvar Panosu”, 4,5x30x50 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	91
Görsel 3.6. Sarafan eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)	92
Görsel 3.7. “Sarafan Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)	93

Görsel 3.8. Müge Arın, “Sarafan Serisi”, 13x13x24 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2020 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020).....	93
Görsel 3.9. “Umut Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	94
Görsel 3.10. Müge Arın, “Umut Serisi”, 12,5x12,5x39 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021).....	95
Görsel 3.11. “Umut Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	95
Görsel 3.12. Müge Arın, “Umut Serisi”, 12,5x12,5x30 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021).....	96
Görsel 3.13. “Umut Serisi Duvar Panosu”, Bisküvi ve dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	96
Görsel 3.14. Müge Arın, “Umut Serisi Duvar Panosu”, 4x30x30 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	97
Görsel 3.15. Türkan eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)	98
Görsel 3.16. “Türkan Serisi”, Bisküvi ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)	98
Görsel 3.17. Müge Arın, “Türkan Serisi”, 13x13x24 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2019 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019).....	99
Görsel 3.18. “Anadolu Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	100
Görsel 3.19. Müge Arın, “Anadolu Serisi”, 10x10x26 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021).....	100

Görsel 3.20. “Anadolu Serisi”, Dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	101
Görsel 3.21. Müge Arın, “Anadolu Serisi”, 9x9x25 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021).....	101
Görsel 3.22. “Anadolu Serisi Duvar Panosu”, Bisküvi ve dekorlu ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	102
Görsel 3.23. “Anadolu Serisi Duvar Panosu”, 4x30x30 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021).....	102
Görsel 3.24. “Melodi Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	104
Görsel 3.25. Müge Arın, “Melodi Serisi”, 12x12x20 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2019 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021).....	104
Görsel 3.26. “Melodi Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)	105
Görsel 3.27. Müge Arın, “Melodi Serisi”, 15x15x26 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2019 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021).....	105
Görsel 3.28. Leda eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019).....	106
Görsel 3.29. “Leda Serisi”, Dekorlu ürünlerin yapım aşaması (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)	106
Görsel 3.30. “Leda Serisi”, Sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)	107
Görsel 3.31. Müge Arın, “Leda Serisi”, 8x8x18 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2019 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019).....	107
Görsel 3.32. Helena eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)	108

Görsel 3.33. “Helena Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)	109
Görsel 3.34. Müge Arın, “Helena Serisi”, 10x10x18 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021).....	109
Görsel 3.35. Hana eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)	110
Görsel 3.36. “Hana Serisi”, Bisküvi ve dekorlu ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)	111
Görsel 3.37. “Hana Serisi”, Sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)	111
Görsel 3.38. Müge Arın, “Hana Serisi”, 10x10x18 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2020 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020).....	112
Görsel 3.39. Asker eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)	113
Görsel 3.40. “Asker Serisi”, Dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)	113
Görsel 3.41. Müge Arın, “Asker Serisi”, 16x16x26 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2019 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019).....	113

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
cm	: Santimetre
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
yy.	: Yüzyıl
°C	: Santigrat derece

GİRİŞ

Ana malzemesi toprak olan seramiğin insan hayatına dahil olduğu Milattan önce (MÖ) 8000'den günümüze kadar yapılan üretimler; toplumlar ve uygarlıklar hakkında bilgi almamız açısından tarihi belge niteliğinde kaynaklardır. Seramik malzeme kullanımı, tarihsel süreç içerisinde dönem özelliklerine göre bugüne kadar sürmüş olan bir kültür ürünüdür.

İnsanoğlunun seramikle buluşması yeme, içme ve depolama gereksinimlerini karşılamak üzere kilden kap kakak yapması ile başlamıştır. Dini törenlerin simgesi idoller, mimaride kullanılan tuğla, kiremit ve künkler, ölü küllerinin saklandığı kaplar ve lahitler, haberleşme ve belgeme tabletleri, takı ve süs eşyaları, aydınlatma aracı kandiller ve çeşitli oyuncaklara kadar birçok kullanım alanına sahip olan seramikler ait olduğu döneme ve medeniyete dair bilgiler vermektedir.

Birey ve toplumların ihtiyaçları doğrultusunda kullanılan seramik, teknolojinin ilerlemesiyle üretim yöntemleri ve kullanım alanlarında gelişme göstermiştir. Üretimin insan emeğinden makineleşmeye geçiş süreci 18. yüzyılda (yy.) İngiltere'de Endüstri Devrimi ile başlamıştır. Makineleşmenin hızlanması seramik atölyelerinin yanı sıra seri üretim yapan fabrikaların kurulmasına neden olmuştur.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte seramik endüstrisi de birçok üretim olanaklarına kavuşmuştur. Hızla gelişen makineleşme ve endüstri karşısında yaşam biçimleri değişen birey ve toplumda endüstrileşmeye karşı bir tepki oluşmaya başlamıştır. Endüstrileşmeye karşı oluşan bu tepki sanat alanında da Art and Crafts, Art Nouveau, Werkbund, Art Deco ve Bauhaus gibi sanat akımlarını doğurmuştur. Dünya'da yeni sanat akımlarının etkisi seramik ürünlerde biçim ve tasarım anlamında farklı üsluplar açığa çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda sanatçılar hazır endüstriyel seramik ürünleri asıl işlevinden soyutlamış ve sanat objesi olarak kullanmıştır. Bu araştırmada da hazır endüstriyel seramik ürünler kullanılmış ve tezin ana konusunu oluşturan farklı coğrafyaların kültürel kodlarını yansıtan seramik bebekler üretilmiştir.

Araştırmanın ilk bölümünde, "Endüstriyel seramik ürünler ve çağdaş seramik sanatındaki yeri" anlatılmıştır. Endüstriyel seramiğin tanımı, tarihçesi, tasarımının önemi ve özgünlüğüne yer verilmiştir. Ayrıca çağdaş seramik sanatında hazır endüstriyel seramik parçaların sanat objesi olarak kullanımı ve sanatçıların eser örnekleri incelenmiştir.

İkinci bölümünde, tezin uygulama konusu olarak seçilen dünya bebekleri incelenmiş, bu kapsamda “Dünya bebekleri, seramik bebekler ve çağdaş seramik sanatındaki yeri” araştırılmıştır. Farklı uluslardan seçilen dünya bebeklerinden örnekler verilmiş ve seramik bebeklerin tarihçesi incelenmiştir. Ayrıca 20. yüzyılda ortaya çıkan sanat bebeği (Art doll) kavramı araştırılmıştır. Çağdaş seramik sanatında serbest ve hazır endüstriyel seramik parçalar kullanarak art doll kavramı ile seramik bebek üretimi yapan sanatçıların eser örneklerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümünde ise, araştırmacının araştırma kapsamında ürettiği kişisel çalışmaların tasarım ve uygulama süreçlerine yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ENDÜSTRİYEL SERAMİK ÜRÜNLER VE ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATINDAKİ YERİ

1.1. Endüstriyel Seramiğin Tanımı

Seramiğin tanımı; Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Türkçe Sözlüğü'nde yüksek ısıda pişirilmiş topraktan yapılan vazo, çanak, çömlek gibi nesnelerdir. Endüstri tanımı; TDK Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu'nda ham maddeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünüdür. Aynı zamanda endüstri, sanayi ve işleyim ile eş anlamlıdır. İşleyim; TDK Uygulayım Terimleri Sözlüğü'nde ham özdekleri çıkarma, işleme, üretme işinin genel adıyla tanımlanmıştır. Bu bağlamda endüstriyel seramiğin tanımı ise; "Endüstriyel yöntemlerle seri üretilen, kullanıcı ve kullanıcı gruplarının fiziksel ve psikolojik gereksinimlerine uyum sağlayacak biçimde işlevsel olan ve aynı zamanda estetik değerlerin dengede bulunduğu ürünler ve bu ürünleri tasarlayan bir sanattır (Yardımcı, 1993, s. 4)" (Görsel 1.1).

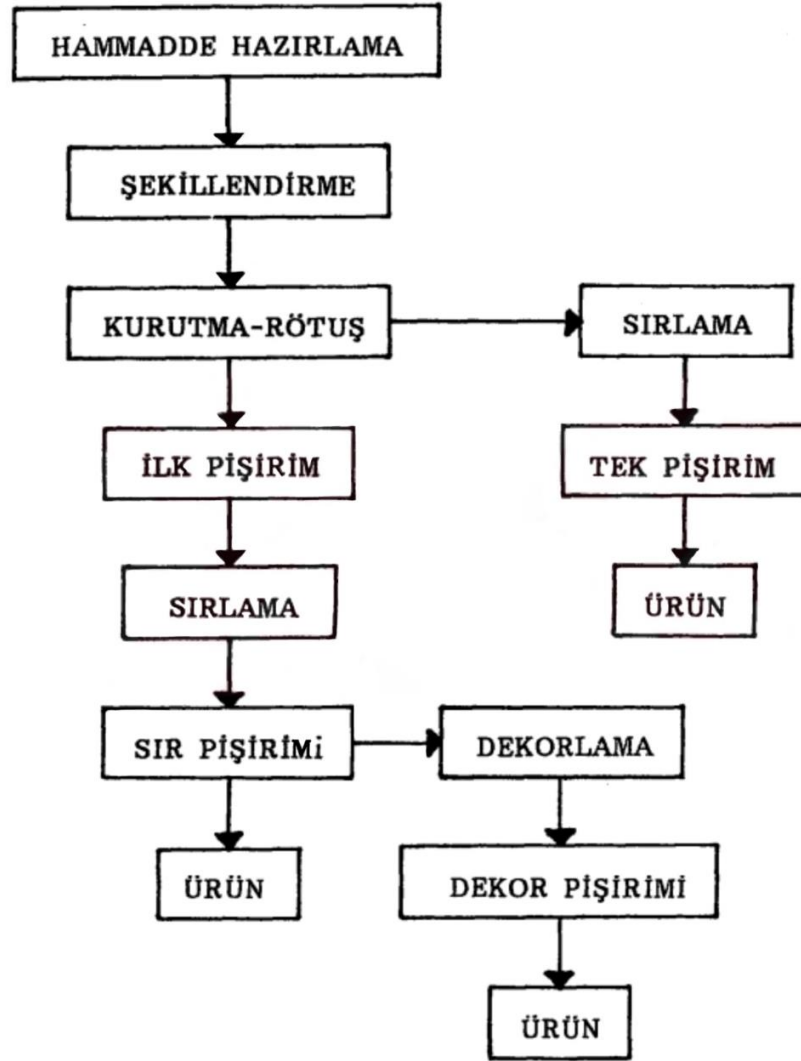

Görsel 1.1. Seramik endüstrisinin tuğla, kiremit ve drenaj borularının yapımından porselen dekorasyonuna kadar çeşitli yönleri, 1870

(<https://www.sciencephoto.com/media/1001887/view>, 21.12.2020)

Endüstriyel seramiklerin teknik özellikleri; yüksek mukavemet, sertlik, yüksek erime sıcaklıkları, kimyasal inertlik, düşük termal ve elektrik iletkenliği gibi yararlı özellikleri yanında kırılabilirlik ve hassasiyet sergileyen inorganik, metalik olmayan malzemelerdir (http-1). Endüstriyel seramik üretim aşamaları; seramik üretimi gerçekleştirilen tesislerde kil, kaolin, kuartz, feldspat gibi seramik hammaddeler ve karışımların hazırlanması, çeşitli materyallerle şekillendirilerek kurutulması, sırlanması ve pişirilmesi proseslerinden geçerek günlük kullanım ürünlerine dönüştürülmesidir (Görsel 1.2).

ENDÜSTRİYEL SERAMİK ÜRETİM AŞAMALARI

Görsel 1.2. Endüstriyel seramik üretim aşamaları (Kura, 1989)

1.2. Endüstriyel Seramiğin Tarihçesi

Farklı zaman ve coğrafyalarda ortaya çıkan seramik buluntular geçmiş uygarlıklar hakkında bilgi edinmemizi sağlamakta ve günümüze ışık tutmaktadır. En eski seramik buluntulara MÖ 8000 Türkistan Aşkava bölgesinde, MÖ 6000 Anadolu topraklarında ve Çin’de rastlandığı bilinmektedir. Çin, seramiğin doruk noktası olan porseleni bulmuş ve hammadde kaynaklarının yakın çevresine üretim yerleri kurmuştur. Porselenin şekillendirilmesi, pişirilmesi, sırlanması ve teknik özellikleri ile dünyada önemli bir seramik üretim merkezi haline gelmiştir (Arcasoy, 1988) (Görsel 1.3).

Görsel 1.3. Çin’de geleneksel porselen yapımı (Küçükerman, 1987)

Çinliler “Saray sanatı” olarak adlandırdıkları porseleni Dünya’da gizlemeye çalışılarda 13. yüzyılda Venedikli gezgin Marco Polo, Çin seyahati dönüşü Doğu porselenlerinin Batı ile tanışmasına öncülük etmiştir. Seramik endüstrisinin gelişmesinde önemli bir yer tutan porselen; beyazlığı, yarı saydamlığı, ince ve zarif ürünler yapılmasına olanak vermesi ile seramik ürün grupları içerisinde piramidin en tepe noktasına yerleşmiştir. Avrupalı aristokratların da ilgisini çeken porselen öncelikle tercih edilen ürünler içerisine dahil olmuştur. 15. yüzyıl sonlarında Avrupa’da porselen üretimi konusunda atılımlar ortaya çıkmıştır. Porselen koleksiyonerlerinden Saksonya Kralı Augustus araştırma için simyacı Johann Friedrich Böttger’i görevlendirmiştir. Böttger araştırmaları sonucunda 1710 yılında porselen formülünü keşfetmiştir. Porselen formülünün bulunmasıyla Endüstri Devrimi öncesi seramik atölyeleri fabrikalaşma sürecine girmiş ve Avrupa’da bir ilk olan Meissen Porselen Fabrikası kurulmuştur. İlk yapılan porselenlerde Çin ve Japon etkileri görülmüştür (Görsel 1.4). Almanya’da kurulan Meissen Porselen Fabrikası’nın ardından Fransa, İtalya, Hollanda, Danimarka ve Polonya olmak üzere Avrupa’nın farklı yerlerinde benzer fabrikalar kurulmuştur (Küçükerman, 1987).

Görsel 1.4. Meissen porselen çaydanlıklar, 1720-1735

(<https://www.wallswithstories.com/uncategorized/meissen-porcelain-the-first-european-hard-paste-porcelain.html>, 08.01.2021)

Avrupa seramik endüstrisinin gelişmesinde Josiah Wedgwood önemli bir role sahiptir. 1730 yılında İngiltere’de doğan Wedgwood, çömlekçiliğe küçük yaşlarda ailesinin yanında başlamış, ilerleyen yıllarda kendi firmasını kurmuştur. Çağdaş seramik endüstrisinin babası olarak bilinen Wedgwood sayesinde seramik bir endüstri ürünü haline gelmiştir. Endüstri ürünü haline gelen seramik, kullanılan hammaddeler, üretim, dağıtım ve pazarlama yöntemleriyle önce İngiltere daha sonra Amerika’ya kadar geniş bir pazar alanı bulmuştur. Bu bağlamda aristokratlar tarafından öncelikle tercih edilen Çin porseleni yerine, toplumların kullanımına sunulan alternatif seramik ürünler tercih edilmeye başlanmıştır. Wedgwood, günümüzde kullanılan sofr seramiğinin ilk temellerini atmış, çömlekçi çarkını geliştirmiş ve fırın ısısının kontrol edilmesini sağlayan pirometreyi bulmuştur (Kura, 1989, s. 16). 1774 yılında ise kendi buluşu olan jasperware adını verdiği çömlek ürünleri mavi, yeşil, leylak, sarı, siyah, beyaz renklerde sırsız ve mat olarak üretilmiştir. Özellikle ikonik olan açık mavi jasperware ürünleri dünya çapında “Wedgwood Mavisi” olarak tanınmıştır (http-2) (Görsel 1.5). Seramik üretiminde modern seramik üretim anlayışını benimseyen Josiah Wedgwood, Endüstri Devrimi’nin de etkili ve öncü bir ismi olmuştur.

Görsel 1.5. Josiah Wedgwood, “Kapaklı Vazo”, 27,4x45,4 cm, 18. yy.
(<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/191478>, 21.12.2020)

18. yüzyılda İngiltere’de başlayan Endüstri Devrimi kısa bir sürede Avrupa ve bütün dünyada etkisini göstermiştir. Üretimin insan emeğinden makineye geçiş süreci başlamıştır. Üretim sürecindeki köklü değişim, ekonomik ve toplumsal yapıyı değiştirmiş, köylerden şehirlere göçe neden olmuştur. İnsanların yaşam süresi ve nüfus yükselişe geçmiştir. Atölyelerin yerini fabrikalar almaya başlamış ve hammaddeye en yakın yerlere fabrikalar kurulmuştur. Bu dönemde nüfus artışıyla birlikte ortaya çıkan talep artışı seri üretimle karşılanmıştır. Makinenin insan hayatına girmesiyle üretim süresinin kısılması, maliyetlerin daha az olmasını sağlamıştır. Makineleşme üretimde kolaylık sağlasada insan emeğinin değersizleşmesine ve el sanatlarının gerilemesine neden olmuştur. Bu durum diğer endüstriyel üretim alanlarında olduğu gibi seramik endüstrisinde de etkisini göstermiştir. Seri üretim tek tip, kaliteden uzak ve estetikten yoksun ürünlerin ortaya çıkması sonucu 1850 yılında İngiltere’de Art and Crafts Hareketi doğmuştur. Aynı zamanda endüstrileşmenin etkilerine karşı bir tepki olarak gelişen tasarım hareketidir (http-3).

Art and Craft hareketinin felsefi temelini oluşturan John Ruskin, “Teknoloji, güzelliği, kaliteyi, ahlaki boyutu ve samimiyeti yok ediyor. Oysa zanaatçı, yaptığı işten baştan sona zevk almalıdır (Whitford, 1992, s. 12)” diyordu. Hareketin öncülerinden William Morris ise, el sanatlarının yeniden canlandırılmasını, endüstriyel ürünlerin tasarıma ihtiyacı olduğunu, endüstrinin getirdiği etkilerin yeni bir sanat anlayışı ve sanat

eğitimi ile değişebileceğini savunuyordu. “Yeni gereksinimler için yeni sanat eğitiminin verilerek, günlük yaşamın bir parçası olması gerektiği görüşünü savunan Arts and Crafts Hareketinin bir sonucu olarak İngiltere’de “Uygulamalı Güzel Sanatlar Eğitimi” veren okullar açılmıştır (Dilmaç, 2015, s. 15)”. Ruskin ve Morris, sanat ve el sanatlarını birleştirmeyi amaçlayan Art and Craft hareketi ile birlikte makine ve modern hayata yönelik tasarımların uygulanmasına önem vermiştir. Sanat ve tasarımın toplumda reform yaratacağı, tasarımcı ve tüketicinin yaşam kalitesinin yükseleceği düşünülmüştür. Art and Craft hareketi tasarımcıları biçimde sadeliğe önem vermiş, dekorda düz çizgiler, doğal bitki ve hayvan figürlerini kullanmıştır. Tasarımda biçim, işlev ve dekor arasındaki bütünlüğün sağlanması vurgu yapılmış ve endüstriyel ürün tasarımının geleceğine yönelik ilk adımlar atılmıştır.

Bu bağlamda Art and Crafts hareketi öncülerinden seramik ve ini tasarımcısı William De Morgan’ın, seramik alanında yenilikçi tasarımları olmuştur. Seramik atölyesi kurmuş, seri üretim tekniklerini geliştirmiş, seramik fırınları tasarlamış ve seramiğin kimyası alanında araştırmalar yapmıştır (http-4). Tasarımlarında tarih ve doğa ilham kaynağı olmuştur. İznik ve İran inilerinden etkilenen sanati, eserlerinde çoğunlukla mavi ve turkuaz renkleri kullanmış, desenlerinde ise bitki ve hayvan figürlerini kendine özgün stilize etmiştir (Görsel 1.6).

Görsel 1.6. William De Morgan, “Tabak”, 40,6x6,4 cm, 1890–1907, Galeri 516'daki Met Fifth Avenue (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/487291>, 14.12.2020)

Art and Craft hareketinin tasarım alanındaki ideolojisi Art Nouveau akımının gelişmesine neden olmuştur. Art Nouveau akımı 1880’li yıllarda Avrupa’da ortaya çıkmış, ardından Amerika’yı etkilemiştir. Türkiye’de “Yeni Sanat”, Avrupa’da ise “Modern Style”, “Judgendstil”, “Secession Stil” gibi adlarla anılmıştır. Art Nouveau terimi her ülkede kendi tasarım anlayışına göre yorumlanmış ve uygulanmıştır (http-5).

“Yeni Sanat” anlamına gelen Art Nouveau akımında tüm sanat alanları aynı üslubu geliştirmek istemiştir. Avrupalı Art Nouveau sanatçıları tasarımlarında, Japonya gibi Asya ülkelerinin ve İslam coğrafyasının sanat geleneklerinden esinlenmiş, kendi kültürleri ile harmanlamışlardır. Böylece kendilerine özgü yeni tasarımlar ortaya çıkmıştır. Endüstrileşmeye karşı, doğayı ilham alan bu sanat üslubunun özellikleri; doğadaki bitkisel yapıyı taklit eden desenler, organik çizgiler, kadın figürleri, dekoratif bezeme ve süslemeler içermesidir. (Grzymkowski, 2019, s. 24).

Art Nouveau akımı birçok sanat alanını etkilediği gibi seramik sanatını da etkilemiştir. Seramik sanatının gelişiminin önemli isimlerinden Edmond Lachenal, seramikte renkli ve yumuşak dokulu efektler veren mat kadife opak sırlı bulmuştur (http-6). Seramik heykel ve vazolarında çoğunlukla yeşil ve mavi renk tonlarını kullanmış, desenlerinde doğadan ilham aldığı bitki motiflerini stilize etmiştir (Görsel 1.7).

Görsel 1.7. Edmond Lachenal, “Art Nouveau Seramik Vazo”, 1900
(<https://auctionet.com/en/1197049-floor-vas-stoneware-art-nouveau-edmond-lachenal-france-about-1900>, 15.12.2020)

Art and Craft hareketinden etkilenen diğerk bir oluşum Werkbund akımıdır. Art and Craft hareketinin öncüsü William Morris'in fikirleri İngiltere'de eğitim gören mimar Hermann Muthesius'u etkilemiştir. Art Nouveau akımının temsilcileri olan bir grup arkadaşıyla birlikte 1907 yılında Münih'te Werkbund akımını kurmuştur (Borja de Mozota, 2005).

Amacı, sanat, zanaat ve endüstriyi bir araya getirerek, eğitim, propaganda ve konuyla ilgili tüm sorunlarda ortak bir dil oluşturmaktır. Bir diğerk amacı ise, mimari ve endüstriyel ürünlerin sanat kalitesini yükseltmek, endüstriyel üretime destek olmak ve Alman endüstrisinin dünya pazarındaki rekabet gücünü arttırmaktır. Bu bağlamda Werkbund akımı modern mimari ve endüstriyel tasarımın gelişiminde önemli bir rol oynamış ve Bauhaus okulunun temel düşünsel yapısını oluşturmuştur. Günümüzde ise tüm endüstri ürünlerinin kurumsal kimlik esasına dayalı üretim mantığının da öncüsü olmuştur. Werkbund akımı öncülerinden mimar ve tasarımcı Henry Van de Velde, endüstriyel seramik tasarımında özgün, estetik kaygı içeren ve sanat değeri yüksek ürünler üretilmesi gerektiğini savunmuştur (http-7). Meissen porselen firmasına tasarladığı geometrik unsurlar taşıyan modern sofra tabakları uluslararası porselen üreticilerine tasarım anlamında örnek olmuştur (Görsel 1.8).

Görsel 1.8. Henry Van de Velde, Meissen Porseleni, 1904, Victoria&Albert Müzesi Koleksiyonu (<http://collections.vam.ac.uk/item/O171182/plate-velde-henry-van/>, 07.09.2021)

Art Nouveau akımı Birinci Dünya Savaşı sonrası etkisini kaybetmeye başlamış, 1920'lerden sonra Art Deco olarak devam etmiştir. "Adını, 1925 yılında Paris'te düzenlenen 'Modern Dekoratif ve Endüstriyel Sanatlar Sergisi'nden almıştır (http-8)". Bu sergi Art Deco tasarımlarına ilham kaynağı olmuştur. Art Nouveau sanatçıları eserlerinde doğayı vurgularken, Art Deco tasarımları; endüstri ve teknik ilerlemeden ilham alan bir akım olarak, düz çizgiler, geometrik şekiller, canlı ve zıt renkler içermektedir. Çiçek, yaprak ve hayvan figürleri abartılı süslemelerle stilize edilmiştir.

Art Deco akımı seramik endüstrisinde de formların biçim ve dekorunda kabul edilen kavramlara yenilik getirmiştir. Art Deco akımının seramik sanatındaki önemli isimlerinden Clarice Cliff, Art Deco'nun cesur geometrisini, desen ve motiflerini canlı renk uyumuyla fırça dekor tekniğini kullanarak endüstri ürünlerine uygulamıştır (http-9) (Görsel 1.9).

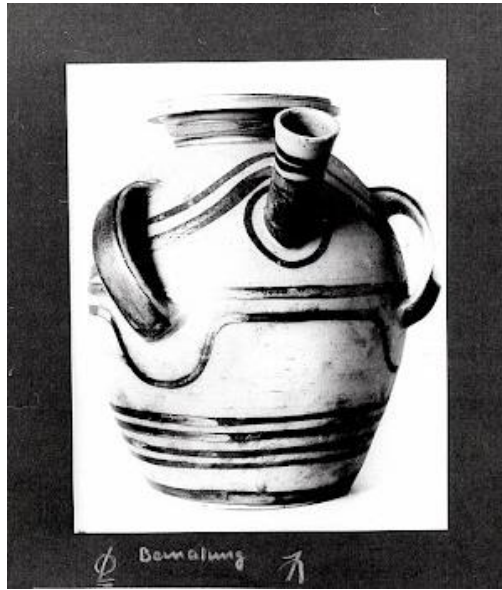

Görsel 1.9. Clarice Cliff, "Crocus", 1928, Victoria ve Albert Müzesi, Londra
(<https://www.vam.ac.uk/articles/art-deco-clarice-cliff>, 16.12.2020)

Endüstriyel seramiğin gelişmesinde önemli katkıları olan Art and Crafts hareketi, Art Nouveau, Werkbund ve Art Deco akımları sanat ve zanaat arasındaki farklılığı dengelemeyi ve yaratıcılıkla üretimi yeniden birleştirmeyi amaçlamıştır. Avrupa'da gelişen sanat akımları Bauhaus okulunun zeminini hazırlamıştır.

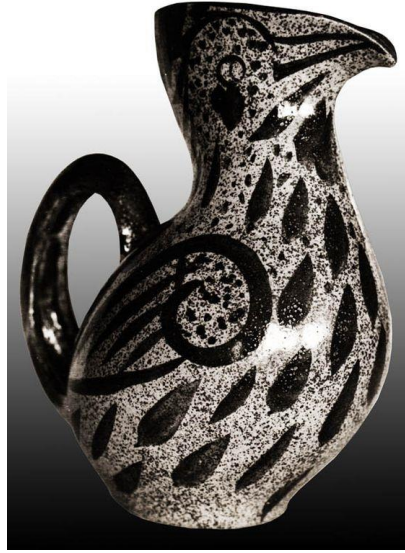
Bauhaus okulu 1919 yılında Walter Gropius tarafından Weimar Güzel Sanatlar Okulu ile Sanat ve Zanaat Okulu birleştirilerek Almanya’da kurulmuştur. Okulun ilk yıllarında sanat ve el sanatları hareketine sempatiyle yaklaşılmış, ilerleyen yıllarda ise sanat ve endüstriyel tasarımı birleştirmeye bir vurgu yapılmıştır. Amacı usta zanaatçılar yetiştirmek değildir. Sanat, zanaat ve teknolojiyi bir araya getirerek bu doğrultuda Bauhaus okulunda tasarımcı ve mimarların eğitilmesidir. Bauhaus okulunda seramik, dokuma, vitray, heykel, metal, baskı, mobilya, fotoğraf, sahne sanatları ve tasarım atölyeleri kurulmuştur. Öğrenciler mezun olmadan önce atölyelerde pratik eğitim almış ve malzeme bilgilerini öğrenmişlerdir (Shiner, 2013).

Bauhaus okulunun ilk atölyelerinden biri olan seramik atölyesi 1919 yılında Dornburg’da kurulmuştur. Atölyede heykeltıraş Gerhard Marcks form ustalığına, geleneksel çömlekçi Max Krehan ise zanaat ustalığına getirilmiştir. Marcks ve Krehan geleneksel seramik ve teknik açıdan yetenekli sanatçılar yetiştirilmesine öncülük etmiştir. Seramik üretiminde ise farklı yetenekleriyle birbirlerini tamamlamışlardır. Krehan ve öğrencileri tarafından yapılan seramik formların bezemeleri Marcks tarafından yapılmıştır (Görsel 1.10). Başlangıçta çömlekçi çarkında üretilen formların yerini, daha sonra alçı tornasıyla üretilen seri üretime yönelik yeni seramik şekillendirme tekniklerine bırakmıştır. Bauhaus okulu öğrencilerinden Theodor Bogler ve Otto Lindig gibi sanatçılar yeni üretim tarzlarını denemiş ve seri üretim yöntemlerinin yolunu açmıştır (Ünal, 2021).

Görsel 1.10. Gerhard Marcks tarafından bezenmiş Max Krehan çömleği
(<http://www.bauhaus-imaginista.org/articles/5295/the-world-in-the-province-from-the-province-to-the-world>, 10.01.2021)

1919 yılında kurulan Bauhaus okulu 1933 yılında Nazilerin baskısı nedeniyle kapatılmış ve okulun hocaları Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa ülkelerine göç etmek zorunda kalmıştır. Bauhaus ekolünün fikirleri Amerika ve Avrupa'dan sonra birçok ülkede yayılmıştır (Ullmann, 2016). Türkiye'de ise Bauhaus ekolünün etkisi 1930'lu yıllarda Almanya'da seramik ve heykel eğitimi alan Hakkı İzzet'in seramik çalışmalarında görülür. Eserlerinde genellikle hayvan figürlerini kullanmıştır (Görsel 1.11). Hakkı İzzet, Çağdaş Türk Seramik Sanatı'nın başlangıcı ve gelişiminde rol alan önemli isimlerdendir. 1957 yılında Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu, Seramik Bölümü'nün kurulmasında görev almış ve sanat okullarında eğitim vermiştir. Bauhaus ekolünden etkilenen sanatçı, bu bağlamda endüstriye yönelen çağdaş sanatçı ve tasarımcıların yetiştirilmesine öncü olmuştur. Türkiye'de seramik ve endüstriyel seramik üretiminin gelişmesinde önemli görevler almıştır (Türedi Özen, 2002).

Görsel 1.11. Hakkı İzzet, Kuş biçimli sürahi, 1950
(<https://tr.pinterest.com/pin/113997434303608973/>, 10.01.2021)

Araştırmanın ana konusu olan endüstriyel seramik, ülkemizde cumhuriyetin kurulmasından sonra ivme kazanmıştır. Yurtdışında eğitim alan İsmail Hakkı Oygur, Güzel Sanatlar Akademisi (Sanayi-i Nefise Mektebi)'nde seramik atölyesini kurmakla görevlendirilmiştir. Kurulan atölyede yapılan seramik eğitimi ve çalışmaları ile seramik sanatının ulusal ve uluslararası boyuta taşınmasına öncülük etmiştir. Paris'te sanat eğitimi alan Vedat Ar ise Akademi'de endüstriyel seramik dersi vermiştir. Çalışmalarında alçı kalıp yöntemini kullanarak Akademi'de ilk kez endüstriyel seramiğin temeli atılmış ve 1942 yılına kadar atölye çalışmaları bu şekilde devam etmiştir (Türedi Özen, 2002).

Dünya’da sanat ve endüstriyel seramik alanında meydana gelen gelişmeler aynı zamanda Türkiye’de de görülmüştür. Endüstriyel seramik alanında üretim ve fabrikalaşma süreci başlamıştır. “1942’de Eczacıbaşı Fincan Atölyesi, 1950’de Eczacıbaşı Sanat Atölyesi, 1958’de Çanakkale Fayans, 1958’de Gorbion Işıl, 1960’da Eczacıbaşı (Mumhane) daha sonraki yıllarda da birçok fabrika ve atölyeler açılmıştır (Ağatekin, 1993, s. 20)”. 1940’lı yıllarda atölye ve fabrikaların kurulmasıyla birlikte başlayan çağdaş seramik endüstrisi, 1950’li yıllarda atılım yapmıştır. 1980’li yıllardan sonra hızlı bir gelişim sağlamıştır. Günümüzde de halen büyüyen ve gelişen bir sektör olmaya devam etmektedir. Türkiye coğrafi konumu ve zengin seramik hammadde kaynakları ile dünyanın önde gelen seramik üreticisi ve ihracatta söz sahibi ülkelerindendir.

1.3. Endüstriyel Seramikte Tasarımın Önemi ve Özgünlüğü

İnsan varoluşundan itibaren yeme-içme ve savunma gereksinimleri doğrultusunda araç ve gereç yapmaya başlamıştır. İhtiyaçlarına göre hayatını kolaylaştırmak için yaptığı bu araçlar ilk tasarım örneklerini oluşturmuştur. Bu bağlamda tasarımın tanımı; TDK Eğitim Terimleri Sözlüğü’nde bir şeyin biçimini zihinde canlandırma işi ya da tasarlanan biçim, Önceki bir algının yeniden canlandırılması olarak tanımlanmıştır. Tasarımın bir diğer anlamı da dizayndır. Dizayn; TDK Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu’nda bir sanat eserinin, yapının veya teknik ürünün ilk taslağı ve bir tasarım sürecinde üretimin ilk aşamasıdır. Bu bağlamda endüstriyel seramik tasarımı ise; bir ürünün kullanıcı ve kullanıcı gruplarının ihtiyaçları göz önünde bulundurularak işlevsel, ergonomik, estetik ve üretilebilirliği düşünülerek tasarlanmasıdır.

Endüstriyel seramik tasarımın ilk aşaması oluşturulurken çizimlerinde biçim, çizgi, renk, doku, orantı, ritim, denge, simetri ve bütünlük gibi öğelerden faydalanılmaktadır. “Bir tasarımın meydana gelmesi için öncelikle dikkat edilecek hususlar; fonksiyonel olması, seramik üretim metotlarına uygun olması, örf ve adetlere (geleneklere) uygun olması, standartlara uygun olması (TSE ve dünya standartlarına), piyasa şartlarına uygunluğu, orijinal olması (kopya olmaması), estetik olmasıdır (Kundul, 2013, s. 91)”. Her ürün belli bir ihtiyaç sonucunda meydana gelir. Bir ürünün kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılaması ve rahat kullanımı göz önünde bulundurularak tasarlanması fonksiyonel (işlevsel) olmasıyla ilgilidir. İşlev; TDK Güncel Türkçe Sözlüğü’nde bir nesnenin veya

bir kimsenin gördüğü iş, iş görme yetisi, bir yapının gerçekleştirilebileceği ve onu başka yapılardan ayırt etme imkanı veren eylem türü, fonksiyon olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda her türlü nesne veya sanat ürünü kullanım amacına göre isimler almıştır. Endüstriyel seramik ürünlerde işlevlerine göre yemek tabağı, kahve fincanı, çay fincanı ve çaydanlık gibi adlandırılmıştır. Endüstriyel seramik üretimine uygun biçimde üretilen bir çaydanlığın çay koyarken kapağının düşmemesi, emzik kısmından hemen sıvı akıtmaması işlevsel olmasına örnek gösterilebilir. Endüstriyel seramik ürün tasarımında işlevselliğin yanında ergonomik olması da önemlidir. TDK Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu'nda ergonomik; kullanışlı, elverişli, rahatça kullanılabilen, işe yarayan olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlar doğrultusunda ergonomik ürün tasarımları insan yapısı ve sağlığına uygun olmalıdır. Örneğin; seramik bir fincanın kulp ölçüleri insan parmağına uygun, ağız kısmı ise ne çok dar ne de çok büyük olmamalı rahat kullanım sağlamalıdır.

Bir diğer husus ise; üretilmesi planlanan seramik ürün tasarımının ilk çizimleri oluşturulurken seramik üretim metotlarına uygun olarak yapılmasıdır. Örneğin sıhhi tesisat ürünü olan bir lavabonun duvara nasıl monte edileceğinin bilinmesi, üretilmesi düşünülen ürünün doğru tasarlanmasını sağlayacaktır.

Her toplumun sosyo-kültürel yapısı, tarihinden gelen geleneksel örf ve adetleri vardır. Ulusların kültürü ve yaşam biçimleri farklılıklar gösterdiğinden endüstriyel seramik ürün tasarımlarında sosyo-kültürel yapı göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Doğu ve Batı kültürlerindeki sofra seramikleri incelendiğinde aynı işlevde bulunan ürünlerin biçimlerinde farklılıklar görülür. Örneğin; Japonların yemek kapları ile Türkiye'de yaşayan çoğu insanın yemek yemesi zordur. Bu nedenle ülkemizde Japon yemek kaplarının üretimi çok geçerli değildir. Bir başka örnek ise; Türkiye ve Japonya'da kullanılan alaturka tuvalet taşıdır. İki ülkenin tuvalet taşı tasarımı, formu ve kullanım şekli ayırdır. Bu doğrultuda endüstriyel seramik ürün tasarımında toplumun ihtiyaçlarına uygun biçimde çözümler getirilmeli ve ortaya çıkan ürünün yaşadığı toplumun sosyo-kültürel yapısı ile bağ kurması gereklidir.

Ayrıca her yapılacak endüstriyel seramik ürün tasarımında mutlaka bir standart olmalıdır. TDK Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu'nda standart; belirli ölçülere, yasaya, kullanıma uygun olan, örnek veya temel olarak alınabilen anlamında tanımlanmıştır. Endüstriyel seramik ürünlerin Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ve dünya standartlarının belirlediği kurallara, ölçülere ve talimatlara uyarak tasarımı

gerçekleştirilmelidir. Örneğin; sıhhi tesisat ürünü olan bir lavabonun üzerine farklı bir malzemeden (armatür ve sifon) gibi ürün takılacak ise bunların yerlerinin belirli standardının olması gerekir.

Üretilmesi planlanan yeni bir ürün tasarımı için ön hazırlık yapılmalıdır. Bu işlem firmaların pazarlama ve satış bölümlerince yeni yapılacak ürün hakkında piyasa şartları ve isteklerine uygun araştırma yapılmasını gerektirir. Bunun sonucunda uygun ürün tasarlanır ve üretilir. Ayrıca diğer ülkelerdeki yeni gelişmeleri ve moda olan ürünleri takip ederek yenilikler hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.

Bir tasarımı başarılı kılan en önemli etkenlerden biri de özgünlüktür. Endüstriyel seramik ürün tasarımı yapan kişiyi diğer tasarımcılardan ayıracak olan özellik ise daha önce yapılanlardan farklı, kendine has ve özgün (orijinal) ürünler meydana getirmesidir. Endüstriyel seramik tasarımında hayal gücü, yenilik içeren fikirler ve estetik kaygı bir araya geldiğinde özgün bir ürün ortaya çıkmaktadır.

Endüstriyel seramik ürün tasarımında fonksiyonel, ergonomik, özgün ürünlerin estetik unsurlar içermesinde ön planda tutulmalıdır. Estetik açıdan güzel olan tasarımlar kullanıcı ve kullanıcı gruplarının bakmaktan ve kullanmaktan zevk aldığı ürünlerdir. Bir endüstriyel seramik ürün tasarımının estetik olması isteniyorsa tasarımından üretimine kadar seramik üretim metodlarının bilinmesi gerekir. Kimi zaman formun kendi yalın güzelliği kimi zamanda üzerine sır ile estetik unsurlar eklenebilmektedir (Kundul, 2013).

“Endüstriyel ürünlerin estetik unsurlar içermesi gerektiğine inanan ve bu doğrultuda ortaya çıkan Art and Craft, Art Nouveau, Werkbund, Art Deco ve Bauhaus gibi akımlar günümüzdeki endüstriyel tasarım kavramının ilk örnekleri olmuşlardır (Yüksel, 2018)”. Bu bağlamda, dünyada eğitimsel açıdan 1919 yılında kurulan Bauhaus okulu ile teknolojik ilerlemelere uygun, özgün ve estetik bir tasarım anlayışı benimsenmiş ve endüstriyel tasarımlara yön verilmiştir. Bauhaus okulu seramik atölyesinde ise öğrencilere, seri üretime uygun, modern ve sade ürünlerin tasarımına yönelik eğitim verilmiştir. Bauhaus okulunun öğrencisi ve önemli temsilcilerinden Theodore Bogler’in tasarımı olan altı parçadan oluşan özgün modüler kahve makinesi modern ve sade ürün tasarımına örnek gösterilebilir (Görsel 1.12).

Görsel 1.12. *Theodore Bogler, “Mocha Machine”, 1923*
(<https://br.pinterest.com/pin/262194009537124885/>, 10.01.2021)

Bauhaus seramik atölyelerinde tasarlanmış ürünler, endüstriyel yöntemlerle çoğaltılmıştır. Abartıdan uzak, işlevine uygun biçimde tasarlanmış gündelik eşyanın geniş kitleler tarafından kabul görmesinde, Bauhaus’un büyük bir rolü olmuştur (Goetz, 2000, s. 144). Tasarım tarihine damgasını vurmuş olan Bauhaus ekolü, 20. yüzyıldan itibaren endüstriyel seramik tasarımında yenilikler getirmiş ve günümüz tasarımlarında da etkisi halen devam etmektedir (Görsel 1.13).

Görsel 1.13. *Tasarımcı Byung’un Bauhaus’tan ilham alarak tasarladığı geometrik seramikler, 2017*
(<https://www.wowhaus.co.uk/2017/01/06/bauhaus>, 11.01.2021)

1.4. Endüstriyel Seramik Ürünlerin Tanımı ve Kullanım Alanları

Endüstriyel seramik ürünlerin tanımı; kullanıcı ve kullanıcı grupları için özgünlüğü, üretim kolaylığı, fonksiyonelliği, estetikliği ve kullanılabilirliği göz önünde bulundurularak endüstriyel yöntemler sonucunda seri üretilebilen kullanıma uygun ürünler grubunun tamamıdır. Gelişen bilim ve teknoloji endüstriyel üretim yöntemlerinde kullanılan seramik malzemeyi önemli ve etkin hale getirmiştir. Endüstriyel seramiklerin teknik özelliklerinin (yüksek mukavemet, sertlik, yüksek erime sıcaklıkları, kimyasal inertlik, düşük termal ve elektrik iletkenliği) sonucunda ürünlerin daha elverişli hale gelmesi kullanım alanlarını genişletmiştir. Bu tez kapsamında seramik ürünlerin kullanım alanları endüstriyel ve sanat seramikleri olarak ele alınmıştır. Endüstriyel seramikler; kullanıcı gruplarının gündelik ihtiyaçlarına yönelik işlevsel ve seri üretime uygun üretilen yapı, sıhhi tesisat, sofa ve ev eşyası seramik gruplarıdır.

Yapı seramikleri; tuğla, kiremit, duvar ve yer kaplama plakları, su boruları, kanalizasyon boruları, baca borularıdır (Güner, 1987) (Görsel 1.14).

Görsel 1.14. Yapı Seramikleri
(<https://orhanlaras.com/tugla-ve-kiremit.html/tugla-ve-kiremit>, 03.05.2021)

Yapı seramikleri grubunun içinde bulunan sıhhi tesisat seramikleri; lavabo, klozet, eviye, pisuar, duş teknesidir (Güner, 1987) (Görsel 1.15).

Görsel 1.15. Sıhhi Tesisat Seramikleri
(<https://turkish.alibaba.com/product-detail/new-design-bathroom-ceramic-sanitary-ware-series-set-ceramic-toilet-1600119803012.html>, 03.05.2021)

Ev eşyası seramikleri; saksı, çanak, çömlek gibi ateşe dayanıklı pişirme kaplarıdır (Güner, 1987) (Görsel 1.16).

Görsel 1.16. Ev Eşyası Seramikleri
(<http://www.adilcevaz13.com/comlekçilik-sanati-sanayiye-yenik-dustu-9440h.htm>, 03.05.2021)

Ev eşyası seramik grubunun içinde bulunan sofras seramikleri; tabak, kase, fincan, çaydanlık gibi ürünlerden oluşmaktadır (Güner, 1987) (Görsel 1.17).

Görsel 1.17. Sofra Seramikleri
(<https://vishalfurnishings.com/our-products/crockery-and-glassware/la-opala-crockery/>, 03.05.2021)

Sanat seramiği; “Endüstriyel yöntemlerle seri üretilmeyen, işlevsel de olabilen, toplumların duyarlılığını, kültürel düzeyleri, dinsel inanç ve davranışlarını, toplum içi ilişkileri, özetle güncel yaşamları yansıtmamanın ötesinde, seramik malzemenin tüm verileriyle değerlendirilerek; bugünkü anlamıyla salt estetik ve özgün yaratıcılığı ifade etme biçimidir (Yardımcı, 1993, s. 4)”. Endüstri devrimi sonrasında ortaya çıkan sanat

akımlarının etkisi ve seramik malzemenin kullanım kolaylığını seramik sanatçıların yanı sıra farklı disiplinlerdeki sanatçılarda keşfetmiştir. Sanatçılar estetik kaygı ve kavramsal değerleri ön planda tutarak eserlerinde seramiği ifade aracı olarak kullanmışlardır (Görsel 1.18, 1.19).

Görsel 1.18. Pablo Picasso, “Kraliçe”, 37,1x26 x16,8 cm, 1953
(<https://www.masterworksfineart.com/artists/pablo-picasso/lithograph/vase-deux-anses-hautes-vase-with-two-high-handles-the-queen-1953-2/id/w-6371>, 03.05.2021)

Görsel 1.19. Füreyâ Koral, Kuşlar, 1977
(<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/92303>, 03.05.2021)

1.5. Çağdaş Seramik Sanatında Hazır Endüstriyel Seramik Parçaların Sanat Objesi Olarak Kullanımı ve Örnekleri

Endüstri Devrimi sonrası, teknolojinin gelişimiyle birlikte geleneksel üretimin yanı sıra seramik ürünlerin daha hızlı ve kolaylıkla üretimi yapılmaya başlanmıştır. 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde diğer endüstriyel üretim alanlarında yaşanan sorunlar seramik endüstrisinde de görülmeye başlanmıştır. Üretimde meydana gelen seri üretim tek tip, kaliteden uzak ve estetikten yoksun ürünlerin ortaya çıkmasına tepki olarak sanat akımları doğmuştur. Sanat alanında gelişen akımlar farklı üslup, yönelim ve yaklaşımların sonucu endüstriyel seramik ürünlerin sanat objesi olarak kullanım zeminini hazırlamıştır. İlk olarak Marcel Duchamp'la başlayan hazır endüstriyel seramik ürün kullanımı konusu ilerleyen süreçte de sanatçıların ilgisini çekmiştir. Ulusal ve uluslararası farklı disiplinlerden ve seramik sanatçılarından örnekler verilerek konu ele alınacaktır.

Hazır endüstriyel seramik ürünün sanat objesi olarak ilk kullanımı ready-made (hazır nesne) kavramı öncüsü ve dada akımının da önemli temsilcilerinden olan Marcel Duchamp tarafından gerçekleştirilmiştir. Duchamp; gündelik yaşamda işlevsel ürün olarak kullanılan pisuvarı ters çevirip imzasını atmış ve bu endüstriyel ürünü 1917 yılında “Çeşme” adıyla sanat yapıtı olarak sergilemiştir (Görsel 1.20). Duchamp'ın bu cesur ve özgün girişimi hazır endüstriyel seramik ürün kullanımında devrim niteliği yaratmıştır. Günümüze kadar olan süreçte “Çeşme” adlı eserin birçok yeniden yorumu ve replikası da yapılmıştır. Duchamp fabrikada üretilen hazır objeleri enstalasyona dönüştürerek sanat alanında bir söylem geliştirmiştir. Yaklaşımları ile yeni sanat yaratmaktan çok, tasdik edilmiş bütün sanat mantalitelerini tahrip etmeyi amaçlamıştır (Tatar, 2018).

Görsel 1.20. Marcel Duchamp, “Çeşme”, 1917
(<https://10layn.com/marcel-duchamp/>, 17.11.2020)

Duchamp'ın hazır endüstriyel seramik ürün kullanımının yanı sıra farklı malzemeleri bir araya getirdiği eserleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri de tahta tabure üzerine ters monte ettiği bisiklet tekerleğini kinetik heykele çevirdiği “Bisiklet Tekerleği” adlı eseridir (Tatar, 2018) (Görsel 1.21).

Görsel 1.21. Marcel Duchamp, “Bisiklet Tekerleği”, 1913
(<https://artslife.com/2013/10/21/duchamp-re-made-in-italy/>, 20.04.2021)

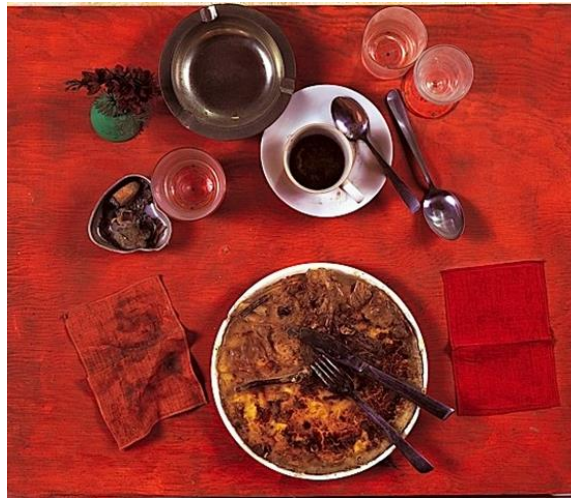
Duchamp; hazır endüstriyel ürünlerle, geleneksel usuller haricinde bir sanat eserinin ortaya çıkabileceğini savunmuş ve hazır endüstriyel ürün kullanımında öncü olmuştur. “Duchamp’ın ‘hazır nesne’yi ele alışından her ne kadar farklı olsa da Picasso da seri üretim nesnesi seramik ürünleri işlevini soyutlayıp, yeniden yorumlamış, kullanıma yönelik üretilmiş bu nesneleri sanat nesnesine çevirmeyi başarmıştır (Dinçer Kırca, 2012, s.67)”. Kübizm akımının temellerini atan, asamblaj ve kolajı icat eden sanatın neredeyse her dalıyla uğraşan ve üretimler yapan Picasso, seramik ürünleri de tuval olarak kullanmıştır. “Pour Lump” adını verdiği eserinde porselen yemek tabağına, köpeği Lump’ın portresini çizerek üzerine tarih ve imzasını atmıştır (Görsel 1.22). Bu bağlamda hazır ürünlere kendine özgü dekorlarıyla estetik değer katmıştır.

Görsel 1.22. Pablo Picasso, “Pour Lump”, 1957
(<https://sites.utexas.edu/ransomcentermagazine/2011/01/26/lump/>, 18.11.2020)

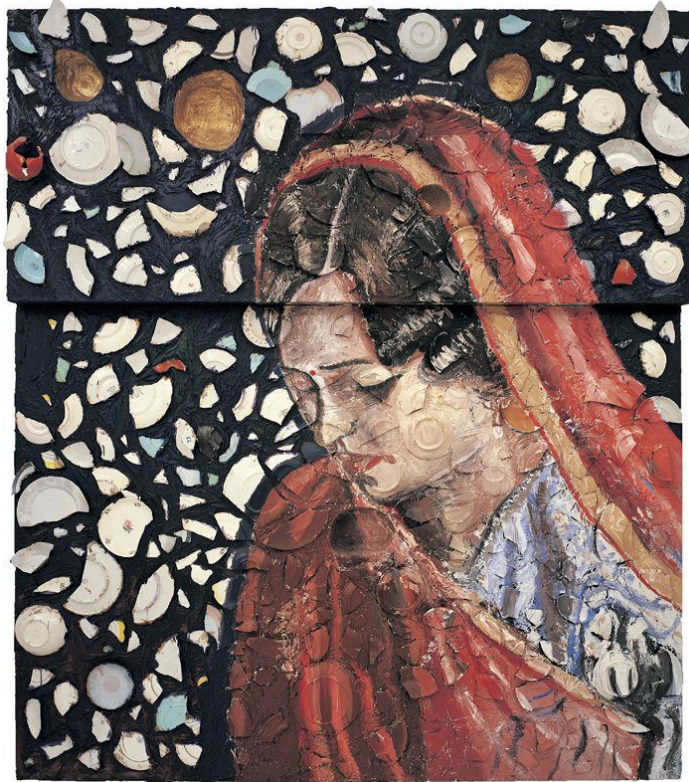
Hazır endüstriyel ürünlerin kullanımı daha sonraki süreçte ulusal ve uluslararası alanda her daim sanatçıların ilgisini çekmiş ve bu parçalarla sanatlarını ve kendilerini ifade eden çok önemli eserler üretmişlerdir. Konuyu daha iyi anlatmak adına ulusal ve uluslararası seçilen sanatçıların eser örneklerine aşağıda tarih sırasına göre yer verilmiştir.

Bu sanatçılardan biri 1930 yılında Romanya’da doğan İsviçreli Daniel Spoerri’dir. 1960’lı yıllarda başladığı hazır endüstriyel seramik tabak, bardak ve buluntu nesnelerden oluşan “Tuzak Tablo” adlı asamblaj çalışmalarında, masa üstüne yemek artıkları ve farklı nesneleri bir araya getirerek yapıştırmış ve sergilemek için duvara asmıştır (Brown, 2007). Spoerri’nin “Eaten by Marcel Duchamp” adlı eserinde Marcel Duchamp ile bir yemek sonrası, arta kalan nesneleri olduğu gibi sergilediği ve bireyin iç dünyasına yolculuk yaptırdığı görülmektedir (Görsel 1.23).

Görsel 1.23. Daniel Spoerri, “Eaten by Marcel Duchamp”, 1964
(<https://www.wikiart.org/en/daniel-spoerri/eaten-by-marcel-duchamp-1964>, 18.11.2020)

Bir diğ er sanatçı ise; 1951 yılında Brooklyn, New York'ta doğan Julian Schnabel, ressam ve film yapımcısıdır. Houston  niversitesi'nde sanat eğitimi almıştır. 1978 yılında hazır endüstriyel sofra seramiklerini tablolarında kullanmıştır (http-10). Ahşap pano üzerine seramik tabakları yapıştırarak yüzeyi yağlı boya ile tamamladığı çalışmalarında portre (Görsel 1.24), figüratif ve manzara gibi çeşitli konuları işlemektedir.

Görsel 1.24. Julian Schnabel, “Bir Kız Portresi”, 243.8x213.4 cm, Yağlı boya, porselen tabaklar, ahşap pano, 1980
(<https://www.julianschnabel.com/paintings/plate-paintings-items/portrait-of-a-girl>, 07.04.2021)

1947 yılında Canyon, Texas'ta doğan akademisyen sanatçı Ken Little, Texas Tech Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden mezun olmuştur. Seramik, heykel, enstalasyon ve performans sanatçısıdır.  alışmalarında soyut dışavurumcu, kavramsal, pop-art, post modern ve minimal sanatı yansıtmıştır. Hazır endüstriyel seramik ürünleri çoğunlukla figüratif çalışmaları olan heykel ve performans sanatında kullanmıştır. 1983 yılında “Cup Suit” adını verdiği takım elbise üzerine hazır endüstriyel seramik ürün olan fincan ve kupaları dikmiştir. “Blossom” adlı performansında “Cup Suit”i giymiş ve hazır obje kullanan Marcel Duchamp'ın “Bisiklet Tekerleği”ne gönderme yapmış ve sahnede sergilemiştir (http-11) (Görsel 1.25).

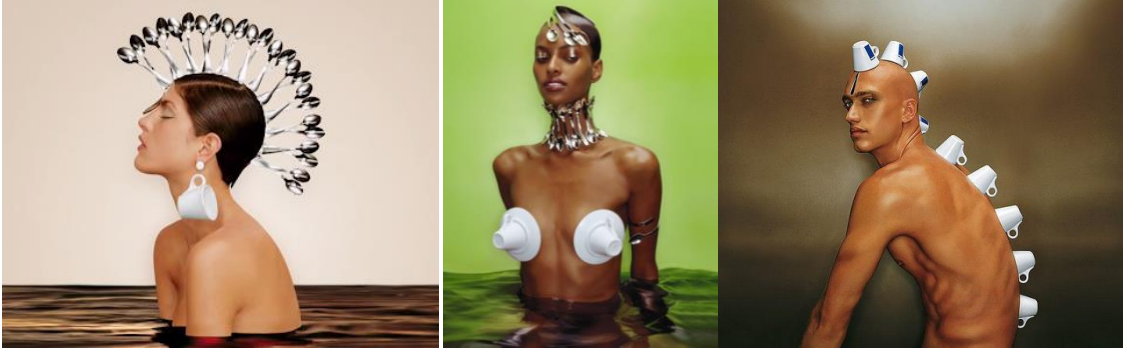
Görsel 1.25. Ken Little, “Blossom”, 1985, John Michael Kohler Sanat Merkezi, Sheboygan, Wisconsin (<https://kenlittle.com/performance-art/>, 08.04.2021)

Ülkemizde ise hazır endüstriyel seramik ürün kullanan ilk sanatçılardan Beril Anılanmert, 1942 yılında İzmir’de doğmuştur. Eğitimini Mimar Sinan Üniversitesi Seramik Bölümü’nde tamamlamıştır. Çağdaş seramik sanatçısı ve akademisyendir. Çalışmalarındaki amacı; zıtlıklar ile canlılığı anlatmak ve kusurları wabi sabi’de olduğu gibi kabul etmektir (http-12). Eserlerinde hazır objeler, seramik parçalar, metal ve tekstil gibi malzemeler kullanan sanatçı, parçaları birleştirerek bir bütünlük oluşturmaktadır (Görsel 1.26).

Görsel 1.26. Beril Anılanmert, “İki Kişilik Çay+Kahve”, 1994, Prag Dekoratif Sanatlar Müzesi Koleksiyonu (<https://www.aic-iac.org/member/beril-anilanmert/>, 08.04.2021)

Günümüze gelindiğinde ise pek çok sanatçı hazır endüstriyel seramik ürünler kullanarak bazen protest duruşlarıyla, bazen içinden geçen duygularıyla eserler üretmişlerdir. 1949 yılında doğan Fransız moda fotoğrafçısı ve müzik yönetmeni Jean-Baptiste Mondino, 2003 yılında kahve fincanı ve kaşıklar ile yaptığı çekimlerde hazır endüstriyel seramiğin fotoğraf sanatında da ifade aracı olarak kullanımını sergilemektedir (http-13) (Görsel 1.27).

Görsel 1.27. Jean-Baptiste Mondino, Lavazza kahve markası için yaptığı fotoğraf çekimi, 2003
(<https://www.behance.net/gallery/23019801/2003-Lavazza-Calendar-and-Campaign>, 13.04.2021)

Diğer bir güncel sanatçı ise ülkemizden seramik sanatçısı Ayşe Kurşuncu Aydoğu'dur. 2008 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi'nde "Mutfak" adlı ilk kişisel sergisinde hazır endüstriyel mutfak seramiklerini kullanmıştır (Dinçer Kırca, 2012, s.90). Hazır seramik ürünlerde yemek artığı görüntüsünü, sır üstü boyalarla dekorlayarak sergilemiştir (Görsel 1.28).

Görsel 1.28. Ayşe Kurşuncu Aydoğu, "Mutfak", 2008
(Fotoğraf Aygün Dinçer Kırca, Sanatta Yeterlilik Tezi, 2012, s.90, 18.11.2020)

Konuyu ele alan Uzak Doğulu sanatçılara örnek verecek olursak; 1963 yılında Seoul’de doğan Koreli sanatçı Yee Sookyung’dur. 1987 yılında Seoul National University, Resim Bölümü’nden mezun olmuştur. 1989 yılında aynı üniversitede Resim Bölümü’nde Yüksek Lisans eğitimini tamamlamıştır. Çalışmalarını buluntu, kusurlu ve kırık seramik parçalardan yapmaktadır. Seramik parçaları bir araya getirerek yeni zarif formlar oluşturmaktadır. Çok parçalı seramik formları bir yapboz gibi epoksi reçine ile birleştirerek, üzerini ise Kintsugi tekniğinden esinlenerek altın varakla kaplamaktadır (Görsel 1.29). Sanatçının söylemine göre; Korece “geum” kelimesi “altın” ve “çatlak” anlamına geldiğinden, kusurlu ürünleri değerli bir malzeme olan altın ile kaplayarak mizahi bir anlam yüklemektedir (http-14).

Görsel 1.29. Yee Sookyung, “Translated Vase”, 89x52x49 cm, 2008
(<https://publicdelivery.org/yeesookyung-translated-vase/>, 19.04.2021)

1863’ten beri Fransa’da seramik üreticisi olan Bernardaud Fabrikası’nın 2003 yılında Vakfı kurulmuş ve porselene sanatsal, özgün ve yenilikçi unsurlar yüklemeleri için tasarımcıları ve sanatçıları Fransa’ya davet etmiştir. Bu davete katılan Fransız tasarımcı Marie Pendaries’nde çağdaş takısı “La Dot” Türkçe anlamı “çeyiz” olan tasarımında hazır endüstriyel seramik kase, tabak ve bardakları, kolye ve bilezik olarak kullandığı görülmektedir (http-15) (Görsel 1.30).

Görsel 1.30. Marie Pendaries, “La Dot”, 2008
(<https://www.gardinermuseum.on.ca/event/a-bit-of-clay-on-the-skin-new-ceramic-jewelry/>, 18.11.2020)

Çağdaş Dönem tasarımcılarından biri olan 1979 doğumlu Joana Meroz günlük yaşamda kullanılan ürünlere işlevsel anlamlar yüklemiştir (http-16). Farklı boyutlarda ve renklerde dekoratif unsurları bulunan hazır seramik tabakları lavabo süzgeci ile birleştirerek işlevsel özellik kattığı çalışmaları görülmektedir (Görsel 1.31).

Görsel 1.31. Joana Meroz, “İçeri ve Dışarı Sofra Takımı”, 2008
(<https://www.designboom.com/design/joana-meroz-ceramics/>, 19.11.2020)

Ayrıca 1955 yılında Sao Paulo’da doğan Brezilyalı Ismael Ivo, koreograf ve dansçıdır. 2008 yılında kahve ve kakao ticaretinde köleliğe vurgu yaptığı “Çok kahve içtim” adlı performansında kendi deyimiyle; varoluşun aynası olan bedeni sanatsal kavramlarla anlatmıştır (http-17). Sanatçı, dans performansında hazır endüstriyel seramik ürünleri kullanmıştır (Görsel 1.32).

Görsel 1.32. Ismael Ivo, “Çok Kahve İçtim”, 2008
(<https://m.facebook.com/muttiartprojects/videos/452429876038682/>, 23.04.2021)

Fransız aydınlatma tasarımcısı Herve Matejewski ise; Paris’in bit pazarı ve hurda dükkanlarından topladığı hazır porselen bardak, tabak, kase, tart ve kek kalıplarından abajur ve aydınlatmalar tasarlamıştır (http-18) (Görsel 1.33).

Görsel 1.33. Herve Matejewski, “Lampe Porcelaine”, 2010
(<http://findmakedo.blogspot.com/2010/05/tea-lights.html>, 19.11.2020)

Viyana’da yaşayan tasarımcılar Katharina Mischer ve Thomas Traxler’in ise, bir bacağı eksik olan ahşap sehpanın eksik bacağına hazır endüstriyel seramik fincan ve tabakları üst üste sabitleyerek tamamladıkları görülmektedir (<http-19>) (Görsel 1.34).

Görsel 1.34. Katharina Mischer ve Thomas Traxler, “The Ben Side Table”, 35x58x80 cm, Ahşap, porselen ve metal, 2011
(<https://www.trendhunter.com/trends/ben-side-table>, 18.11.2020)

Diğer bir güncel sanatçı ise ülkemizden seramik sanatçısı Ayşe Balyemez’dir. 2011 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi’nde “2011 Kışı” adlı ilk kişisel sergisini düzenlemiştir (<http-20>). Bu sergide aile albümlerinden fotoğraflar ve mektuplardan kalan hatıraları sanatsal ifade aracı olarak kullanan sanatçı, eski ve yeni porselen tabaklar üzerine serigrafi baskı ve çıkartma tekniğini uygulayarak anılarını ölümsüzleştirmiştir (Görsel 1.35).

Görsel 1.35. Ayşe Balyemez, “Daima Beni Hatırla”, 2011
(<https://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/609541-ayse-balyemezden-2011-kisi>, 25.04.2021)

Ayrıca 1963 yılında Wuppertal’da doğan Alman sanatçı Anke Eilergerhard, 1994 yılında Wuppertal Üniversitesi’nde iletişim tasarımı alanında sanat eğitimi tamamlamıştır (http-21). Sanatçı eserlerinde pasta süsleme tekniklerinden yararlanarak krema poşeti ve silikon yardımıyla porselen ve gündelik nesneleri birleştirerek heykellerine anıtsal ve totemik bir karakter kazandırmaktadır (Görsel 1.36).

Görsel 1.36. Anke Eilergerhard, “Annas Serisi”, 2011-2015
(<https://eilergerhard.de/#!portfolio-item/annas/>, 25.04.2021)

1975 yılında Helsinki, Finlandiya’da doğan akademisyen sanatçı Caroline Slotte, 1998 yılında Designskolen Kolding, Seramik ve Cam Bölümü’nden mezun olmuştur. Bergen Sanat ve Tasarım Akademisi, Seramik Sanatı Bölümü’nde 2003 yılında Yüksek Lisans, 2011 yılında ise Sanatta Yeterlilik programını tamamlamıştır. Çalışmalarında hazır endüstriyel seramik ürünlere yeni anlamlar yüklemek için onlara müdahalelerde bulunmaktadır. Hazır endüstriyel seramikleri şekillendirmek için kesme, yontma, zımparalama, birleştirme ve su jeti tekniklerini uygulamaktadır. Çoğunlukla eski ve buluntu seramik tabakları üst üste yerleştirerek ayrıntılı manzaralara dönüştürmektedir (Görsel 1.37). Katmanlar halinde koyduğu seramik tabaklarda derinlik hissi uyandırmaktadır. Eserlerinde kullandığı eski tabakların geçmiş hayatlardan, yaşanılan tarih ve kültürlerden somut bir hatırlatıcı olduğunu vurgulamaktadır (http-22)

Görsel 1.37. *Caroline Slotte, “Çoklu Manzara Serisi”, 52x42x7 cm, 2013*
(<http://carolineslotte.com/works/landscape-multiple/>, 24.04.2021)

Ülkemizden bir diğer güncel sanatçı ise; 1977 yılında İstanbul’da doğan Aygün Dinçer Kırca’dır. 2000 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü’nden mezun olmuştur. 2004 yılında aynı üniversitede Yüksek Lisans, 2012 yılında ise Seramik Tasarımı Sanatta Yeterlilik programını tamamlamıştır (Dinçer Kırca, 2012). Sanatçı çalışmalarında eski ve kırılmış porselenleri asamblaj tekniğiyle yeniden bir araya getirerek kurgulamaktadır. İnsanın gelip geçiciliğine, nesnenin ise kalıcılığına değinmektedir (Görsel 1.38).

Görsel 1.38. *Aygün Dinçer Kırca, “Drift”, 2013*
(<https://i.pinimg.com/originals/5e/0f/dd/5e0fddd636fdc587d959b5deb9c5fe5d.jpg>, 25.04.2021)

Ülkemizin çağdaş seramik sanatçılarından akademisyen sanatçı Elif Aydoğdu Ağatekin, 1977 yılında Ankara’da doğmuştur. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü’nden mezun olmuştur. 2002 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yüksek Lisans, 2012 yılında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü’nde Sanatta Yeterlilik eğitimlerini tamamlamıştır. Seramik sanatında eski, kırık, buluntu ve endüstriyel atık seramikleri kullanan sanatçı, kavramsal ve politik konulu eserler üretmektedir (http-23). Aynı zamanda çalışmalarında aile, anılar, göç ve veda temalarına yer vermektedir. Sanatçının, günlük kullanım porselen ürünler üzerine su jeti kesim tekniği uyguladığı çalışmaları da bulunmaktadır (Görsel 1.39).

Görsel 1.39. Elif Aydoğdu Ağatekin, “Muska Baklava”, 30x5 cm, 2013
(<https://www.behance.net/gallery/12103437/The-Flavor-of-Love-Remaining-on-the-Palate>, Fotoğraf: Serhat Özdemir, 23.04.2021)

Ayrıca 1953 yılında doğan İngiliz akademisyen sanatçı Paul Scott, 1977 yılında St. Martin’s College’de Sanat ve Tasarım eğitimi almıştır. Seramik çalışmalarında transfer ve kolaj tekniğini uygulamaktadır. Staffordshire ve Spode gibi markaların endüstriyel seramik arşivlerinden basılı motifler, desenler ve görüntülerinden esinlenir. Hazır endüstriyel sırlı seramik ürünler üzerine dekal uygulayarak eserlerini üretmektedir. Çalışmalarında karakteristik mavi ve beyaz sırlı seramik ürünler kullanmaktadır (Görsel 1.40). Eserlerinde tarih, kültür, coğrafya, siyaset ve medyadan etkilenecek hikayeler anlatmaktadır (http-24).

Görsel 1.40. Paul Scott, “Bir ayırda Cumbrian Mavi İneği”, 2013
(<https://www.theceramichouse.co.uk/whats-on/artists/paul-scott/>, 24.04.2021)

Bir diğer sanatçı 1969 yılında Sao Paulo’da doğan Brezilyalı Nino Cais, Santa Marcelina Üniversitesi'nde sanat eğitimini tamamlamıştır. Sanat yönetmenliği ve prodüksiyonluk yapmaktadır (http-25). Sanatçı hazır porselen ürünleri kullandığı çalışmalarında hem kırılğanlığı hem de gücü temsil ettiğini savunmakta, güzelliğin kalıcılığı ve gelip geçiciliğini anlatmaktadır. Eserlerinde hazır endüstriyel ürün kullanan sanatçı, Mistik beden sergisindeki “Venüs” adlı çalışmasında sürahiyi baş, tabakları gövde ve yarım heykel ile soyut bir kadın figürü ortaya çıkarmıştır (Görsel 1.41).

Görsel 1.41. Nino Cais, “Venüs”, 2013
(<https://myartguides.com/exhibitions/sao-paulo/nino-cais-the-mystical-body/>, 29.11.2020)

Bir diğerk Uzak Doğulu sanatçı ise; 1965 yılında Hubei’de doğan Li Xiaofeng’dir. 2002 yılında Pekin Merkez Güzel Sanatlar Akademisi’nde sanat eğitimi almıştır. Çin’in kültürel geçmişine sahip çıkmak isteyen sanatçı Song, Ming, Yuan ve Qing hanedanlarından kalan porselen parçalarını toplamıştır. Renk ve desen özelliklerine göre gruplandığı porselen parçaları, ince metal tel yardımıyla deri astar üzerine dikerek elbiselerini oluşturmaktadır (http-26) (Görsel 1.42). Sadece elbise ile sınırlı kalmayıp, ceketler, pantolonlar, bluzlar ve askeri kostümlerde üretmektedir (Görsel 1.43). Zırhı andıran bu elbiseler aynı zamanda giyilebilir kostümlerdir.

Görsel 1.42. Li Xiaofeng, “Bin Yıllık Jürilerde”, 133x90x70 cm, Ming ve Qing dönemi seramikler, paslanmaz çelik ve tel, 2015
(<https://i.pinimg.com/originals/54/16/e6/5416e687d47c2e2a10bdaa575fe29f49.jpg>, 28.04.2021)

Görsel 1.43. Li Xiaofeng, “Origin”, 175x56x38 cm, Ming ve Qing dönemi seramikler, paslanmaz çelik ve tel, 2014
(<https://artjouer.wordpress.com/artists/li-xiaofeng/>, 30.04.2021)

Ayrıca 1957 yılında Springfield, Massachusetts'te doğan sanatçı Ron Baron, California Üniversitesi'nde seramik ve heykel alanında eğitim almıştır. Sanatçı heykellerinde arkeolojik kazıları ve jeolojik katmanları andıran formlar çalışmaktadır. İkinci el eşya dükkanlarından ve seyahat için gittiği her ülkeden kullanılmış hazır endüstriyel seramik ürünleri toplayarak eserlerini üretmektedir (http-27) (Görsel 1.44).

Görsel 1.44. Ron Baron, “Yeniden Koleksiyonlar”, 2016
(<https://www.ronbaron.net/current-work-1>, 23.04.2021)

Jacqueline Poirier, 2004 yılında Ontario Sanat ve Tasarım Üniversitesi, Resim Bölümü'nden mezun olmuştur (http-28). Sanatçı, hazır seramik ve porseleni tuval gibi kullanarak bulunduğu mekan ve manzara ile bütünleşen çizimler yapmaktadır (Görsel 1.45). Aynı zamanda porselen tabak üzerine üç boyutlu ve gerçekçi resimlerde uygulamaktadır.

Görsel 1.45. Jacqueline Poirier, Manzara ile bütünleşen tabak, 2016
(<https://www.ensonhaber.com/galeri/sanatci-jacqueline-poirierin-tabak-cizimleri-begeni-topladi#28>, 23.04.2021)

Ülkemizin çağdaş seramik sanatçılarından biri olan Burçak Bingöl, 1976 yılında Görele’de doğmuştur. 2000 yılında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü’nden mezun olmuştur. Aynı üniversitede 2002 yılında Yüksek Lisans, 2008 yılında ise Sanatta Yeterlilik programlarını tamamlamıştır. Eserlerini üretirken kültürel miras, dekorasyon ve başarısızlık gibi birbirinden zıt kavramları konu olarak işlemektedir. Çalışmalarında Doğu ve Batı geleneklerini benimsemekle birlikte aynı zamanda göz ardı eden, reddetme ve kabullenme arasında kalan bir yaklaşımla eserlerini sergilemektedir. Hazır endüstriyel ürünleri kullandığı çalışmalarında malzeme ve objelerin kurgu ve dekorunu yaparak, yeniden biçimlendirme sürecini tamamlamaktadır (http-29) (Görsel 1.46).

Görsel 1.46. Burçak Bingöl, “Yakın Temas”, 34x16x13 cm, 2017
(<https://www.unlimitedrag.com/post/nemitosneutopya>, 23.04.2021)

Marie-Claude Marki çok yönlü bir görsel sanatçıdır. Çalışmalarında eski ve buluntu sofa seramiklerine tipografik müdahalelerle yeni bir anlam kazandırmaktadır (http-30). Sanatçı müdahalede bulunduğu ürünlere genellikle mizahi ve estetik dokunuşlarla tamamlamaktadır (Görsel 1.47).

Görsel 1.47. Marie- Claude Marki, “Hepsi Bir Rüya’ydı”, 20x20 cm, 2019
(<https://thinkspaceprojects.com/artists/marie-claude-marquis/>, 23.04.2021)

Asıl mesleği marangozluk olan Glen Martin Taylor, 1957 yılında Ohio’da doğmuştur. Yaklaşık sekiz yıl önce seramikle tanışan ve her türlü kırılmış, atılmış seramik parçalara yeni bir soluk getirme sanatı olan yeniden inşa edilmiş seramikte uzmanlaştığını vurgulamıştır (G. M. Taylor, kişisel iletişim, Nisan 2021). Tekniği kısmen Japonların Kintsugi adıyla bilinen kırık çanak çömlekleri tamir etme sanatından ilham almıştır. Altın, gümüş veya platin kullanmak yerine tel, zincir, sivri uçlar ve diğer metal öğeler gibi daha keskin ve sert nesneleri tercih etmiştir (http-31). “Her Şey Dökülür” adlı eserinde kırık çay fincanı parçasını menteşe ile birleştirmiştir (Görsel 1.48).

Görsel 1.48. Glen Martin Taylor, “Her Şey Dökülür”, 2021
(<https://glenmartintaylor.com/hinged-teacup/>, 08.04.2021)

Marcel Duchamp’ın öncülüğünde başlayan hazır endüstriyel seramik ürünün sanat objesi olarak kullanımı kendinden sonra gelen sanatçıları da etkilemiş ve her sanatçı kendine özgü ürünler tasarlamıştır. Günümüzde ise çağdaş seramik sanatçıları hazır endüstriyel seramik ürünleri teknik özgünlükleri çerçevesinde sanat objelerine dönüştürmektedir. Sanatçılar, asıl önemli olan duygu ve düşüncelerini bazen naif bazen protest duruşlarıyla güçlü bir şekilde ifade aracı olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda seramik malzemeyi çok iyi tanımak, malzemenin ruhunu çok iyi anlamak ve teknik özgünlüğe sahip olmak gerekir. Teknik özgünlük ise yıllarca süren tecrübe ve birikim sonucu ortaya çıkar. Bu birikimlere sahip olduktan sonra, her bir sanatçının hazır endüstriyel seramik ürün kullanımında ifade biçimlerinin özgün olduğu görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÜNYA BEBEKLERİ, SERAMİK BEBEKLER VE ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATINDAKİ YERİ

Tezin konu başlığı “Hazır endüstriyel seramik ürünlerin sanat objesi olarak kullanımı: Seramik bebekler” olduğu için araştırmanın bu kısmına kadar olan süreçte endüstriyel seramik ürünler konusuna değinilmiş ve bu doğrultuda sanat objesi olarak kullanımı incelenmiştir. Tezin konusunu ve uygulama kapsamını teşkil eden diğer önemli bir nokta olan hazır endüstriyel seramik ürünler kullanılarak üretilen seramik bebeklerin incelenmesine geçmeden önce dünya bebeklerinin araştırılması ve çağdaş seramik sanatında seramik bebek üretimi yapan örnek sanatçıların aşağıda ele alınması uygun bulunmuştur.

Bu bağlamda dünya bebeklerinden örnekleri incelemeye geçmeden önce bebek kelimesi araştırılmıştır. Bebek kelimesi TDK Güncel Türkçe Sözlüğü’nde; plastik, tahta, bez, kil gibi malzemelerden yapılan insan biçiminde oyuncak olarak tanımlanmıştır. TDK Tiyatro Terimleri Sözlüğü’nde ise; Anadolu’da kukla oyununa verilen ad olarak tanımlanmıştır. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi’nde çeşitli giysiler giydirilmiş küçük heykelcik olarak tanımlanmıştır. Bebek kelimesi dünya coğrafyalarında sözlük anlamları bakımından incelendiğinde ise; İngilizce “Doll” kelimesinin en geniş ve kapsayıcı tanımı içerdiği görülmektedir. Doll kelimesinin; bebek, oyuncak bebek, çocuk, büst, kukla, figür (form, şekil, beti), figürin (heykelcik), model ve manken gibi anlamları bulunmaktadır (http-32). Dünya coğrafyalarında bebek kelimesinin sözlük anlamları incelendiğinde oyuncak, sanatsal ve koleksiyon amacıyla seramik ve farklı malzemelerden yapılan insan formuna “bebek” adı verildiği görülmüştür. Ayrıca “Oyuncak tarihçilerine göre, Antik Çağ’daki, kilden kabaca şekillendirilmiş primitif insan figürlerinden 20. yüzyılın Meissen Fabrikaları’nda üretilmiş kusursuz porselen figürlere kadar, insan formundaki her türlü figür ‘bebek’ olarak nitelendirilmiştir (http-33)”. Bu tanımlar doğrultusunda tezin konusunu ve uygulama kapsamını teşkil eden bölümlerde “seramik bebekler” başlığı altında ele alınması uygun bulunmuştur.

2.1. Dünya Bebeklerinden Örnekler

İnsanoğlu tarih boyunca doğal malzemeler kullanarak kendine benzeyen minyatür figürler yapmıştır. Oyuncak tarihi uzmanı Eileen King (1978)’e göre “bebek, çocuklar tarafından oyunlarda kullanılmış her tür insan figürü” olarak tanımlanmıştır. Tarihçi Max von Boehn (1972) ise; “az çok insana benzeyen bebek benzeri figürler”in çocuklara oyun objesi olmadan binlerce yıl önce de var olduğundan bahsetmiştir. Dünya coğrafyalarına bakıldığında arkeolojik kazı ve araştırmalarda bulunan bebekler kemik, fil dişi, taş, kağıt, alçı, kumaş, deri, tahta, balmumu ve pişmiş toprak gibi malzemeler kullanılarak yapılmıştır. Bilinen en eski bebek örnekleri Mısır, Anadolu, Yunan ve Roma Dönemine aittir. Antik Mısır’da bulunan bebekler ahşap, taş, balmumu, keten ve pişmiş topraktan yapılmış, büyü ve cenazelerde kullanılan figürlerdir (Görsel 2.1). Antik Yunan, Anadolu ve Roma Dönemi bebekleri, mezar ve tapınak kazılarında bulunmuştur. Ahşap, kemik, kaymak taşı ve çoğunlukla pişmiş topraktan yapılan eklemli bebeklerin oyuncak, adak, büyü ve hediye amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir (Özcan, 2003).

Görsel 2.1. “Kürek Bebek”, Ahşap, Antik Mısır Dönemi, MÖ 2000
(https://en.wikipedia.org/wiki/Paddle_doll, 10.12.2021)

Asya’da bulunan bebek örnekleri incelendiğinde; Antik Hindistan’da bronz, ahşap ve çoğunlukla pişmiş topraktan yapıldığı, dini ritüel ve oyuncak amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. Antik Çin’de ahşap, seramik ve sabun taşından yapılan bebeklerin idol, büyü, düğün ve cenaze törenlerinde kullanıldığı bilinmektedir (King, 1978) (Görsel 2.2).

Görsel 2.2. *Antik Çin Dönemi Ahşap Bebekler*
(<https://www.trocadero.com/stores/ethnic/items/983655/Antique-Chinese-Male-Female-Wooden-fertility-dolls>, 13.12.2021)

Çin'in kültür ve sanatından etkilenen Kore'nin Silla Krallığı Dönemi'nde üretkenlik ve verimlilik için dilek amacıyla kilden bebekler yapılmıştır. Japonya'da Jomon Dönemi'nde kilden yapılan bebeklerin çocuk oyuncağı, doğurganlık tılsımı, tedavi ve dini ritüellerde kullanıldığı düşünülmektedir. Amerika'da bulunan bebek örnekleri incelendiğinde; Klasik Dönem Mezoamerika'da bulunan bebeklerin pişmiş toprak, yeşim taşı ve diğer mineraller ile taşlardan yapıldığı, çocuk oyuncağı ve şaman ritüellerinde kullanıldığı düşünülmektedir (Yetilmezsoy, 2006) (Görsel 2.3).

Görsel 2.3. *Olmec Bebek Figürü, Yeşil benekli serpantin taşı, Meksika, MÖ 10. yy.*
(<https://www.anticstore.art/86074P>, 13.12.2021)

Antik Çağ'a ait bebek olarak nitelendirilen minyatür figürlerin ne amaçla yapıldıkları her zaman tartışılan bir konu olmuştur. Bebeklerin oyuncak, muska veya inançla ilgili tapınma objeleri olarak kullanıldıkları düşünülmektedir.

Antik Çağ'a ait bebeklere göre daha somut verilere dayanan Orta Çağ'a ait bebekler incelendiğinde ise; çoğunlukla çocuk mezarlarında kilden yapılmış bebekler bulunmuştur. Orta Çağ'da Avrupa bebekleri ahşap, pamuk ve keten gibi organik malzemelerden yapıldığı için günümüze çok azı ulaşabilmiştir. Bebekler genellikle muska ve adak olarak kullanılmıştır. Doğu ve batı ülkeleri arasında ticaretin artmasıyla birlikte diğer kültürlerle ait çeşitli bebeklerde Avrupa'ya getirilmiştir. Bu dönemde yapılan balmumundan bebekler büyü amaçlı kullanılmıştır. Orta Çağ'da Sonneberg ve Nürnberg önemli bebek yapım merkezleri olmuştur. Nürnberg'de kağıt hamurundan "Papier Mache bebek" üretimi başlamıştır. Aynı zamanda "Bebek evi bebekleri" üretilmiştir. Oldukça detaylı olan bu evlerin içindeki bebek figürleri tahtadan ve balmumundan yapılmıştır. Bebek evi bebeklerinin çocuklara eğitim aracı ve yetişkinlere koleksiyon amacıyla üretildiği düşünülmektedir. 17. yüzyılda Fransa'da üretilen Pandora bebekler, Fransız modasını ve zevklerini tüm Avrupa ve Amerika'da yayılmasını sağlamıştır (King, 1978) (Görsel 2.4).

Görsel 2.4. "Pandora Bebek", 17. yy.
(https://www.wikiwand.com/en/Fashion_doll, 10.12.2021)

17. yüzyılda Almanya’da Papier Mache ve balmumu bebekler popüler olmaya başlamış ve ahşap oyma bebek yapımı gelişmiştir. Aynı dönemde İngiltere’de popüler olan ahşap bebekler de yetişkinler için üretilmiş ve dönemin modasına uygun giydirilmiştir. 18. yy.da ise İngiltere’de eklemli ahşap bebekler daha kaliteli üretilmiş ve daha popüler hale gelmiştir. Bu bebekler İngiliz ve Amerikalı oyuncak koleksiyonerlerinin ilgisini çekmiş ve 19. yy.da da popülerliğini korumuştur (Görsel 2.5). Almanya’da 18. yüzyıla kadar kilden bebek üretimi devam ederken, porselenin keşfi ve Endüstri Devrimi ile birlikte porselen bebekler üretilmeye başlanmıştır. 20. yüzyılın başlarında Avrupa’da endüstrinin gelişmesiyle selüloit ve plastik gibi yeni bulunan malzemelerden seri üretim bebekler yapılmaya başlanmıştır (King, 1978).

Görsel 2.5. *Ahşap Bebek, 1850*
(https://en.wikipedia.org/wiki/Peg_wooden_doll, 10.12.2021)

Tezin bu bölümünde yer alan Avrupa’da farklı malzeme ve farklı amaçlar doğrultusunda yapılan bebek örneklerine Orta Çağ’dan günümüze kadar gelen yazılı kaynaklar aracılığı ile ulaşılmıştır. Orta Çağ’dan 21. yüzyıla kadar olan süreçte Asya, Afrika ve Amerika bebekleri incelendiğinde ise; kil, ahşap, kumaş, taş, yaprak gibi malzemelerle yapılan bebeklerin çocuk oyuncakı, büyü, dini ritüel ve doğurganlık amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde ise bebek yapımında porselen, plastik maddeler ve elektronikten yararlanılarak daha gerçekçi bir görünüm kazandırılmış tasarım bebekler üretilmektedir.

Ülkemizdeki bebekler incelendiğinde ise; Türkler, Orta Asya’da Şamanizm inancına bağlı olduğundan bebekleri büyü, tedavi ve dini ritüellerde kullanmıştır. Anadolu’ya göç ettikten sonra da Şamanizm inancına bağlı olarak oyuncak bebekler gade, dodu ve tangara adlarını almıştır. Anadolu’nun pek çok yöresinde ise bez bebeklere kavurcak, konçak, korçak gibi adlar verilmiştir. Tahta, kabak, kemik, taş, mısır kabuğu, ceviz ve çoğunlukla bezden yapılan folklorik bebekler oyuncak ve inançla ilgili amaçlarla kullanılmıştır (Bilgin, 1990). Anadolu’da Adıyaman Besi, Ardahan-Damal, Edirne, Kapadokya-Soğanlı, Muğla Yöresi ve Kitre Folklorik Bebekleri yapılmaktadır. Ayrıca Anadolu’da sosyo-kültürel yaşantıyı folklorik kıyafetleri ile birlikte yansıtan Kitre Bebekleri, Cumhuriyet Dönemi’nin ilk kadın sanatçısı Zehra Müfit Saner tarafından yapılmıştır (Görsel 2.6). İstanbul’da 1930’lu yıllarda yapılan uluslararası bir sergide Zehra Müfit Saner “Kitre Bebeği” ile birinci olmuştur. Türkiye’ye özgü el yapımı belgesel niteliğindeki Kitre Bebekleri tanıtılmış ve sergi sonrası ülkemizde bebek yapımı önemli bir kimlik kazanmıştır (http-34).

Görsel 2.6. Zehra Müfit Saner, “Kitre Bebek”, Kil, tahta, alçı, kumaş ve kağıt hamuru, 1936, Ankara Rahmi Koç Müzesi Koleksiyonu
(<http://kitrebebekyaraticisi-zehramufitsaner.blogspot.com/2016/03/zehra-mufit-saner-1876-1956.html>, 13.12.2021)

İlk örnekleri 1930’lu yıllarda yapılan Kitre Bebekleri (Tragacanth) günümüzde Türk Sanat Bebeği (Turkish Art Doll) olarak anılmaktadır (Görsel 2.7). Geleneksel bebeklerin her birinin vücut ölçüleri, büründüğü karakterleri ve özenle yapılmış kıyafetleri ile sanat bebeği (art doll) olduğu düşünülmektedir (Görsel 2.8).

Görsel 2.7. İlknur Osmanoğlu, “Çingene Kızı”, Kitre Bebek, Türk Sanat Bebeği (Turkish Art Doll), 2020
(<https://www.instagram.com/p/Bw1JrRwghHn/>, 13.12.2021)

Görsel 2.8. Naciye Ürün, Kitre Bebek, Türk Sanat Bebeği (Turkish Art Doll), 2020
(<https://www.instagram.com/p/CFmfKa9Dn9Y/>, 13.12.2021)

Ayrıca Dünya’da çeşitli malzeme ve teknikler kullanılarak, farklı biçim ve tarzda sanat bebekleri (art doll) yapılmaktadır. Bu bebekler 1950’lerden sonra çocukların oynaması için yapılan bebeklerin yanı sıra daha çok sanatsal yaklaşımla yapılmaya başlanmıştır. El yapımı olan orijinal bebeklerin sanat olarak tanınmasını isteyen bir grup sanatçı tarafından Amerika’da Ulusal Amerikan Bebek Sanatçıları Enstitüsü kurulmuştur. Bu kuruluş günümüzde uluslararası platformlarda her ulustan sanatçıların yaptığı sanat bebeklerinin (art doll) tanınırlığını arttırmaya yöneliktir. Sanat bebekleri bazen fantastik bazen de bulunduğu coğrafyanın kültürünü yansıtmaktadır. Dünya’da sanat bebekleri (art doll) gerçekçi figürlerden soyut figürlere kadar geniş bir alanda yer almaktadır. Bebekler porselen, polimer kil, hava ile kuruyan kil, kağıt hamuru, taş, ahşap, keçe, kumaş ve boncuk gibi malzemeler kullanılarak yapılmaktadır (http-35) (Görsel 2.9, 2.10).

Görsel 2.9. Anna Potapova, “Agnia”, Keçe, 2017
(<https://www.niada.org/portfolio/anna-potapova/>, 13.12.2021)

Görsel 2.10. Catherine Mather, “Yvette Art Nouveau”, Porselen, 2015
(<https://www.niada.org/portfolio/catherinemather/>, 15.12.2021)

Dünya’da sanat bebekleri (art doll) söz konusu olduğunda Rusya ilk akla gelen ülkelerden biridir. Rusya Yaratıcı Sanatçılar Birliği tarafından Sanat Bebekleri (Art Doll) Bölümü kurulmuş ve sanat bebekleri konusunun çağdaş sanatta hayata geçirilmesi için 2002 yılından bu yana çalışmalarını sürdürmektedir (http-36). Rusya’da sanat bebekleri farklı tema ve farklı teknikler ile oldukça popüler hale gelmiş ve ön plana çıkmıştır. Günümüzde gerçekçiliği ile hayranlık uyandıran sanat bebekleri yapılmaktadır (Görsel 2.11).

Görsel 2.11. Michael Zajkov, Polimer kil, 2014
(http://dollplanet.ru/avtorskie_kukly/mikhail_zajkov/, 15.12.2021)

Dünya’da birçok ülkenin çağdaş sanat olarak kabul ettiği sanat bebeği (art doll) kavramı ülkemizde de güncel konular arasındadır. Geleneksel figürlerden fantastik figürlere kadar çeşitli konular içeren sanat bebekleri polimer kil, hava ile kuruyan kil, kağıt hamuru ve kumaş gibi malzemelerle yapılmaktadır. Ülkemizin güncel sanat bebeği (art doll) sanatçıları arasında Özlem Işık Sarıhan, Arzu Sofuoğlu, Anna Altuncu, Neslihan Sever Çelik ve Sinem Temiz gibi isimler yer almaktadır (Görsel 2.12, 2.13).

Görsel 2.12. Sinem Temiz, “Su”, Polimer kil, 2021
(<https://twitter.com/sinemtemizz/status/1351581083280805891/photo/1>, 13.12.2021)

Görsel 2.13. Özlem Işık Sarıhan, “Şapkacı Kız”, Polimer kil, 2020
(<https://tr.pinterest.com/pin/493355334187199794/>, 13.12.2021)

Tezin bu bölümünde seramik bebek tarihçesine geçmeden önce dünya bebeklerinden önemli yer etmiş bebek örneklerine değinilmiştir.

2.1.1. Kokeshi Bebekleri

Kokeshi, Japonya'nın geleneksel ahşap bebekleridir. Edo Dönemi'nin (1600-1868) sonlarına doğru Japonya'nın Tohoku bölgesindeki kaplıcalara gelen ziyaretçilere hatıra eşyası olarak kiraz, kızılçık, hurma, mizuki ve Japon akçaağacından yapılan oyuncaklardır. Hatıra eşyası olmasının yanı sıra sağlıklı çocuk dileklerinde, çiftçilerin hasat dönemlerinde adak sunumlarında kullanılmıştır. Kaplıcalara gelen ziyaretçiler tarafından keşfedilen Kokeshi'nin sade güzelliği yıllar geçtikçe popüler hale gelmiştir. Geleneksel bebeklerin her biri kendine özgü yoruma sahip üretim merkezleri vardır. Farklı üretim merkezlerinde üretilen Kokeshi bebekler yerel halkını, tarihini, folklorik motiflerini ve özelliklerini yansıtır. Bebekler silindirik gövde, yuvarlak kafa, kol ve bacakları olmayan figürlerdir. Geleneksel Kokeshi bebeklerin dekorunda kırmızı, siyah, yeşil ve sarı renkler kullanılır ve boya kuruduktan sonra balmumu ile kaplanmıştır. (Görsel 2.14). Günümüzde ise Japonların popüler olan Kokeshi bebekleri yanı sıra fenotiplerine ve geleneksel kostümlerine uygun her renkte dekorlu modern tasarım bebekler üretilmektedir (http-37)

Görsel 2.14. Üretim bölgelerine göre Kokeshi Bebekleri
(<https://www.wafuu-honpo.com/japanese-figurine/kokeshi/about-kokeshi/>, 22.05.2021)

Tek parçadan oluşan Kokeshi bebeklerin yanı sıra Matruşka bebek stilinde olan çok parçalı, içini açtıkça bir öncekinden daha küçük ebatta çıkan formlarıda bulunmaktadır (Görsel 2.15).

Görsel 2.15. İç içe geçmiş Kokeshi Bebekleri
(<https://blog.teacollection.com/history-of-nesting-dolls>, 22.05.2021)

2.1.2. Matruşka Bebekleri

Matruşka bebekleri her ne kadar Rus kültüründe başladığı düşünülse de orijinali Japonya'ya dayanmaktadır. Japon mitolojisinde mutluluk ve uzun ömür tanrısı Fukurokuju'nun ailesini simgelediği düşünülen Matruşka, iç içe geçmiş ahşaptan yapılmış bebeklerden esinlenerek Rus kültürüne uyarlanmış dünya bebeklerindendir (http-38) (Görsel 2.16).

Görsel 2.16. Japon Tanrısı Fukurokuju'nun ahşaptan yapılmış bebek figürü
(<https://blog.teacollection.com/history-of-nesting-dolls>, 22.05.2021)

İlk Matruška bebek 19. yüzyılın sonlarında Rus ressam Malyutin tarafından dekorlanmıştır. Sekiz parçadan oluşan bebek figürlerinden, elinde siyah horoz tutan kadın figürünün aileyi bir araya toplayan anneyi temsil ettiği düşünülmektedir (Görsel 2.17). Aynı zamanda bir kadın ismi olan ve Latince’de “anne” anlamına gelen Matryona isminden türetilerek Matruška adı verilmiştir. Matruška bebek yapımında ıhlamur ağacı, akağaç ve kızılağaç kolay şekillendirildiği için tercih edilmektedir. En az üç, beş ve yedi iç içe geçmiş figürden oluşmaktadır. Ahşaptan yapılan insan vücudunu andıran oval görünümlü el ve ayak detayları olmayan figürlerdir. Genellikle bebekler yuvarlak yüzlü, al yanaklı, mavi gözlü, küçük kırmızı dudaklı, çene altından bağlanmış çiçek desenli şal ve sarafan adı verilen folklorik giysilerle tasvir edilen Rus kadın figürleridir. Günümüzde Matruška bebekler kişilerin zevklerine göre tasarlanmanın yanı sıra bazende ünlü kişiler, liderler, politikacılar, pop ikonları ve masal kahramanları gibi pek çok figür konu olarak ele alınmaktadır. (Eltut Kalender, 2016) (Görsel 2.18).

Görsel 2.17. İlk Rus Matruška Bebek, 1890
(Матрешка- русский сувенир. - Город.томск.ру (tomsk.ru), 22.05.2021)

Görsel 2.18. Modern Matruška Bebek yorumu
(<https://www.amazon.com/Collectible-Nesting-Despicable-Matryoshka-Hand-Painted/dp/B077PSHBBN>, 22.05.2021)

2.1.3. Akuaba Bebekleri

Geleneksel Afrika bebeği olan Akuaba, doğurganlığı temsil eder. Afrika’da Akan efsanesine göre bir rahip, çocuk sahibi olmak isteyen Akua’ya tahtadan küçük bir bebek figürü yaptırmasını ve gerçek bir bebekmiş gibi sırtında taşımasını söyler. Akua’da bu figüre kendi çocuğu gibi önem verir, bu durumu gören köylüler onunla alay ederler ve bu figürü Akua ba “Akua’nın çocuğu” diye adlandırırlar. Bir zaman sonra Akua güzel bir kız çocuğu doğurur. Bu olaydan sonra Akuaba bebekler, çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar tarafından bir gelenek olarak devam eder (http-39). Akuaba bebekler genellikle yuvarlak, düz disk şeklinde baş, geniş kaşlar, küçük gözler ve ağız, boynunda halkalar, sütunlu bir gövde üzerine uzatılmış kollara sahiptir (Görsel 2.19).

Görsel 2.19. *Akuaba Bebekleri, 20x4 cm, Güney Afrika (Prof. S. Sibel Sevim, kişisel arşiv)*

2.1.4. Barbie Bebekleri

1945 yılında oyuncak şirketi kuran Ruth ve Elliot Handler çifti Barbara isimli kız çocuklarının kağıt bebeklerle oynadığını ve oyuncak seçeneğinin çok az olduğunu fark eder. Bunun üzerine özellikle kız çocuklarının oyuncak bebekler aracılığı ile geleceklerini hayal ve keşfetmelerini isterler. Bir seyahatleri sırasında Alman çizgi roman karakteri Lilli adlı oyuncak bebekten esinlenip kızı Barbara'nın isminden ilham alarak Barbie adını vermiş oldukları oyuncak bebeği üretirler. Bu bebeği Amerikan Oyuncak Fuarı'nda sergilerler. Kısa bir süre sonra Barbie bebek küresel simge haline gelir. 1960 yılında ise Handler çifti Barbie bebeklerden sonra oğlu Kenneth'in adını verdiği Ken erkek bebekleri üretmiştir (http-40). Barbie bebekler; zaman içerisinde çeşitli meslek gruplarından, ünlü kişilere, farklı vücut ölçülerinden, saç ve ten renklerine kadar çeşitli biçimlerde üretilmiştir. 1959 yılında ilk Barbie bebek (Görsel 2.20) yapımında ana malzeme olarak polivinil, 2014 yılından sonra ise bebeklerin esnekliğini ve dayanıklılığını arttırmak için yumuşak vinil, elastomer ve termoplastik kullanılmıştır. Saçları sentetik liften, gözleri ise su bazlı boya ile renklendirilmiştir. Ayrıca koleksiyonerler için porselen Barbie bebekler de üretilmiştir (http-41). Günümüzde dünya çapında Barbie bebek hayranlığı halen devam etmektedir.

Görsel 2.20. 1959 yılında üretilen ilk Barbie Bebek
(<https://www.history.com/news/barbie-through-the-ages>, 21.05.2021)

2.1.5. Damal Bebekleri

Damal bebekler ülkemize ait oyuncak bebeklerdendir. Damal, Ardahan iline bağlı bir ilçedir. Orta Asya'dan göç eden Türkmen boylarının yerleşim alanıdır. Yöre halkı kendi gelenek ve göreneklerini korumuş ve günümüze taşımışlardır. Burada yaşayan Türkmen halkı kadınlarından Fidan Atmaca, geleneksel kadın kıyafetlerini yaşatmak için Damal bebekleri yapmıştır. Bebeklerin kıyafetleri üçetek, kolçak, önlük, yağlık, keten, gömlek, şalvar, yelek ve takye gibi parçalardan oluşmaktadır. Giydikleri kıyafetler ve taktıkları başlık kişinin yaşı, medeni ve ekonomik durumuna göre farklılık gösterir. El emeği ile üretilen folklorik bebeklerin kıyafetleri kumaş bezler üzerine nakış ve boncuk işleme ile yapılmaktadır. 1996 yılında Japonya'da yapılan Yöresel Folklorik Bebekler yarışmasında "Damal Bebek" el emeği kategorisinde Dünya birincisi olmuştur (http-42) (Görsel 2.21).

Görsel 2.21. Damal Bebek, 1996

(<http://www.damal.bel.tr/Ilc/el-emegi-goz-nuru-damal-bebegi.html>, 22.05.2021)

Dünya bebeklerinden örnekler incelendiğinde; Kokeshi, Matruşka, Akuaba, Barbie ve Damal bebekleri farklı kültür ve coğrafyalarda ortaya çıkan bebek figürleridir. Bu bebek örnekleri üretildikleri coğrafyanın sosyal yaşamlarını, ritüellerini, eğitimlerini, geleneksel ve yöresel popüler kıyafetlerini, kısaca kültürel kodlarını yansıttıkları görülmektedir. Yukarıda örnekleri verilen bebekler her ne kadar sanat bebeği (art doll) kavramıyla yapılmamış olsada aslında her bir örnek sanat bebeği olarak ele alınmıştır.

2.2. Seramik Bebeklerin Tarihçesi

Dünya’da arkeolojik kazı ve araştırmalarda bulunan bebekler kil, taş, tahta, kemik, fildişi, deri ve balmumu gibi malzemeler kullanılarak yapılmıştır. MÖ 3000 yıllarında ilk bebek örnekleri Antik Mısır mezarlarında bulunmuştur. Afrika’da Antik Mısır mezarlarında bulunan ilk seramik bebek örnekleri “Shabti Bebekler”dir. Shabti, ölen kişiye ölümden sonraki dünyada eşlik ettiği düşünülen cenaze figürleridir. Shabti, Mısır’da sopa veya çubuk anlamına gelen “swb” sesinden türetilmiştir. Aynı zamanda cevap anlamına gelen “wsb” kelimesi çubuk kelimesiyle eşseslidir. Bu bağlamda ushabti’ler “cevaplayıcılar” olarak bilinmektedir. Shabti bebekler, Yeni Krallık Dönemi’nde (MÖ 1570-1069) taş ve ahşaptan yapılırken, Geç Yeni Krallık Dönemi’nde (MÖ 1200-1075) ise (seramik) pişmiş topraktan ve genellikle isimsiz işçileri temsil eden figürleri yapılmıştır (Görsel 2.22). Her Shabti bebek figürüne yaptığı görevi belirten bir “büyü” (shabti formülü olarak bilinir) yazılmıştır (http-43).

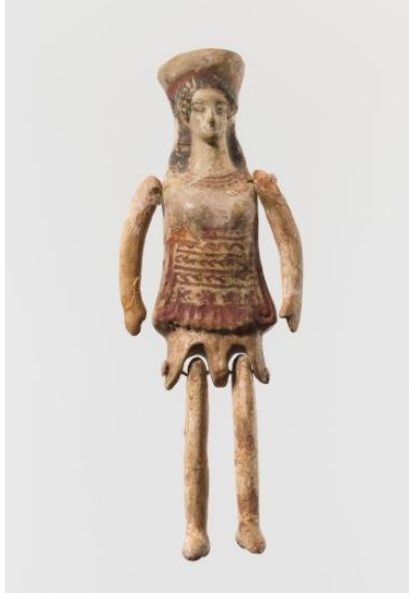
Görsel 2.22. “Shabti Bebek”, 18x6 cm, Pişmiş toprak, MÖ 1200-1075
(<https://www.antiquities.co.uk/shop/ancient-figurines-statues/shabtis/egyptian-terracotta-shabti-overseer/>, 28.11.2021)

Antik Yunan ve Antik Roma Dönemi'ne ait mezar ve tapınak kazılarında ise seramik (pişmiş toprak) bebek örneklerine rastlanmıştır. "Pupa" adı verilen bu bebekler "oyuncak bebek" ve "kız" anlamına gelmektedir. Pupa bebekler genellikle kadın figüründe tasvir edilmiş, Antik Roma Dönemi'ne gelindiğinde erkek bebek figürleri de eklenmiştir. Bebeklerin oyuncak, dini ritüel, eğitim ve kültürel mirasın taşınması amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir. Antik Yunan Dönemi'nde kız çocukları evlenmeden önce bebeklerini tapınaklarda Athena, Aphrodite, Artemis ve Demeter'e, Antik Roma'da ise Venüs'e adanmışlardır (Özcan, 2003). Bu bilgilere Yunan vazolarındaki resimlerden ve bulunan yazılı kaynaklardan ulaşılmıştır. Antik Yunan Dönemi'nde üretilen ilk seramik bebekler Boiotia'da bulunmuştur (Bener, 2008, s.130-131). Bebeklerin uzun boyunları, çan şeklinde gövdesi, gövdeye dayalı kolları ve ipe hareket ettirilebilen bacakları vardır. Göz, kaş ve saçlarının boyandığı, gövdenin kuş ve geometrik motiflerle bezendiği görülmektedir (Görsel 2.23).

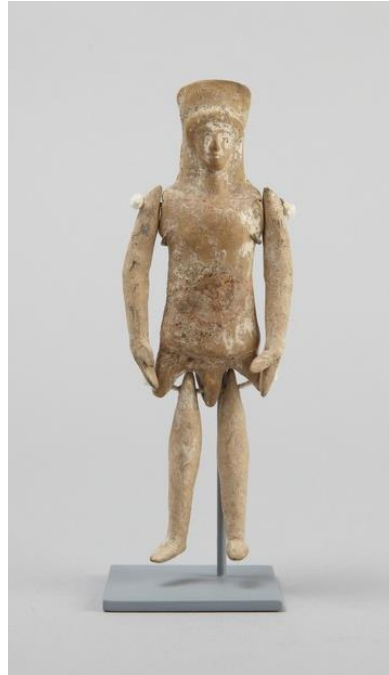

Görsel 2.23. "Boiotia Bebek", MÖ 720-700, Yunanistan
(<https://collections.mfa.org/objects/151610>, 23.03.2021)

Geometrik Dönem, Antik Yunan’da yapılmış olan Çan gövdeli Boiotia bebeklerden sonra, Arkaik Dönem’de kol ve bacakları eklemli seramik bebekler bulunmuştur. MÖ 6. yy. ve MÖ 5. yy.da buluntu yerleri farklı, tipolojik özellikleri aynı olan bebeklere de rastlanmıştır. Korinth, Boiotia ve Anadolu’da bulunmuş olan bebeklerin birbirlerine benzerlikleri görülmektedir (Bener, 2008, s. 132) (Görsel 2.24, 2.25, 2.26).

Görsel 2.24. Eklemli Bebek, Pişmiş Toprak, MÖ 5. yy., Yunanistan, Korinth
(<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/254514>, 23.03.2021)

Görsel 2.25. Eklemli Bebek, 8,5x5,5 cm, Pişmiş Toprak, MÖ 5. yy. ortaları, Yunanistan, Boiotia
(<https://artmuseum.princeton.edu/collections/objects/23250>, 23.03.2021)

Görsel 2.26. *Eklemlı Bebek, Pişmiş Toprak, MÖ 5. yy., Anadolu, Çanakkale Troya Müzesi (Müge Arın fotoğraf arşivi)*

Plagonlar, Antik Yunan Dönemi'nde pişmiş topraktan yapılmış, kol ve bacakları eklemlı bebeklerdir. Karmaşık saç stilleri ve genellikle üzerinde kıyafet bulunan kadın figürleridir (Görsel 2.27). Bu figürler kadının toplumdaki rolü adına üretilmiş olan eğitici bebeklerdir. Evlenecek olan kızlar düğün günü arifesinde seramik bebeklerini tanrıça Artemis'e adanmıştır (<http-44>).

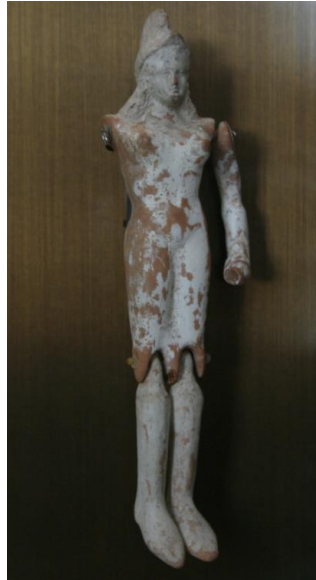
Görsel 2.27. *“Plagon Bebek”, Pişmiş Toprak, MÖ 4. yy., Atina (<https://greektoys.org/2015/02/02/e-book-arxaia-ellhnika-paixnidia/#jp-carousel-1141>, 24.03.2021)*

Pişmiş topraktan yapılan kol ve bacakları eklemli bebeklerin yanında sadece kolları eklemli oturan bebek figürleride vardır. Roma Dönemi'nde bulunan baş, gövde ve bacakları tek bir parçadan oluşan oturan bebeğin vücudu çıplak, eklemli kolları dirseklerden bükülmüş ve saçları ayrıntılı modellenmiştir (Bener, 2008) (Görsel 2.28).

Görsel 2.28. “Oturan Bebek”, 21.5x8.5 cm, Pişmiş Toprak, MS 1-2. yy., Roma Dönemi
(<https://archaeologicalmuseum.jhu.edu/the-collection/object-stories/archaeology-of-daily-life/childhood/terracotta-doll/>, 23.03.2021)

Roma Dönemi'ne ait pişmiş topraktan yapılmış kız bebek figürlerinin yanı sıra “Asker Bebek” olarak adlandırılan erkek bebek figürleride bulunmuştur. Belirgin yüz hatları, saçları, şapkası ve eklemli bacaklarında botları olduğu görülmektedir (Bener, 2008) (Görsel 2.29).

Görsel 2.29. “Asker Bebek”, Pişmiş Toprak, Anadolu Roma Dönemi
(<https://greektoys.org/2015/02/02/e-book-arxaia-ellhnika-paixnidia/#jp-carousel-1142>, 24.03.2021)

MÖ 3. yüzyılda Yunan Dönemi'ne ait yüz ve saçları işlenmiş, vücut hatları gerçeğe yakın pişmiş topraktan yapılmış olan bebek figürünün, tiyatrolarda kukla bebek olarak kullanıldığı düşünülmektedir (http-45) (Görsel 2.30).

Görsel 2.30. “Yunan Dönemi Bebek”, Pişmiş Toprak, MÖ 3. yy., Gaziantep Medusa Cam Eserler Müzesi (<https://tr.pinterest.com/pin/787144841124926762/>, 13.05.2021)

Tezin yukarıda anlatılan bu bölümünde ilk olarak Antik Mısır, Anadolu, Yunan ve Roma Dönemi bebekleri incelenmiştir. Dünya'nın diğer coğrafyalarından Amerika, Asya ve Avrupa seramik bebeklerinin tarihçesine ise aşağıda yer verilmiştir.

Amerika bebekleri incelendiğinde; Klasik Öncesi Dönem Mezoamerika, Olmec Uygarlığı'nda (MÖ 1600-350) bulunan seramik bebekler, beyaz kaolin kilinden veya beyaz astarla kaplanmış kilden yapılmış, içi boş figürlerdir. Bebekler genellikle oturan, sağlıklı, çıplak ve cinsiyetsiz tasvir edilmiştir. Bedeni bebek formunda iken yüz ifadeleri büyük bir insan görünümündedir (Görsel 2.31). Ölmüş bebekleri, tanrıları veya soyluları temsil ettiği düşünülmektedir (http-46).

Görsel 2.31. “Olmec Seramik Bebek”, MÖ 1000-300, Meksika (<https://chnm.gmu.edu/cyh/items/show/447>, 13.05.2021)

Klasik Dönem Mezoamerika, Teotihuacan kentinde (MS 100-600) bulunan figürler, kol ve bacakları ayrı ayrı oluşturulmuş, ip yardımıyla kafa ve vücuda bağlanmış, hareketli kil bebeklerdir. Yüz hatları belirgin, büyük kulakları ve boynunda kolye olan vücudu çıplak tasvir edilmiş figürlerdir (Görsel 2.32). Dini ritüeller ve çocuk oyuncakı olarak kullanıldığı düşünülmektedir (http-47). Yunan ve Roma Dönemi eklemli bebeklere benzemektedir.

Görsel 2.32. “Teotihuacan Eklemli Seramik Bebek”, MS 400-600, Meksika
(<https://www.ancientartifax.com/precol.htm>, 13.05.2021)

Amerika’da Mojave Çölü’nde yaşayan Kızılderili halkı (Mojave veya Mohave) kendi geleneklerini yansıttıkları “Mojave Bebekleri” kilden yapmıştır. Mojave kabilesi dövmelerini, günlük yaşamda kullandıkları giysilerini ve boncuk takılarını kil bebeklerine de uygulamıştır. 1800’lerde Avrupa ve Amerika arasında ticaretin artmasıyla Mojave bebekleri ilgi görmeye başlamıştır. Mojave halkı ticaret sayesinde aldıkları kumaş ve boya gibi malzemeleri birleştirerek, kil bebeklerinde yeni sanatsal stiller üretmeye başlamıştır (http-48) (Görsel 2.33).

Görsel 2.33. “Mojave Bebek”, Kil, boncuk ve pamuk, 1910, Elizabeth Cole Butler Koleksiyonu
(<http://portlandartmuseum.us/mwebcgi/mweb.exe?request=record;id=37574;type=101>, 02.12.2021)

Brezilya'nın Bananal Adası'nda yaşayan Kızılderili kabilesi Karaja'dan adını alan "Karaja Bebekler" (Ritxoko Bebek) pişmiş topraktan yapılmıştır. 1900'lü yıllarda Karaja halkıyla temasa geçen Brezilyalı antropologlar tarafından Karaja (Ritxoko) bebekleri fark edilmiştir. Seramik eşya ve bebek yapımı sadece Karaja kadınları tarafından yapılan sosyal bir etkinliktir. Karaja kadınları kız çocuklarına aile düzenini, sosyal ve kültürel yaşamlarını seramik bebek yapma geleneğiyle öğretmektedir. Seramik bebeklerin vücudu kırmızı ve siyah renkler kullanılarak mitolojik motiflerle dekorlanır. Üzerine geleneksel olduğu düşünülen giysi ve süs eşyaları giydirilir. (Görsel 2.34). Karaja bebekler, 2012 yılında Brezilya'nın kültürel mirası olarak tescil edilmiştir (http-49).

Görsel 2.34. "Karaja Bebek" (Ritxoko Bebek), Pişmiş toprak, 1940
(<https://www.invaluable.com/auction-lot/post-1940-3-amazon-indian-karaja-litjoko-figurine-96-c-1164d82983>, 02.12.2021)

Asya bebekleri incelendiğinde; Antik Çin Dönemi bebekleri çoğunlukla tören ve inanç objesi olarak yapılmıştır. Arkeolojik araştırmalar sonucunda birçok mezarda eklemli seramik bebekler bulunmuştur. Ayrıca Çin Konfüçyüs (MÖ 551-478) Dönemi'nde ölen kişiye diğer dünyada eşlik etmesi için mezarlara kilden bebekler bırakıldığı bilinmektedir. Çin'in kuzeydoğusunda yer alan Kore, Çin kültürü ve sanatından etkilenmiştir. Kore Silla Krallığı Dönemi'nde (MÖ 57- MS 935) kilden "Silla bebek" adı verilen figürler yapılmıştır. Bu bebeklerin doğurganlık amaçlı yapıldığı düşünülmektedir. Kore'nin coğrafi konumundan dolayı Çin kültürünü Japonya'ya aktarmada aracı olduğu düşünülmektedir (Yetilmezsoy, 2006).

Japonya’da Jomon Dönemi’nden (MÖ 14.000-300) günümüze ulaşan kilden yapılmış “Dogu” olarak bilinen figürler (Görsel 2.35) Japon kil bebeklerin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (http-50). Bebeklerin birçoğu kırılmış veya toprağa gömülmüş şekilde bulunmuştur. İnsanları hastalıklarından arındırmak için tedavi ritüellerinde bebeklere hastalıklarını aktarıp, daha sonra bu figürleri kırdıkları düşünülmektedir. Ayrıca kıvrımlı hatlara ve modern görünümlü soyut formlara sahip olan Dogu bebekler ise çoğunlukla doğurganlığı temsil eder (http-51). Günümüze kadar bütünlüğünü koruyan “Jomon Venüs Bebek” güzel bir örnektir (Görsel 2.36).

Görsel 2.35. “Dogu Bebek”, Jomon Dönemi, MÖ 10-4. yy.
(<https://tr.pinterest.com/pin/787144841126704562/>, 13.05.2021)

Görsel 2.36. “Jomon Venüs Bebek”, Jomon Dönemi, MÖ 3. yy.
(<https://tr.pinterest.com/pin/160300067963186647/>, 13.05.2021)

Japonya’da Kofun Dönemi’nde (MS 250- 538) cenaze törenlerinde kullanılan ve ölen kişi ile birlikte mezara gömülen Haniwalar, pişmiş topraktan yapılan cenaze bebekleridir. Kil ile sucuk yöntemi kullanılarak şekillendirilen, içi boş ve sırsız olan bebeklere kil çemberi anlamına gelen “Haniwa” adı verilmiştir (Frederic, 1996) (Görsel 2.37).

Görsel 2.37. “Haniwa”, Bir Tapınak Görevlisinin Haniwası, Kofun Dönemi, MS 250- 538
(<https://centuriespast.tumblr.com/post/21716253522/haniwa-figure-artistkofun-datekofun-period>,
13.05.2021)

Japonya’da Momoyama Dönemi’nde (1573-1615) ilk kez Fushimi bölgesinde yapılmış olan sırsız kil bebeklere “Fushimi Ningyo” denilmiştir. “Ningyo” kelimesi bebek, oyuncak bebek, geleneksel bebek ve insan formu olarak tanımlanmaktadır. Bebek figürlerinin fırın pişirimi yapıldıktan sonra gofun (istiridye kabuklarından yapılan beyaz bir pigment tozu ile tutkal solüsyon karışımı) ve renkli doğal mineral pigmentlerle dekorlanır. Başlangıçta manevi nesne ve çocuk oyuncakı olarak görülen bebekler, Japonya’nın saray geleneklerini, tanrılarını, efsanevi ve folklorik karakterlerini stilize etmektedir (Görsel 2.38, 2.39). Bu bebeklerin tılsımlı olduğuna, kırılırsa hasta çocukların iyileşeceğine ve kırılan parçalardan tarlalara atılırsa o yılki hasatın daha verimli olacağına inanılmıştır (http-52).

Görsel 2.38. *Fushimi Ningyo*, 16. yy.
(https://artsandculture.google.com/asset/_/GwFk5aQdgDJv2Q, Fotoğraf: Tanka, 2017, 15.05.2021)

Görsel 2.39. *Fushimi Ningyo*, 16. yy.
(<https://www.dollsmuseum.jp/en/2019/08/cray-dolls-fushimi/>, 15.05.2021)

Japonya’da Edo Dönemi’nde (1603-1868) Fukuoka kalesinin inşası sırasında kilden çatı kiremitleri yapan Soshichi Masaki’nin boş zamanlarında kil bebekler yapmasıyla ilk “Hakata Ningyo” bebeklerin yapımına başlanmıştır. “Hakata Ningyo” sırsız kil bebeklerdir. Bisküvi pişirimi yapılan bebekler gofunla (istiridye kabuklarından yapılan beyaz bir pigment tozu ile tutkal solüsyon karışımı) kaplanır. Dekorunda gofunla karıştırılmış toz boya ve doğal mineral pigmentler kullanılır. Kıvrımlı şekilleri, ince detayları ve karakteristik özellikleriyle hassas güzellikte olan bebeklerde; kadın figürleri, çocuk figürleri, geleneksel Kabuki ve Noh tiyatrosu gibi konular işlenmektedir (Görsel 2.40). Hakata bebekleri zamanla bir gelenek haline gelmiştir. Bebeklerin her birinin üretildiği bölgeye ait kendine özgü konusu ve renk paleti vardır. Elbiseleri yerel tekstil ürünlerini temsil etmektedir (Pate, 2017) (Görsel 2.41).

Görsel 2.40. Hakata Ningyo, 18. yy.
(https://kogeijapan.com/locale/en_US/hakataningyo/, 14.05.2021)

Görsel 2.41. Hakata Ningyo, 18. yy.
(https://kogeijapan.com/locale/en_US/hakataningyo/, 14.05.2021)

Antik Hindistan’da bebekler, Cauvery nehri kıyılarından alınan verimli topraktan yapılmıştır. Bu topraktan yapılan bebeklerin, güzel olduğuna inanılmıştır. Hindistan’da elle şekillendirme yöntemiyle bebek yapımı oldukça önemlidir. Thanjavur’da Kral Serfoji Dönemi’nde (1787-1832) pişmiş topraktan “Thanjavur bebekler” yapılmaya başlanmıştır. Bebeklerin iki versiyonu vardır. Bebeklerden biri Thanjavur’u yöneten kraliyet hanedanlarından Kral ve Kraliçeyi temsil eden bir çift olarak üretilmiştir. Bu bebekler denge ilkesi üzerine çalışmaktadır. Bebeklerin üst kısmı içi boş, alt kısmı ağır ve kavis biçiminde dengede kalacak şekilde tasarlanmıştır (Görsel 2.42). Diğer bebek ise; “Thanjavur dans eden bebek” dört parçadan oluşmaktadır. Baş, gövde, etek ve

bacaklardan oluşan her bir parça birbirinden bağımsız hareket edebilmektedir (Görsel 2.43). Geleneksel dans biçimlerini temsil etmek için çeşitli tarzlarda yapılmaktadır. 2008 yılında Hindistan Hükümeti tarafından Coğrafi İşaretler olarak kabul edilmiştir. Pişmiş toprak dışında mermer, kaymak taşı, paris alçısı ve balmumu kullanılarak yapılanları da vardır. Geleneklerine göre oyuncak ve dini ritüellerde kullanılmaktadır (http-53).

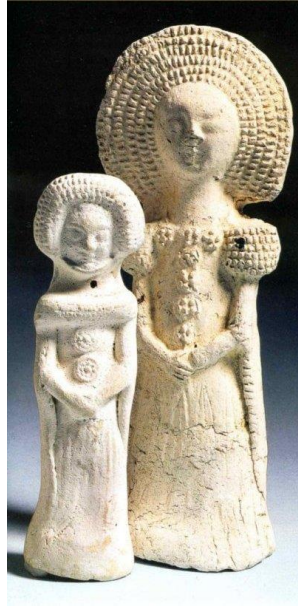

Görsel 2.42. “Thanjavur Bebek”, Pişmiş toprak, 19.yy.
(<https://tamilculture.com/my-native-treasure>, 30.11.2021)

Görsel 2.43. “Thanjavur Dans Eden Bebek”, Pişmiş toprak, 19. yy.
(<https://www.amazon.in/Traders-THANJAVUR-Beautiful-Traditional-Multicolor/>, 30.11.2021)

Avrupa bebekleri incelendiğinde; Almanya’da “puppe” adı verilen bebekler; oyuncak bebek, kukla, küçük kız ve bir insanın mecazi bir kopyası anlamlarını taşımaktadır (http-54). Almanya’da 14. yüzyılda kilden yapılan “Kruseler bebek” oyun veya dini ritüel amaçlı üretildiği düşünülmektedir. ‘Kruseler’ adını soylu kadınlar tarafından takılan hacimli, fırırlı, duvaklı bir başlıktan almaktadır. Dönemin modasına uygun giyimli bebeklerin çoğunlukla ön yüzü işlenmiş arka kısmı düzdür. Bebekler beyaz veya krem renkli kil ile üretilmiştir (King, 1978) (Görsel 2.44).

Görsel 2.44. “Kruseler Bebekleri”, Pişmiş Toprak, 14-15. yy., Nürnberg, Almanya
(<http://eligius-hammer.blogspot.com/>, 15.05.2021)

Avrupa’da 18. yüzyıla kadar kil, tahta, bez, kağıt hamuru gibi metaryellerden bebek yapımı devam etmiştir. Aynı yıllarda porselenin keşfi, porselen fabrikalarının açılmasına ve kullanım alanlarının genişlemesine neden olmuştur. Porselenden sofa eşyaları, figürinler ve bebekler üretilmiştir.

Almanya’da porselenden üretilen ilk bebeğe, porselen malzemenin kökeni Çin olduğundan dolayı “Çin Bebek” adı verilmiştir. Bebeklerin sadece baş ve omuzları porselenden, gövdesi, kolları ve bacakları ise tekstil ürünlerinden oluşmaktadır. Bilinen ilk oyuncak bebek kafaları 1836 yılında Meissen Kraliyet Porselen Fabrikası’nda üretilmiştir. Bebeklerin 1836’dan 1940’lara kadar porselenden üretilen baş modellerinde yüz ifadeleri, göz rengi ve saç stilleri yıllara göre farklılıklar göstermiştir. Yetişkin kadın görünümünde olan bebeklerin her biri kendine özgü figürlerdir

Görsel 2.45. “Çin Bebek”, 1840, Meissen, Almanya
(<https://www.rubylane.com/item/589310-wth62009-3994/Scarce-14-Inch-1840-Meissen-China>, 15.05.2021)

Avrupa’da 1860-1880 yılları arasında Almanya’da üretilen “Parian Bebekler” adını Yunanistan’ın Paros adasında bulunan saf beyaz Parian mermerinden almaktadır. Bebeklerin başı, kolları ve bacakları sırsız porselenden mat bir yüzeye sahiptir. Her bir parian bebeğin kendine özgü ayrıntılı saç modelleri, saç süsleri ve takıları bulunur (Krombholz, 2006) (Görsel 2.46). Detaylı ve kırılğan olan Parian bebek üretimi, daha gerçekçi olan “Bisküvi Bebek” üretimi ile sona ermiştir.

Görsel 2.46. “Parian Bebek”, 1870, Dornheim, Koch ve Fisher, Almanya
(<https://www.etsy.com/listing/962988894/parian-doll-dornheim-koch-and-fischer-18>, 15.05.2021)

Avrupa’da 1900’lü yıllara gelindiğinde Fransa ve Almanya’da “Bisküvi Bebekler” üretilmiştir. Bebek yapımında sırsız porselen kullanıldığı için bisküvi adını almıştır. Mat bir yüzeye sahip olmalarına rağmen görünüşleri oldukça gerçekçidir. Bebekler ten rengine yakın renklendirilir, gözleri gerçekçi şekilde boyanır veya cam göz kullanılır. Bu bebeklerin saçsız modellerinde ise peruk kullanılmıştır. Cilt tonu ve yüz özelliklerini belirginleştirmek için birden fazla sır üstü boya ile dekorlanmış ve her katmandan sonra fırınlanma işlemi yapılmıştır (Richter, 1993). Parian bebeklerde olduğu gibi başı, kolları ve bacakları porselenden, gövdesi ise deri veya kumaştan tamamlanan bisküvi bebeklerin yanında tamamen sırsız porselenden yapılan bebekler de üretilmiştir. Bu üretilen bebeklere dönemin modasına uygun yetişkin kadın elbiseleri tasarlanarak giydirilmiştir (Görsel 2.47).

Görsel 2.47. “Fransız Bisküvi Bebek”, 58 cm, 1885

(<https://www.theriaults.com/french-bisque-bebe-leon-casimir-bru-silk-costume-signed-shoes>, 16.05.2021)

Seramik bebeklerin tarihçesi ulaşılan yazılı ve görsel kaynaklar çerçevesinde incelendiğinde; Antik Çağ’dan beri oyuncak amaçlı üretilmesinin yanı sıra idol, dini ritüel, spiritüellik, doğurganlık ve tedavi gibi çok amaçlı yapıldığı düşünülmektedir. İlk örnekleri pişmiş topraktan yapılan seramik bebeklerin genel olarak hangi bölgede üretilirse üretilsin, döneminin kültür ve geleneğini yansıtan sosyal yaşamlarını ortaya koyan, tarihe tanıklık etmiş belgeler niteliğindedir.

2.3. Çağdaş Seramik Sanatında Seramik Bebekler

Endüstri Devrimi ile birlikte seramik endüstrisinin gelişmesi, sanat akımlarının ortaya çıkması ve sanat okullarının açılmasıyla çağdaş seramik sanatının temelleri atılmış, seramiğin kullanım eşyası konumu dışında sanat objesine dönüşme süreci de başlamıştır. 20. yüzyılda seramik sanatçıları ve farklı disiplinlerden sanatçılar da yeni arayışlar içerisinde seramik malzemeyi eserlerinde kullanmaya yönelmiştir. Günümüzde ise sanatçılar, ulusal ve uluslararası platformlarda duygularını ve yansıtmak istedikleri düşüncelerini farklı biçimlerde yansıttığı gibi seramik bebekler aracılığıyla da aktarmaktadır.

Tezin ana konusunu ve uygulama kapsamını teşkil eden çağdaş seramik sanatında seramik bebekleri incelemeye geçmeden önce bebek kelimesinin dünya coğrafyalarında kullanılan sözlük anlamları ve tarihçesine yukarıda geniş olarak yer verildiğinden dolayı konu bir kez daha ele alınmamıştır. Ancak en geniş ve kapsayıcı tanımı İngilizce “Doll” kelimesinin içerdiği görülmüştür. Doll kelimesinin; bebek, oyuncak bebek, çocuk, büst, kukla, figür (form, şekil, beti), figürin (heykelcik), model ve manken gibi anlamları bulunmaktadır. Bu tanımlar doğrultusunda çağdaş seramik sanatında seramik bebek üretimi yapan sanatçılardan örnekler incelenmiştir.

Ayrıca tezin bu bölümünde; ulusal ve uluslararası seramik bebek yapan sanatçılar araştırılmıştır. Seramik bebek adı altında sanat bebeği (art doll) yaptığı düşünülen sanatçılarla yapılan birebir görüşmelerde sanat bebeği (art doll) yaptığını ifade eden sanatçılara yer verilmiştir. Çağdaş seramik sanatında serbest şekillendirme ile seramik bebek üretimi yapan sanatçılardan örnekler ve çağdaş seramik sanatında hazır endüstriyel seramik parçalar kullanarak seramik bebek üretimi yapan sanatçılardan örnekler aşağıda iki başlık altında incelenmiştir.

2.3.1. Çağdaş Seramik Sanatında Serbest Şekillendirme ile Seramik Bebek Üretimi Yapan Sanatçılardan Örnekler

Tezin bu bölümünde sanatçıların, kendi üretim tekniklerini ve serbest şekillendirme yöntemini kullanarak yaptıkları bebeklere yer verilmiştir. Sanatçıların seçtikleri temalara göre bazen bisküvi bazende sırlı ve renklendirilmiş, kostüm giydirilmiş seramik sanat bebekleri (art doll) incelenmiştir.

2.3.1.1. Stephanie Blythe

Stephanie Blythe, Philadelphia Sanat Üniversitesi'nde tekstil tasarımı ve sanat eğitimi almıştır. Ulusal Amerikan Bebek Sanatçıları Enstitüsü üyesidir. Sanatçı, kalıp ve serbest şekillendirme yöntemlerini kullanarak ürettiği porselen bebekleri çini boyaları ile renklendirmektedir. Her bir bebeğin kostümlerini antika tekstilden tasarlamaktadır. Antika ipekler, kadifeler, kristal metalik iplikler kullanarak bebeklerini seçtiği temaya göre giydirmektedir. Sanatçı, porselen bebekleri tasarlarken anıların, hikayelerin, hayallerin ve özlemlerin uyanışına ilham verecek eserler yapmak istemektedir. Çalışmalarını folklordan, efsanelerden, peri masallarından, büyü ve romantik temalardan ilham alarak yapmaktadır (http-55). “Caroline 1920” adlı art doll çalışmasında 1920’li yıllara ait zarif bir gelinlik giydirilmiş porselen bebeğin, iki yanında saç aksesuarı ile birleştirilmiş duvağı ve elinde gelin buketi tuttuğu görülmektedir (Görsel 2.48).

Görsel 2.48. Stephanie Blythe, “Caroline 1920”, 2012
(<https://stephanieblythe.com/portfolio-items/ladies/>, 22.11.2021)

2.3.1.2. Marina Bychkova

1982 yılında Novokuznetsk’de doğan Rus kökenli sanatçı, 2006 yılında Kanada’da Emily Carr Sanat ve Tasarım Enstitüsü’nde lisans eğitimi, 2005 ve 2008 yılları arasında kuyumculuk, takı ve mücevher eğitimleri almıştır. Çağdaş dönem art doll sanatçılarından Marina, kalıp ve serbest şekillendirme yöntemlerini kullanarak eklemli zarif ve her birinin kendi hikayesi olan porselen bebekler üretmektedir. Çalışmalarında edebi eserlerden, tarihi figürlerden ve masal kahramanlarından ilham almaktadır. İnsanın üzüntü, acı, öfke ve sevinç gibi duygularını gerçekçi bir figürle yansıtmaktadır. Bebeklerine değerli taşlar ve nesnelerden oluşan gösterişli kostümler giydirmektedir. Bir masal kahramanından ilhamla tasarladığı “Cindirella” adlı eklemli porselen bebeğe el yapımı ve işlemeli altı parçadan oluşan kostüm giydirilmiştir (http-56) (Görsel 2.49).

Görsel 2.49. Marina Bychkova, “Cindirella”, 2015
(<https://www.enchanteddoll.com/cindirella2>, 21.05.2021)

2.3.1.3. Oksana Sakharova

Rus sanatçı Oksana Sakharova, 2008 yılında porselen sanat bebekleri (Art doll) yapmaya başlamıştır. Rusya Yaratıcı Sanatçılar Birliği ve Ulusal Amerikan Bebek Sanatçıları Enstitüsü üyesidir. Sanatçı, kalıp ve serbest şekillendirme yöntemlerini kullanarak ürettiği porselen bebekleri sır üstü boyalar ile renklendirmektedir. Her bir porselen sanat bebeğini seçtiği temaya göre kendi tasarladığı kostümlerle giydirmiştir. Art Nouveau dönemi sanatçısı Alphonse Mucha'nın resimlerinden ilham alarak tasarladığı “Zambak” adlı çalışmasında parian porselen kullanmış ve bebeği sır üstü boyalarla renklendirmiştir. Bebeği antika kumaşlar ve dantellerle giydirdiği görülmektedir (http-57) (Görsel 2.50).

Görsel 2.50. Oksana Sakharova, “Zambak”, 2015
(<https://www.oksanasakharova.com/kukly-2015>, 22.11.2021)

2.3.1.4. Inga Ivashchenko

1967 yılında Lugansk’da doğan Rus sanatçı Inga Ivashchenko, 1995 yılında Murmansk Arktik Devlet Üniversitesi, Sanat ve Grafik Fakültesi’nden mezun olmuştur. Murmansk Bölge Kukla Tiyatrosu, Devlet Televizyon ve Radyo Yayın Şirketi Murman’da dekoratör olarak çalışmıştır. Moskova Sanatçılar Birliği ve Ulusal Amerikan Bebek Sanatçıları Enstitüsü üyesidir. 1992 yılından beri bebekleri birçok ülkede

sergilenmiş ve Rusya, Japonya, Almanya, Fransa, Norveç, Portekiz ve Amerika’da galeriler ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. Sanat bebeği yapımına 1998 yılında başlamıştır. Sanatçı, bebek yapımında elde ipeksi bir his bıraktığı için parian porselen kullanmıştır. Çoğunlukla porseleni renklendirmeden kullanmayı tercih etmiştir. Bunun nedeni günün farklı saatlerinde ışığın değişimi ile farklı etkiler yakalamak ve izleyicilerin ruh haline göre bebekleri yorumlamalarını sağlamaktır. Sanatçı, bebeklerin üretim sürecinde bütün aşamaları kendi gerçekleştirmektedir. Serbest şekillendirilen bebek modeli, alçı kalıp, porselen döküm ve rötuş sonrası 1220 °C’de pişirim süreçlerini izleyerek üretmektedir. Porselen bebeklerin her birinin ayrı hikayesi vardır. Genellikle doğadan, tarihi karakterlerden ve kültürlerden ilham alarak bebeklerini ve kostümlerini kendi tasarlamaktadır. “Bird Girl” adlı çalışmasında parian porselen renklendirilmeden yalın halde kullanılmıştır. Bebeğin üzerinde bulunan kırmızı elbisesinin yaka, kol ve etek uçları beyaz dantel, ayağında ise kırmızı çorap ve pabuç ile kostümü tamamlanmıştır (I. Ivashchenko, kişisel iletişim, Kasım 2021) (Görsel 2.51).

Görsel 2.51. Inga Ivashchenko, “Bird Girl”, 2016
(<https://www.porcelainstory.com/1?pgid=jrv7xty5-e533111e-551d-4078-aa7-22c8e41dded9>,
24.11.2021)

2.3.1.5. Alexandra-Camelia Stanciu

1988 yılında doğan Romen sanatçı Alexandra-Camelia Stanciu, illüstratör ve grafik tasarımcısıdır. Sanatçının porselen bebek tutkusu lise yıllarında Marina Bychkova'nın porselen bebeklerine hayranlığı ile başlamıştır. 2017 yılında Romen mitolojisinden ilhamla porselen bebekler yapmaya karar vermiştir. Her biri ayrı hikayesi olan eklemlili porselen sanat bebekleri (art doll) yaptığını ve giysilerini tasarladığını vurgulamıştır (A. C. Stanciu, kişisel iletişim, Kasım 2021). Sanatçı Romen mitolojisinde ay, orman ve aile tanrıçası anlamlarına gelen “Bendis” adlı porselen bebek çalışmasını Romen folkloru ve mitolojisinden ilham alarak tasarlanmıştır. Dönemin rahibeleri tarafından giyilen kolları kıvrıldığında sonsuzluğun kadim sarmalını oluşturduğuna inanılan, uzun kollu giysi porselen bebeğe giydirilmiştir. Aynı zamanda geleneklerine göre kırsal kesimde yaşayan ebeler, bu giysileri giyerek bir çocuğun doğumuna yardım ederse, doğumun çok kolay olacağına inanmışlardır (http-58) (Görsel 2.52).

Görsel 2.52. Alexandra-Camelia Stanciu, “Bendis”, 2017
(<https://allustration.ro/portfolio/bendis-ooak-porcelain-art-doll/>, 18.11.2021)

2.3.1.6. Zulu Kam

1986 yılında Hong Kong’da doğan Çinli sanatçı Zulu Kam, Hong Kong’da moda tasarımı eğitimine devam etmektedir. Çocukluğundan itibaren annesi ona oyuncak ve kıyafet yapımını öğretmiş ve resim yapmaya teşvik etmiştir. Ortaokuldayken bir gün arkadaşlarıyla birlikte alışverişe gittiğinde korsan kostümlü Japon BJD (bilyeli eklemli bebek) almak istemiş fakat parası olmadığından alamamıştır. O günden sonra kendi çabalarıyla oyuncak bebek yapmaya başlamıştır. Daha sonra Hong Kong’da porselen bebek sanatçılarından bebek yapımı hakkında bilgiler almıştır. İlk bebek tasarımını ise 2008 yılında yapmıştır. Başlangıçta Japon ve Kore animasyon tarzında bebekler yapmış, sonrasında ise kendine özgü moda bebekleri üretmiştir. Bebeklerinin gövdelerini çoğunlukla çiçek ve iskelet dövmeleri ile dekorlamaktadır. Art doll olarak tanımlanan bebeklerini Zu-Luminous Doll adı ile markalaştırmıştır. Bebek yapımında porselenin işlenmesi ve renklendirilmesinin uzun zaman aldığını ancak pişirme aşamasından sonra cilt gibi bir dokuya sahip olduğundan porseleni tercih ettiğini vurgulamıştır (Z. Kam, kişisel iletişim, Kasım 2021). “Writer” adlı eklemli porselen bebek çalışmasında Fransız şapkası takmış, siyah tül bir elbise giymiş genç bir kadın görülmektedir (Görsel 2.53).

Görsel 2.53. Zulu Kam, “Writer”, 2017
(<https://www.zu-luminousdoll.com/gallery?lightbox=dataItem-j32fnhaz4>, 22.11.2021)

2.3.1.7. Aline Ogura

1985 yılında Sao Paulo’da doğan Brezilyalı Aline Ogura, Bitki Genetiği alanında doktora yapmış bir bilim insanıdır. Eklemlili porselen bebek sanatını Rus eğitimci Ludmila Kibanova’dan öğrenmiş ve devamında bir seramik atölyesinde aldığı eğitimle porselen bebek yapmaya başlamıştır. 2020 yılından beri porselen bebek sanatçısı olarak bebek üretimini bir yaşam biçimi haline dönüştürmüştür. Bir bilim insanı olarak aldığı eğitimin bebek yapımını öğrenmesinde çok önemli olduğuna inanmıştır. Bebek yapım aşamasında ilk önce porseleni elle şekillendirmiş ve bebek prototipi oluşturmuştur. Sonrasında bebeğin her bir parçasının alçı kalıbını almıştır. Bir bebeğin yapımı sekiz hafta sürmüş ve 1220 °C’de pişirilmiştir. Bebeklerin her birinin farklı hikayesi vardır. Hikayelerine göre bebek kostümlerini kendisi tasarlamıştır. “Mimi” adlı porselen bebek çalışmasında 1895 yapımı La boheme operasının bir karakterinden ilham aldığını vurgulamıştır (A. Ogura, kişisel iletişim, Kasım 2021). Mimi karakterine uzun kollu mavi bir elbise üzerine beyaz önlük giydirilmiştir. Örgülü kıvrıl saçları beyaz kurdele ile bağlanmış, başına beyaz başlık takılmış ve yüzündeki masum ifade açığa çıkarılmıştır (Görsel 2.54).

Görsel 2.54. Aline Ogura, “Mimi”, 2021
(<https://www.instagram.com/p/CVLheWslSe7/>, 24.11.2021)

2.3.2. Çağdaş Seramik Sanatında Hazır Endüstriyel Seramik Parçalar Kullanarak Seramik Bebek Üretimi Yapan Sanatçılardan Örnekler

Tezin bu bölümünde sanatçıların, dekorlu ve sırlı hazır seramik parçaları veya farklı materyallerle hazır endüstriyel seramik parçaları yeniden tasarlayarak yeni bir sanat bebeği formu oluşturdukları incelenmiştir.

2.3.2.1. Bouke de Vries

1960 yılında Hollanda’da doğan sanatçı Bouke de Vries; Tasarım Akademisi’nde, Eindhoven, Hollanda’da tasarım eğitimi, Central St. Martin's, Londra’da tekstil üzerine eğitimini tamamladıktan sonra West Dean College’de seramik konservasyonu ve restorasyonu okumuştur. Bir restoratör olarak sanat eserlerinde kırılmış, parçalanmış seramikleri yeniden tasarlayarak “yıkım güzelliği” adını verdiği yeni eserler üretmektedir. Sanatçı çok parçalı eserlerinde, tarihi Çin porselen ürünleri, asamblaj tekniği kullanarak yeni figürlere dönüştürmektedir (Görsel 2.55). Bouke de Vries, “Bir Kırık Bulutun İçinde Guan Yin” adlı eserinde 17. yüzyıla ait Çin hazır porselen parçalarını, Budist merhamet ve nezaket tanrıçası Guan Yin heykelciği ile birleştirerek yeni bir figür ortaya çıkarmıştır (http-59) (Görsel 2.56).

Görsel 2.55. Bouke de Vries, “Binge Drinker”, 27x21x29 cm, 2010
(https://boukedevries.com/wp-content/gallery/WORKS/3_2010.jpg, 03.12.2020)

Görsel 2.56. Bouke de Vries, “Bir Kırık Bulutun İçinde Guan Yin”, 77x27x27 cm, 2019
(<https://www.artsy.net/artwork/bouke-de-vries-guan-yin-in-a-cloud-of-shards>, 26.11.2020)

2.3.2.2. Andrea Salvatori

1975 yılında İtalya’da doğan sanatçı Andrea Salvatori, 1995 yılında Faenza Seramik Sanat Enstitüsü’nden, 2000 yılında ise Bologna Accademia di Belle Arti Heykel bölümünden mezun olmuştur. Avrupa’da bit pazarlarından topladığı Meissen porselen, Murano vazolar, Ginori dönemi buluntu seramik nesneleri ironik ve esprili bebeklere dönüştürmektedir (http-60). Sanatçı çalışmalarında hazır seramik bebeklerin kafalarına buluntu vazo yerleştirerek asıl yüzlerini kapatıp, gizli bir yüzü ortaya çıkarmaktadır (Görsel 2.57).

Görsel 2.57. *Andrea Salvatori, "Invasata", 28x21 cm, 2016*
(https://www.1stdibs.com/furniture/decorative-objects/sculptures/abstract-sculptures/invasata-porcelain-sculpture-andrea-salvatori-contemporary-italy/id-f_21043172/, 04.04.2021)

2.3.2.3. Fugı Naim

1974 doğumlu İsraili sanatçı Fugı Naim, Bezalel Academy of Arts and Design’da Takı ve Moda Bölümü’nde eğitim almıştır. Sanatçıyı oyuncak bebekler ve figürinler her zaman çok etkilemiştir. Çocukken büyükbabasının evinde dünyanın dört bir yanından gelen koleksiyon bebekleri ve sanat eserleri ile uzun zaman geçirmiştir. Çalışmalarının arkasındaki fikir, mevcut oyuncak bebekleri kullanmaktır. Yıllar geçtikçe çeşitli stil, şekil ve malzemelerle çok sayıda bebekler tasarlamıştır. Bebekleri yeni biçimlerde hayata döndürmek, icat etmek, her bir bebeğe kendi benzersiz dokunuşunu ve hislerini eklemek için ilham veren bebekler bulmuştur (http-61). Belirlediği konulara göre ürünlerini tasarlamakta ve çalışmalarında canlı renkler kullanmayı tercih etmektedir. Eserlerinde ürettiği bebek kafalarını, hazır endüstriyel çaydanlık ve çeşitli kaseler ile birleştirerek kullanmaktadır (Görsel 2.58, 2.59).

Görsel 2.58. *Fugı Naim, “Dolls”, 2017*
 (<https://i.pinimg.com/originals/c2/01/e1/c201e125fd491c1d46a9d124c887b785.jpg>, 17.11.2020)

Görsel 2.59. *Fugı Naim, “Teapot”, 2017*
 (<https://tr.pinterest.com/pin/503066220868244658/>, 17.11.2020)

2.3.2.4. Noa Holtzshtein

1971 yılında İsrail’de doğan sanatçı Noa Holtzshtein, Beit Berl Koleji’nde sanat eğitimini tamamladıktan sonra kariyerine ressam ve seramikçi olarak devam etmiştir. Eserlerinde hazır nesne (ready-made), pop art ve asamblaj sanatından öğeleri birleştirmektedir. Bebekleri, modern sanatın keskinliğine ve eski dünyanın nostaljisine sahiptir. Çalışmalarında Bauhaus tasarımcısı Oskar Schlemmer’den esinlenmiştir (http-62). Sanatçı, eserlerinde renk ve desenleri uyumlu hazır endüstriyel seramik kapları, eski porselen bebek kafaları ile birleştirerek yeni bebek formlarını tamamlamaktadır (Görsel 2.60, 2.61).

Görsel 2.60. Noa Holtzshtein, “Pierrot”, 19x13 cm, 2019

(<https://tutika.com/collections/desk-sculpture/products/pierrot-porcelain-figure>, 08.12.2020)

Görsel 2.61. Noa Holtzshtein, “Geometrik küçük palyaço”, 45x18 cm, 2019

(<https://www.etsy.com/listing/802350373/assemblage-art-black-and-white-ceramic?ref=related-1&frs=1>, 23.11.2020)

2.3.2.5. Frida Badoux

1945 yılında doğan sanatçı Frida Badoux, Amsterdam’da moda aksesuarları ve iç mekan ürün tasarımı yapmaktadır. Eski porselen bebek kafalarını, eski ve buluntu endüstriyel seramik parçalarla bir araya getirerek yeni bir bebek oluşturmaktadır (http-63). Altın rengiyle dekorlanan porselen bebek kafaları dikkatleri bebeklerin üzerine çekmektedir. Her biri ayrı temalar seçilerek oluşturulan bebekler günün moda unsurlarını da yansıtmaktadır (Görsel 2.62, 2.63).

Görsel 2.62. Frida Badoux, “Kırmızı gül ile mavi kız”, 25x15 cm, 2019
(<https://sillegallery.com/kunst/blue-girl-with-red-rose/>, 04.11.2021)

Görsel 2.63. Frida Badoux, “Mavi kız”, 25x15 cm, 2019
(<https://www.fridabadoux.com/225448852/blue-girl-125-euro>, 04.11.2021)

2.3.2.6. Lorelie Kay

1966 yılında doğan Lorelie Kay, 1995 yılında Buena Vista Üniversitesi'nde Sanat alanında lisans eğitimi almıştır. 2007 yılında Lorelie Kay Design adıyla kurduğu sanat atölyesinde çalışmalarını sürdürmektedir. Antika eski ve yeni malzemelerle asamblaj sanatı yapmaktadır. Tasarımlarında kullandığı Frozen Charlotte porselen bebek parçalarını çoğunlukla porselen çaydanlıklarla birleştirdiği asamblaj eserlerinin her biri kendine özgüdür (http-64) (Görsel 2.64).

Görsel 2.64. Lorelie Kay, “Lucy Bebek”, 2020
(<https://www.etsy.com/hk-en/listing/252489600/>, 31.10.2021)

2.3.2.7. Shenna Shepard

1961 yılında Pepperell, Massachusetts'te doğan Shenna Shepard, Tufts Üniversitesi'nde Mühendislik-Psikoloji alanında lisans ve Rutgers Üniversitesi'nde Klinik Psikoloji alanında doktora yapmıştır. Çocukluğundan beri örgü, tığ işi, fotoğrafçılık ve üç boyutlu kağıt kolaj gibi çeşitli el sanatlarıyla uğraşmıştır. Erken yaşlarda atık ürünleri değerlendirme olgusu içinde köklü bir şekilde gelişmiş ve atık

ürünleri dönüştürerek, yeniden kullanmıştır. Eserlerine 1880’lerden kalma Viktorya Dönemi evi, antika dükkanlarında ve fuarlarda gördüğü bebekler ilham kaynağı olmuştur (http-65). Eski ve buluntu endüstriyel seramik ürünlerle bebek figürleri üretmektedir. Asamblaj tekniğini kullanarak oluşturduğu bebekleri farklı porselen kaplar, cam kaseler, eski porselen bebek parçaları, örgü ve danteller ile birleştirerek oluşturmaktadır (Görsel 2.65, 2.66).

Görsel 2.65. *Shenna Shepard, “Sonbahar”, 2020*
(<http://www.shennashepard.com/new-pieces.html>, 11.12.2020)

Görsel 2.66. Shenna Shepard, “Flo Bleu”, 2020
(<http://www.shennashepard.com/new-pieces.html>, 11.12.2020)

Çağdaş seramik sanatında serbest şekillendirme ile seramik bebek üretimi yapan sanatçılardan eser örnekleri incelendiğinde; seramik ürün grupları içerisinde piramidin en tepe noktasına yerleşmiş olan porseleni tercih ettikleri görülmüştür. Araştırmada çağdaş seramik sanatının ilk dönemlerinde “seramik bebek” adı altında eser üreten sanatçılara rastlanmamıştır. Çoğunlukla figüratif seramik heykel, heykelcik, figür, figürin, form gibi adlandırmalar başlığı altında eserler üretilmiştir. Günümüz sanatçılarının sanat bebekleri (art doll) adı altında porselen bebekler yaptıkları görülmüştür. Çağdaş seramik sanatında hazır endüstriyel seramik parçalar kullanarak bebek üretimi yapan sanatçılardan eser örnekleri incelendiğinde ise; dekorlu ve sırlı hazır seramik parçaları veya farklı materyallerle hazır endüstriyel seramik parçaları birleştirerek bebek üretimi yaptıkları görülmüştür. Yeni oluşan bebek formlarının her biri birer sanat bebeği niteliğindedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. HAZIR ENDÜSTRİYEL SERAMİK ÜRÜNLER KULLANILARAK YAPILAN KİŞİSEL UYGULAMALAR

3.1. Hazır Endüstriyel Seramik Ürünler Kullanılarak Yapılan Seramik Bebeklerin Uygulama Aşamaları

Tezin birinci ve ikinci bölümünde yapılan araştırmalar sonucu birçok çağdaş seramik ve farklı disiplinlerden sanatçıların eserlerinde hazır endüstriyel seramik ürün kullandığı görülmüştür. Eserlerinde hazır endüstriyel seramik ürünleri tercih eden sanatçılar, duygu ve düşüncelerini bazen naif bazen protest duruşlarıyla güçlü bir ifade aracı olarak kullanmıştır. Araştırmacı tarafından çağdaş seramik sanatında hazır endüstriyel seramik ürünlerin sanat objesi olarak kullanım olanakları irdelenmiştir.

Tezin uygulama bölümünde araştırmacının hazır endüstriyel seramik ürünleri asıl işlevinden soyutlayarak seramik bebek formları üzerinden yeni sanat objesine dönüşüm süreci anlatılmıştır. Araştırmacının 2018 yılında başladığı “Bebekler Diyarı” adını verdiği uygulamalarında konu olarak dünya’nın farklı coğrafyalarında bulunan ve kültürel kodlarını yansıtan bebek örnekleri seçilmiştir.

Araştırmacı, “Hazır Endüstriyel Seramik Ürünlerin Sanat Objesi Olarak Kullanımı: Seramik Bebekler” adlı tez çalışmasında hazır endüstriyel seramik ürünler kullanmıştır. Çoğunlukla sofras seramiklerini kullanmayı tercih etmiş ve farklı amaçlarla kullanılan seramik ürünleri işlevi dışında yeni formlara dönüşebileceğini vurgulamak istemiştir. Seramik bebek uygulamalarında seramik üreticilerinden bisküvi pişirimi yapılmış ürünler temin edilmiştir. Araştırmacı tasarımın ilk aşamasında bisküvi pişirimi yapılmış ürünleri bir araya getirerek kurgulamış ve eskizlerini yapmıştır. Belirlediği konular doğrultusunda (bu konular aşağıda belirtilmiştir) ürünlerin dekor desenleri tasarlanmış, bu desenler seramik boyaları ile dekorlanmıştır. Dekorlanan ürünler sırlanmış ve 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında sırlı pişirimi gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalar sonucunda yeni sanat bebekleri ortaya çıkmıştır. Belirlenen konular doğrultusunda yapılan seriler aşağıda başlıklarıyla ele alınmıştır.

3.1.1. Mizuki Serisi

Tez çalışması kapsamında yapılan ilk uygulama, “Mizuki” adlı seramik bebek serisidir. Mizuki, Japonya’nın geleneksel Kokeshi bebeğinin yapımında kullanılan bir ağaç türüdür. Aynı zamanda “su ağacı” anlamı taşıyan mizuki, çok nemli olduğundan ateşe dayanıklıdır. Bu ağaçtan yapılan bebeklerin tılsımlı olduğuna ve sahip olan kişileri yangından koruduğuna inanılır (http-66). Araştırmacı, asıl malzemesi ahşap olan ve tılsım özelliği olduğuna inanılan Kokeshi bebekten ilhamla hazır endüstriyel seramik ürünler kullanarak “Mizuki” serisini iki boyutlu duvar panosu ve üç boyutlu bebek formunda tasarlamıştır. Bisküvi pişirimi yapılmış olan seramik vazoyu gövde, nar formunu ise kafa olarak kurgulamıştır. İki parçadan oluşan figür sıraltı ve sırüstü seramik boyaları ve puar ile dekorlanmış, sırlanarak 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında pişirimi yapılmıştır. Pişirimi yapılan ürünler seramik yapıştırıcı ile birleştirilerek seramik bebek formunu tamamlamıştır (Görsel 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5).

Görsel 3.1. Mizuki eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

Görsel 3.2. “Mizuki Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

Görsel 3.3. Müge Arın, “Mizuki Serisi”, 8,5x8,5x23 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2020 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

Görsel 3.4. “Mizuki Serisi Duvar Panosu”, Bisküvi ve dekorlu ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.5. Müge Arın, “Mizuki Serisi Duvar Panosu”, 4,5x30x50 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

3.1.2. Sarafan Serisi

Tez çalışması kapsamında yapılan ikinci uygulama, “Sarafan” adlı seramik bebek serisidir. Sarafan, Rus kadınlarının giydiği çiçek ve çizgisel desenli, çok renkli folklorik bir giysidir. Yıllar içerisinde bu giysi üzerinde değişiklikler olsada Rusya’nın sosyo-kültürel bir mirası olarak kalmıştır. Çoğunlukla Matruşka bebekleri sarafan kıyafetleri ile tasvir edilmiştir (http-67). Araştırmacı, asıl malzemesi ahşap olan Matruşka bebekten ilhamla hazır endüstriyel seramik ürünler kullanarak “Sarafan” serisini tasarlamıştır. Bisküvi pişirimi yapılmış olan seramik lale formunu kafa, çan formunu gövde, yuvarlak vazoyu ise etek olarak kurgulamıştır. Üç parçadan oluşan seramik figürler sıraltı seramik boyaları ve puar ile dekorlanmış, sırlanarak 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında pişirimi yapılmıştır. Pişirimi yapılan ürünler seramik yapıştırıcı ile birleştirilerek seramik bebek formunu tamamlamıştır (Görsel 3.6, 3.7, 3.8).

Görsel 3.6. Sarafan eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

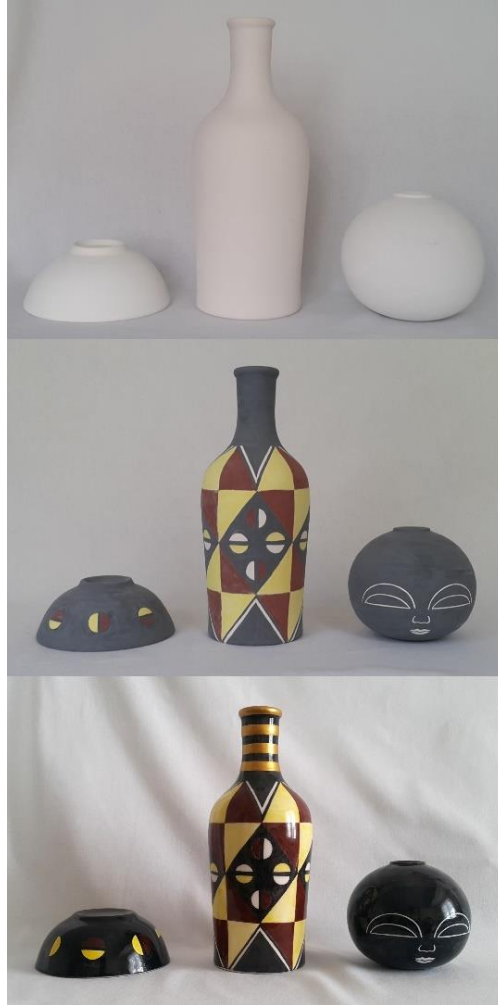
Görsel 3.7. “Saraşan Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

Görsel 3.8. Müge Arın, “Saraşan Serisi”, 13x13x24 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2020 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

3.1.3. Umut Serisi

Tez çalışması kapsamında yapılan üçüncü uygulama, “Umut” adlı seramik bebek serisidir. Afrika’da çocuk sahibi olmayı umut eden kadınların ahşaptan yaptığı ve yanlarından hiç ayırmadıkları Akuaba bebeğin bir tılsım olduğuna inanılmıştır. Araştırmacı, asıl malzemesi ahşap olan Akuaba bebekten ilhamla hazır endüstriyel seramik ürünler kullanarak “Umut” serisini iki boyutlu duvar panosu ve üç boyutlu bebek formunda tasarlamıştır. Bisküvi pişirimi yapılmış olan seramik yuvarlak nazarlık formunu kafa, şişe ve bardak formunu gövde, kase formunu ise ayak olarak kurgulamıştır. Üç parçadan oluşan seramik figür sıraltı ve sırüstü seramik boyaları ile dekorlanmış, sırlanarak 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında pişirimi yapılmıştır. Pişirimi yapılan ürünler seramik yapıştırıcı ile birleştirilerek seramik bebek formunu tamamlamıştır (Görsel 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14).

Görsel 3.9. “Umut Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.10. Müge Arın, “Umut Serisi”, 12,5x12,5x39 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.11. “Umut Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.12. Müge Arın, “Umut Serisi”, 12,5x12,5x30 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.13. “Umut Serisi Duvar Panosu”, Bisküvi ve dekorlu ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.14. Müge Arın, “Umut Serisi Duvar Panosu”, 4x30x30 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

3.1.4. Türkan Serisi

Tez çalışması kapsamında yapılan dördüncü uygulama, “Türkan” adlı seramik bebektir. “Türkan” adının anlamı; güzel kız ve kraliçedir. Türkan serisinde, Barbie bebekten ilham alınmıştır. Barbie bebekler zaman içerisinde çeşitli meslek gruplarından, ünlü kişilere, farklı vücut ölçülerinden, saç ve ten renklerine kadar çeşitli biçimlerde üretilmiştir. Araştırmacı, asıl malzemesi plastik olan Barbie bebeğin hazır endüstriyel seramik ürünler kullanarak tasarlamıştır. Bisküvi pişirimi yapılmış olan seramik fincan formunu kafa ve gövde, kaseleri ise etek olarak kurgulamıştır. Altı parçadan oluşan seramik figür sıraltı seramik boyaları ile dekorlanmış, sırlanarak 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında pişirimi yapılmıştır. Pişirimi yapılan ürünler seramik yapıştırıcı ile birleştirilerek seramik bebek formunu tamamlamıştır (Görsel 3.15, 3.16, 3.17).

Görsel 3.15. *Türkan eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)*

Görsel 3.16. *“Türkan Serisi”, Bisküvi ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)*

Görsel 3.17. Müge Arın, “Türkan Serisi”, 13x13x24 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2019 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)

3.1.5. Anadolu Serisi

Tez çalışması kapsamında yapılan beşinci uygulama, “Anadolu” adlı seramik bebek serisidir. Asya ile Avrupa arasında bir köprü ve binlerce yıldır uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan Anadolu zengin bir kültüre sahiptir. Bu zengin kültürel miraslardan biri de günümüze ulaşan geleneksel kıyafetlerdir. Anadolu kadınlarının özellikle düğünlerde ve bayramlarda giydikleri geleneksel kıyafetlerinden ve folklorik bebeklerden ilhamla “Anadolu” serisini iki boyutlu duvar panosu ve üç boyutlu bebek formunda tasarlamıştır. Araştırmacı, bisküvi pişirimi yapılmış olan hazır endüstriyel seramik kahve fincanlarını kafa, büyük ve küçük kahve fincanlarını gövde olarak kurgulamıştır. Üç ve beş parçadan oluşan seramik figürler sıraltı ve sırüstü seramik boyaları ile dekorlanmış, sırlanarak 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında pişirimi yapılmıştır. Pişirimi yapılan ürünler seramik yapıştırıcı ile birleştirilerek seramik bebek formunu tamamlamıştır (Görsel 3.18, 3.19, 3.20, 3.21, 3.22, 3.23).

Görsel 3.18. “Anadolu Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.19. Müge Arın, “Anadolu Serisi”, 10x10x26 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.20. “Anadolu Serisi”, Dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.21. Müge Arın, “Anadolu Serisi”, 9x9x25 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.22. “Anadolu Serisi Duvar Panosu”, Bisküvi ve dekorlu ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.23. Müge Arın, “Anadolu Serisi”, 4x30x30 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

3.1.6. Melodi Serisi

Tez çalışması kapsamında yapılan altıncı uygulama, “Melodi” adlı seramik bebektir. Melodi, belirli bir duyguyu ifade etmek için bir araya getirilen notalar dizisidir. Aynı zamanda ses dizisi anlamında ve müziğin en bilinen unsurlarındandır. Müzik duyguları yansıtan sanat alanlarından biridir. En eski müzik eseri ise Antik Yunan Dönemi’ne ait “Seikilos’un Şarkısı” adıyla bilinen yazıttır. Yazıtta bulunan Lirik şiirin harfleri üzerine yerleştirilmiş olan melodi simgelerinin bulunması müziksel olarak yorumlanmasına olanak sağlamıştır. Seikilos’un şarkısının sözleri;

Yaşadığın sürece parla,

Tasayı at bir kenara,

Yaşam ancak kısa süreliğine var,

Ve bu sürenin de bir sonu var ([http-68](http://68)).

Araştırmacı, Antik Yunan Dönemi’ne ait olan lirik şiirden ve Boiotia (Çan) bebekten ilhamla hazır endüstriyel seramik ürünler kullanarak “Melodi” serisini yapmıştır. Bisküvi pişirimi yapılmış olan seramik mumluk formunu kafa ve gövde, çan formunu ise şapka olarak kurgulamıştır. İki parçadan oluşan seramik figür sıraltı ve sırustü seramik boyaları ile dekorlanmış, sırlanarak 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında pişirimi yapılmıştır. Pişirimi yapılan ürünler seramik yapıştırıcı ile birleştirilerek seramik bebek formunu tamamlamıştır (Görsel 3.24, 3.25, 3.26, 3.27).

Görsel 3.24. “Melodi Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.25. Müge Arın, “Melodi Serisi”, 12x12x20 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.26. “Melodi Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

Görsel 3.27. Müge Arın, “Melodi Serisi”, 15x15x26 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2021 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2021)

3.1.7. Leda Serisi

Tez çalışması kapsamında yapılan yedinci uygulama, “Leda” adlı seramik bebektir. Yunan mitolojisinde adı geçen Leda, Aitolia kralı Thestios’un kızı ve Sparta kralı Tyndareos’un karısıdır. Mitolojiye göre Zeus, Leda’yı görür, aşık olur ve yanına beyaz bir kuğu olarak yaklaşır. Bu birliktelikten Leda’nın, iki ikiz çocuğu olur. Zeus’tan Helena ve Kastor, eşi Sparta kralı Tyndareos’tan ise; Klytaimestra ve Polydeukes adlarında dört çocuğu olur (Cömert, 2014).

Yunan mitolojisinde anlatılan Leda’nın iki ikiz çocuklarından ve Antik Yunan dönemi seramik bebeklerden ilhamla araştırmacı, “Leda” serisini yapmıştır. Bisküvi pişirimi yapılmış olan hazır endüstriyel seramik testi formlarını kafa, kahve fincanlarını gövde, küçük kase formlarını ise etek olarak kurgulamıştır. Beş parçadan oluşan seramik figürler sıraltı seramik boyaları ile dekorlanmış, sırlanarak 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında pişirimi yapılmıştır. Pişirimi yapılan ürünler seramik yapıştırıcı ile birleştirilerek seramik bebek formunu tamamlamıştır (Görsel 3.28, 3.29, 3.30, 3.31).

Görsel 3.28. Leda eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)

Görsel 3.29. “Leda Serisi”, Dekorlu ürünlerin yapım aşaması (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)

Görsel 3.30. “Leda Serisi”, Sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)

Görsel 3.31. Müge Arın, “Leda Serisi”, 8x8x18cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2019 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)

3.1.8. Helena Serisi

Tez çalışması kapsamında yapılan sekizinci uygulama, “Helena” adlı seramik bebektir. Yunan mitolojisinde yer alan Üç Güzeller efsanesine göre; Olympos’ta yapılan bir düğüne çağrılmayan kavga tanrıçası Eris’in “en güzeline” yazılı altın elmayı düğünde ortaya atıp gitmesiyle güzellik yarışı başlar. Üç büyük tanrıça Aphrodite, Athena ve Hera bu güzellik yarışmasına katılır. Zeus, Troya kralı Priamos’un oğlu Paris’i en güzeli seçip, elmayı vermesi için görevlendirir. Üç tanrıça Paris’in kendilerini seçmesine karşılık Hera; Asya krallığını, Athena; sonsuz akıl ve başarıyı, Aphrodite ise; Helena’nın aşkını verebileceğini söyler. Paris, Spartalı Helena’nın aşkına karşılık Aphrodite “en güzeline” yazılı altın elmayı verir (Erhat, 2007).

Yunan mitolojisinde yer alan Üç Güzeller efsanesinden ilhamla araştırmacı, üç tanrıçayı sembolize eden “Helena” serisini yapmıştır. Bisküvi pişirimi yapılmış olan hazır endüstriyel seramik lale formunu kafa, çan formunu gövde, çiçek şeklindeki kase formlarını ise etek olarak kurgulamıştır. Altı parçadan oluşan seramik figürler sıraltı seramik boyaları ve puar ile dekorlanmış, sırlanarak 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında pişirimi yapılmıştır. Pişirimi yapılan ürünler seramik yapıştırıcı ile birleştirilerek seramik bebek formunu tamamlamıştır (Görsel 3.32, 3.33, 3.34).

Görsel 3.32. Helena eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

Görsel 3.33. “Helena Serisi”, Bisküvi, dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

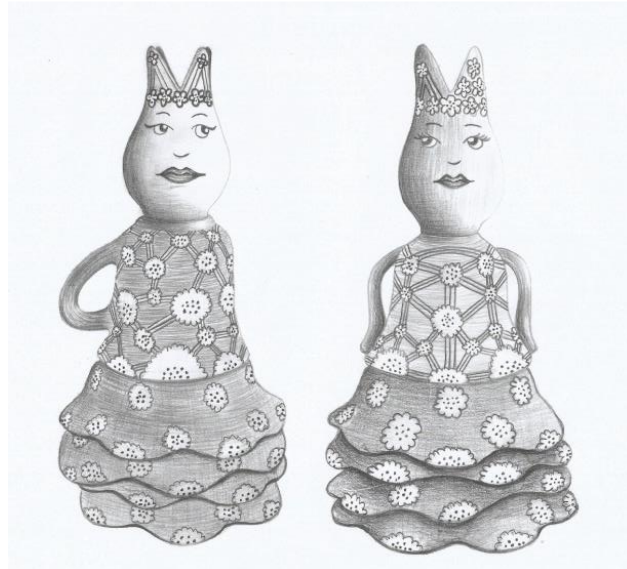

Görsel 3.34. Müge Arın, “Helena Serisi”, 10x10x18 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2020 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

3.1.9. Hana Serisi

Tez çalışması kapsamında yapılan dokuzuncu uygulama, “Hana” adlı seramik bebektir. Japon mitolojisine göre; Japonya’da zamanın başlangıcı Amaterasu adlı güneş tanrıçasının dünya düzenini kurması için torunu Ninigi no Mikoto’yu yeryüzüne göndermesiyle başlar. Ninigi no Mikoto deniz kıyısında gezerken dağ tanrısının kızı Kono hana no sakuya hime (çiçekler kadar güzel bir kadın) ile tanışır, aşık olur ve evlenmek ister. Dağ tanrısı büyük kızı kaya prensesi Iwa Naga ile evlenmesini önerir. Kaya prensesi Iwa Naga ile evlenmediğinde yaşamının taşlar gibi kalıcı ve uzun ömürlü olmak yerine çiçekler gibi kısa ve geçici olacağını söyler. Ancak buna rağmen Ninigi no Mikoto evlenmeyi reddeder, doğa tanrıçası ve çiçek prensesi olarak bilinen Kono hana no sakuya hime ile evlenir (<http-69>).

Japon mitolojisinde yer alan bu hikayeden ilhamla Japonca çiçek anlamına gelen “Hana” serisi yapılmıştır. Araştırmacı, bisküvi pişirimi yapılmış olan seramik lale formunu kafa, kahve fincanını gövde, çiçek şeklindeki kase formlarını ise etek olarak kurgulamıştır. Altı parçadan oluşan seramik figürler sıraltı seramik boyaları ve puar ile dekorlanmıştır. 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında pişirimi yapılmıştır. Pişirimi yapılan ürünler seramik yapıştırıcı ile birleştirilerek seramik bebek formunu tamamlamıştır (Görsel 3.35, 3.36, 3.37, 3.38).

Görsel 3.35. *Hana eskizi (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)*

Görsel 3.36. “Hana Serisi”, Bisküvi ve dekorlu ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

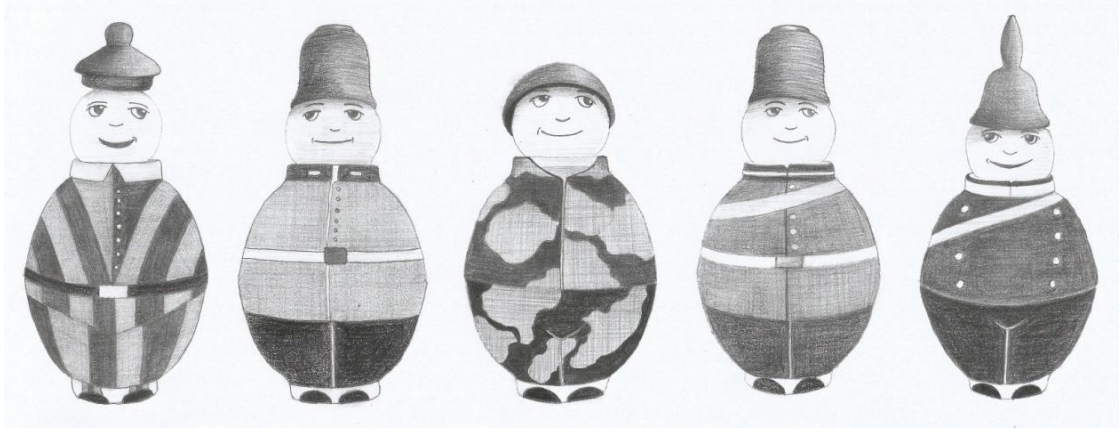
Görsel 3.37. “Hana Serisi” Sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

Görsel 3.38. Müge Arın, “Hana Serisi”, 10x10x19 cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2020 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2020)

3.1.10. Asker Serisi

Tez çalışması kapsamında yapılan onuncu uygulama, “Asker” adlı seramik bebektir. Antik Yunan, Anadolu ve Roma Dönemlerinde erkek çocuklarının seramikten yapılan oyuncak asker bebekler ile oynadıkları bilinmektedir. Erkek çocuklarını eğitmek ve gelecekte iyi birer savaşçı asker olabilmeleri için asker bebekler bir araçtır. Araştırmacı; Yunan, Anadolu ve Roma Dönemi’nde yapılan Asker bebeklerden ve farklı coğrafyalarda kullanılan asker kıyafetlerinden ilhamla hazır endüstriyel seramik ürünler kullanarak mizahi bir yorum yapmıştır. Bisküvi pişirimi yapılmış olan seramik nazarlık formunu kafa, büyük kase formlarını gövde, farklı boyutlardaki formları (fincan, küçük kase, çan, çaydanlık kapağı) ise şapka olarak kurgulanmıştır. Dört parçadan oluşan seramik figürler sıraltı seramik boya ile dekorlanmıştır. 1040 °C sıcaklıkta elektrikli fırında pişirimi yapılmıştır. Pişirimi yapılan ürünler seramik yapıştırıcı ile birleştirilerek seramik bebek formunu tamamlamıştır (Görsel 3.39, 3.40, 3.41).

Görsel 3.39. *Asker eskiz (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)*

Görsel 3.40. *“Asker Serisi”, Dekorlu ve sırlı ürünlerin yapım aşamaları (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)*

Görsel 3.41. *Müge Arın, “Asker Serisi”, 16x16x26cm, Hazır endüstriyel seramik ürünler ve fırça dekor, 2019 (Müge Arın fotoğraf arşivi, 2019)*

SONUÇ

Endüstri devrimi ve endüstrileşmenin etkilerine karşı bir tepki olarak gelişen sanat akımları, seramik ürünlerde biçim ve tasarım anlamında farklı üslupların açığa çıkmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda endüstriyel seramik ürünler kullanım eşyası konumu dışında sanat objelerine dönüşmüştür. Endüstri ve sanat arasındaki duvarların aşılmasıyla farklı ve yeni söylemlerin kapısı aralanmış; bu doğrultuda hazır endüstriyel seramik ürünler asıl işlevinden soyutlanarak farklı disiplinlerdeki sanatçılar tarafından sanat objesi konumunda kullanılmıştır. Günümüze kadar gelen süreçte seramik sanatında hazır endüstriyel seramik ürünlerin kullanımı, seramik malzeme ve yöntemlerinin olanakları doğrultusunda gelişmiştir. İlerleyen süreçlerde bu gelişimin sanatçıların duygu ve düşünceleri doğrultusunda bazen naif bazen protest duruşlarıyla eserlerinde güçlü bir ifade aracı olarak çok farklı yerlere gidebileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmada tezin uygulama konusu olan hazır endüstriyel seramik ürünlerin kullanımı, seramik bebek örnekleri üzerinden sunulmuştur. Yapılan literatür araştırmasında; Türkçe ve yabancı kaynaklarda hazır endüstriyel seramik ürünlerin sanat objesi olarak kullanımına seramik bebekler özelinde henüz yer verilmediğinden seramik sanatına bir kaynak oluşturulması hedeflenmiştir. Hazır endüstriyel seramik ürünlerin sanat objesi olarak kullanımı: seramik bebekler konu başlığı altında yapılan uygulamalar üzerine yazılı bir kaynak olmamasına rağmen araştırmada yer verilen eser örneklerine sanatçılarla yapılan birebir görüşmeler ve açıklamalar aracılığı ile ulaşılmıştır.

Araştırmada seramik bebek uygulamalarına konu olarak Dünya'nın farklı coğrafyalarında bulunan bebek örnekleri seçilmiş ve her biri ayrı manifestolarla ele alınmıştır. Seçilen konular doğrultusunda farklı işlevleri olan hazır endüstriyel seramik ürünler asıl işlevinden soyutlanarak iki boyutlu ve üç boyutlu sanat bebekleri oluşturulmuştur. On farklı seriden oluşan özgün eserlere, araştırmacı tarafından yeniden tasarlama olgusuyla yaklaşmış, yeni bir görünüm, yeni bir işlev ve yeni bir anlam kazandırılmıştır. Bu kapsamda araştırmacı tarafından yapılan çalışmaların seramik malzeme ve yöntemlerinin olanakları doğrultusunda farklı çözüm ve tekniklerle geliştirilebileceği gibi daha da türetililebileceği kanısına varılmıştır. Araştırma seramik bebekler ve hazır endüstriyel seramik ürünlerle sınırlı tutulmuştur.

Araştırmada seramik bebek uygulamalarıyla farklı coğrafyaların ve ülkemizin kültürel kodlarını yansıtan bebeklere değinilmiştir. Bir taraftan çağdaş seramik sanatına

katkıda bulunurken bir taraftan da dünya kültürlerine dokunmak aynı zamanda ülkemizin kültürüne sahip çıkmak ve yaşatmak gerektiği sonucuna varılmıştır.

Bu araştırma ile seramik sanatında serbest şekillendirme yöntemleri kullanılarak eser üretilebildiği gibi hazır endüstriyel seramik ürünlerde kullanılarak eserler üretilebileceğine, ayrıca seramik sanatının çok yönlülüğünün vurgulanması açısından farklı olanaklarını değerlendirerek bu tip araştırmalara kaynak teşkil etmesi umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağatekin, M. (1993). *Cumhuriyet Sonrası Çağdaş Türk Seramik Sanatının Gelişimi Ve Anlatım Dili Yönünden Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arcasoy, A. (1988). *Seramik Teknolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Yayınları; No: 2.
- Bener, S.S.(2008). *Eski Yunan Ve Roma'da Oyun Ve Oyuncaklar*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, N. (1990). *Folklorik Yapma Bebekçilik*. Ankara.
- Boehn, M.V. (1972). *Dolls*. Dover Publications, New York.
- Borja de Mozota, B. (2005). *Tasarım Yönetimi*. (Çev: S. Kaçamak). İstanbul: Kapital Medya.
- Brown, G.R. (2007). *Multiplicity, Debasement and Redemption, Ceramics: Art and Perception*, No:55, p.32 Çev. Özgür Kırca.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*. (1986). İstanbul: Interpress Basın ve Yayıncılık. (3).
- Cömert, B. (2014). *Mitoloji ve İkonografi*. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Dilmaç, O. (2015). *Tasarım Eğitimi Tarihi ve William Morris*. İdil Dergisi, 4 (16), 1-16.
- Dinçer Kırca, A. (2012). *Endüstriyel Sofra Seramiğinin Sanat Nesnesi Olarak Yeniden Değerlendirilmesi*. Sanatta Yeterlilik Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eltut Kalender, N. (2016). *Rus Kültüründe Matryoşka*. Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi, 1(1), (93-102).
- Erhat, A. (2007). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Frederic, L. (1996). *Le Japon, Dictionnaire et Civilisation*, Fransa: Robert Laffont.
- Güner, Y. (1987). *Seramik*. İstanbul: Gençlik Kitabevi.
- Goetz, J. (2000). *Endüstriyel Biçimin Efsanesi Bauhaus*. Sanat Kültür Antika Dergisi, (16), 128-145.
- Grzymkowski, E. (2019). *Sanat 101: Leonardo da Vinci'den Andy Warhol'a Sanat Hakkında Bilmeniz Gereken Herşey*. (Çev: O. Düz). İstanbul: Say Yayınları.
- King, C. E. (1978). *The Collector's History of Dolls*. New York.
- Krombholz, M.G. (2002). *German Porcelain Dolls 1836-2002*, Hobby House Press Inc.

- Krombholz, M.G. (2006). *Identifying German Parian Dolls*, Reverie Publishing.
- Kundul, M. (2013). *Endüstriyel Seramikte Alçı Ve Çamur Şekillendirme Yöntemleri*. İstanbul: Müçteba Kundul.
- Kura, H. (1989). *Endüstriyel Seramik Tasarımında Biçim ve Üretim Yöntemleri*. Sanatta Yeterlik Eser Çalışması. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Küçükerman, Ö. (1987). *Dünya Saraylarının Prestij Teknolojisi Porselen Sanatı ve Yıldız Çini Fabrikası*. İstanbul: Sümerbank Yayınları.
- Özcan, A. (2003). *Antik Çağda Pişmiş Toprak Oyuncaklar. 3. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu*, Eskişehir.
- Pate, A.S. (2017). *Japanese Dolls: The Fascinating World of Ningyo*, Tuttle Publishing.
- Richter, L. (1993). *China, Parian&Bisque German Dolls*, Hobby House Press Inc.
- Shiner, L. (2013). *Sanatın İcadı*. (Çev: İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tatar, M. (2018). *Marcel Duchamp'ın Sanatı ve 21. Yüzyıl Sanatına Etkileri*. Sosyal Bilimler Dergisi, (21), 194-206.
- Türedi Özen, A. (2002). *Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Seramik Temel Sanat Eğitimi II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi. Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları; No. 29.
- Türk Dil Kurumu. (1966). *Tiyatro Terimleri Sözlüğü*. Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (1980). *Uygulayım Terimleri Sözlüğü*. Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2008). *Yabancı Sözlere Karşılıklar Kılavuzu*. Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük* (11.baskı). Ankara.
- Ullmann, H.F. (2016). *Bauhaus*.
- Ünal, S. (2021). *Dornburg Atölyesinden Tatbiki'ye Seramik*. Sanat Dergisi, (37), 115-139.
- Whitford, F. (1992). *Bauhaus: Masters and Students by Themselves*, Conran Octopus, London.
- Yardımcı, İ. (1993). *Anadolu'da Başlangıcından Günümüze Seramik- Metal Teknik Ve Biçim Etkileşimleri*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yetilmezsoy, D. B. (2006). *Tarihöncesi Figürinlerin Yorumlanmasında Düşünsel ve Kuramsal Yaklaşımlar*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüksel, İ. (2018). *Endüstriyel Seramik Tasarımı Ve Üretimi Sürecinde Problem-Çözüm Odaklı Yaklaşımlar*. Ulak Bilge, 6, (28).

İnternet Kaynakları

- http-1: <https://www.britannica.com/technology/ceramics> (Erişim Tarihi: 13.11.2020)
- http-2: <https://www.wedgwood.com/en-gb/welcome-to-wedgwood/the-wedgwood-story> (Erişim Tarihi: 14.12.2020)
- http-3: <https://alacagroup.wixsite.com/alaca/post/arts-and-crafts-akimi> (Erişim Tarihi: 21.11.2020)
- http-4: <https://www.demorgan.org.uk/discover/the-de-morgans/william-de-morgan/> (Erişim Tarihi: 14.12.2020)
- http-5: <https://alacagroup.wixsite.com/alaca/post/art-nouveau> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)
- http-6: <http://www.jasonjacques.com/historic/edmond-lachenal> (Erişim Tarihi: 15.12.2020)
- http-7: <https://www.themaggar.com/deutscher-werkbund-dernegi-bauhaus/> (Erişim Tarihi: 07.09.2021)
- http-8 : https://tr.wikipedia.org/wiki/Art_deco (Erişim Tarihi: 17.12.2020)
- http-9: <https://www.invaluable.com/blog/clarice-cliff-pottery/> (Erişim Tarihi: 17.12.2020)
- http-10: <https://www.julianschnabel.com/about/bio> (Erişim Tarihi: 07.04.2021)
- http-11: <https://kenlittle.com/artists-bio/> (Erişim Tarihi: 08.04.2021)
- http-12: <http://www.anilanmert.com/beril/about-tr-tr/> (Erişim Tarihi: 08.04.2021)
- http-13: https://en.wikipedia.org/wiki/Jean-Baptiste_Mondino (Erişim Tarihi: 13.04.2021)
- http-14: <https://www.melissahuang.com/2013/09/23/women-in-art-yeesookyung/> (Erişim Tarihi: 19.04.2021)
- http-15: <https://madame.lefigaro.fr/style/ceramique-matiere-artistique-170610-20276> (Erişim Tarihi: 18.11.2020)
- http-16: <http://www.theornamentedlife.com/> (Erişim Tarihi: 19.11.2020)
- http-17: <https://m.facebook.com/muttiartprojects/videos/452429876038682/> (Erişim Tarihi: 23.04.2021)
- http-18: <http://findmakedo.blogspot.com/2010/05/tea-lights.html> (Erişim Tarihi: 19.11.2020)

- http-19: <https://handmadebase.com/dishes-instead-foot-original-hundred/> (Erişim Tarihi: 18.11.2020)
- http-20: <https://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/609541-ayse-balyemezden-2011-kisi> (Erişim Tarihi: 25.04.2021)
- http-21: <https://www.kooness.com/artists/anke-eilergerhard> (Erişim Tarihi: 25.04.2021)
- http-22: <http://carolineslotte.com/bio/> (Erişim Tarihi: 24.04.2021)
- http-23: http://www.galeriselvin.com/sergiler.php?p=elif_aydogdu_agatekin (Erişim Tarihi: 23.04.2021)
- http-24: <https://www.tastecontemporary.com/paul-scott> (Erişim Tarihi: 24.04.2021)
- http-25: <https://myartguides.com/exhibitions/sao-paulo/nino-cais-the-mystical-body/> (Erişim Tarihi: 14.11.2020)
- http-26: <https://www.beaumarisartgroup.org.au/l-artist/li-xiaofeng-artist.html> (Erişim Tarihi: 28.04.2021)
- http-27: <https://www.ronbaron.net/bio> (Erişim Tarihi: 23.04.2021)
- http-28: <https://thecrazyplatelady.com/about/> (Erişim Tarihi: 23.04.2021)
- http-29: <https://www.burcakbingol.com/about> (Erişim Tarihi: 23.04.2021)
- http-30: <https://www.marieclaudemarquis.com/infocontact> (Erişim Tarihi: 23.04.2021)
- http-31: <https://everydaymonkey.com/glen-martin-taylors-reconstructed-ceramic-art-is-the-best-kind-of-weird/> (Erişim Tarihi: 08.04.2021)
- http-32: <https://www.wordreference.com/synonyms/doll> (Erişim Tarihi: 09.11.2021)
- http-33: <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/sergiler/devam-eden-sergiler> (Erişim Tarihi: 15.11.2021)
- http-34: <http://kitrebebekyaraticisi-zehramufitsaner.blogspot.com/2016/03/zehra-mufitsaner-1876-1956.html> (Erişim Tarihi: 15.11.2021)
- http-35: <https://www.niada.org/niadahistory/> (Erişim Tarihi: 13.12.2021)
- http-36: <http://dollart.ru/> (Erişim Tarihi: 13.12.2021)
- http-37: <http://www.moifa.org/blog/2020/05/14/folk-art-piece-culhane/> (Erişim Tarihi: 22.05.2021)
- http-38: <https://blog.teacollection.com/history-of-nesting-dolls> (Erişim Tarihi: 22.05.2021)
- http-39: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/312279> (Erişim Tarihi: 03.05.2021)

- http-40: <https://www.history.com/this-day-in-history/barbie-makes-her-debut> (Erişim Tarihi: 21.05.2021)
- http-41: <https://www.reference.com/world-view/materials-barbie-dolls-made-3fb4a42ae95c311e> (Erişim Tarihi: 21.05.2021)
- http-42: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ardahan/nealinir/damal-bebegi> (Erişim Tarihi: 22.05.2021)
- http-43: <https://www.worldhistory.org/article/119/shabti-dolls-the-workforce-in-the-afterlife/> (Erişim Tarihi: 23.03.2021)
- http-44: <https://sketchfab.com/3d-models/ancient-greek-doll-plagon-0166b2650b084d85899a19c25e05ee8f> (Erişim Tarihi: 24.03.2021)
- http-45: <https://www.bursahayat.com.tr/haber/3-bin-yillik-kukla-bebek-gaziantep-te-sergileniyor-104655.html> (Erişim Tarihi: 13.05.2021)
- http-46: <https://www.worldhistorycommons.org/olmec-ceramic-baby-figurine> (Erişim Tarihi: 13.05.2021)
- http-47: <https://www.ancientartifax.com/precol.html> (Erişim Tarihi: 13.05.2021)
- http-48: <http://portlandartmuseum.us/mwebcgi/mweb.exe?request=record;id=261497;type=801> (Erişim Tarihi: 02.12.2021)
- http-49: <http://portal.iphan.gov.br/pagina/detalhes/81> (Erişim Tarihi: 01.12.2021)
- http-50: https://galleryjapan.com/locale/en_US/technique/dolls/ (Erişim Tarihi: 28.11.2021)
- http-51: <https://heritageofjapan.wordpress.com/just-what-was-so-amazing-about-jomon-japan/ways-of-the-jomon-world-2/jomon-crafts-and-what-they-were-for/the-mystery-of-the-clay-dolls/> (Erişim Tarihi: 13.05.2021)
- http-52: <https://artsandculture.google.com/exhibit/fushimi-ningyo%EF%BC%8Dfushimi-dolls%EF%BC%8D/SgJijj-CvBSvLA> (Erişim Tarihi: 14.05.2021)
- http-53: <https://tamilculture.com/my-native-treasure> (Erişim Tarihi: 30.11.2021)
- http-54: <https://de.wikipedia.org/wiki/Puppe> (Erişim Tarihi: 15.11.2021)
- http-55: <https://stephanieblythe.com/portfolio-items/ladies/> (Erişim Tarihi: 22.11.2021)
- http-56: <https://www.enchanteddoll.com/artist-cv> (Erişim Tarihi: 21.05.2021)
- http-57: <https://www.oksanasakharova.com/> (Erişim Tarihi: 22.11.2021)
- http-58: <https://allustration.ro/portfolio/bendis-ooak-porcelain-art-doll/> (Erişim Tarihi: 18.11.2021)

- http-59: <https://www.adriansassoon.com/artists/bouke-de-vries/> (Erişim Tarihi:04.12.2020)
- http-60: <https://salvatoriandrea.it/index.php/cv> (Erişim Tarihi: 04.12.2020)
- http-61: <https://www.boredpanda.com/author/fuggi/> (Erişim Tarihi: 17.11.2020)
- http-62: <https://www.etsy.com/shop/TutikaByNoa?ref=l2-about-shopname> (Erişim Tarihi:03.12.2020)
- http-63: <https://artzaanstad.nl/kunstenaars/F30/Frida-Badoux> (Erişim Tarihi: 04.11.2021)
- http-64: <https://www.etsy.com/hk-en/people/loreliekaydesigns> (Erişim Tarihi: 04.11.2021)
- http-65: <http://www.shennashepard.com/about-me.html> (Erişim Tarihi: 11.12.2020)
- http-66: <https://www.japanya.co.uk/kokeshi.aspx> (Erişim Tarihi: 12.12.2021)
- http-67: <https://www.russianfashionblog.com/index.php/2013/07/history-sarafan/> (Erişim Tarihi: 12.12.2021)
- http-68: https://tr.wikipedia.org/wiki/Seikilos_Yaz%C4%B1t%C4%B1 (Erişim Tarihi: 12.12.2021)
- http-69: <https://en.wikipedia.org/wiki/Konohanasakuya-hime> (Erişim Tarihi: 12.12.2021)